

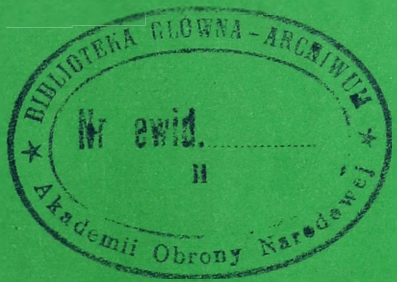

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Ppłk dr Jerzy CIEŚLIK
Ppłk dr Jan POSOBIEC

DZIAŁANIA OBRONNE
ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO
pk. „OBRONA-1”

65220

WARSZAWA

2002

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Ppłk dr Jerzy CIEŚLIK

Ppłk dr Jan POSOBIEC

DZIAŁANIA OBRONNE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

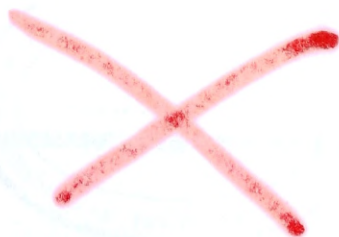
pk. „ OBRONA-1 ”

WARSZAWA

2002

Recenzja pracy – **plk dr hab. Andrzej BUJAK**

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	3
1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE.....	5
1.1. Przedmiot i cel badań.....	5
1.2. Problemy badawcze	6
1.3. Hipotezy	7
1.4. Metody badawcze.....	9
1.5. Procedura badawcza.....	11
2. ZASADNICZE UWARUNKOWANIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO.....	13
2.1. Warunki środowiska walki.....	15
2.1.1. Warunki fizyczno-geograficzne środowiska walki	15
2.1.2. Warunki klimatyczno- meteorologiczne środowiska walki	23
2.2. Cele i zasady prowadzenia działań obronnych przez związek taktyczny.....	30
2.3. Wnioski	37
3. PROWADZENIE OBRONY PRZEZ ZWIĄZEK TAKTYCZNY.....	39
3.1. Zadania i ugrupowanie obronne związku taktycznego	40
3.2. Obszar odpowiedzialności obronnej związku taktycznego	47
3.3. Sposoby prowadzenia działań obronnych przez związek taktyczny	50
3.3.1. Działania w głębi	52
3.3.2. Działania w styczności	57
3.3.3. Działania w na tyłach	62
3.4. Koordynacja działań obronnych związku taktycznego.....	67
3.5. Wnioski	87
4. KIERUNKI PRZEobrażeń W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO DO 2025 ROKU	89
4.1. Determinanty zmian w obronie związku taktycznego	89
4.1.1. Środki walki.....	90
4.1.2. Cele i zadania.....	98
4.1.3. Struktura organizacyjna.....	100
4.2. Przeobrażenia w prowadzeniu obrony przez związek taktyczny.....	105
4.3. Wnioski	111
BIBLIOGRAFIA.....	116
ZAŁĄCZNIKI.....	119

WSTĘP

Dynamiczne zmiany strukturalno-funkcjonalne, technologiczno-techniczne a także mentalne jakie zachodzą w naszej armii po uzyskaniu członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim, to tylko niektóre obszary szczególnie intensywnej działalności przystosowawczej do nowych warunków funkcjonowania.

W spektrum zmian istotne znaczenie ma również radykalna przebudowa podstawowych założeń naszej obronności. To czas szczególnie intensywnych prac koncepcyjnych w obszarze teorii działań zbrojnych. Na wszystkich poziomach sztuki wojennej, praktycy i teoretycy wojskowi podejmują trud uzyskania odpowiedzi na pytania dotyczące problematyki przygotowania i prowadzenia operacji, bitwy i walki. Konsekwencją tych działań są nowe, na miarę obecnych czasów rozwiązania w wielu dziedzinach sztuki wojennej, w tym również w taktyce wojsk lądowych. Wojska te, podobnie jak całe Siły Zbrojne zmniejszają się i reorganizują,¹ a jednocześnie muszą być przygotowane do realizacji różnych zadań militarnych i niemilitarnych.² Spektrum zadań militarnych, które dotychczas miały wymiar narodowy zostało zwiększone o nowe zadania wynikające z przynależności do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W taktyce wojsk lądowych, obiektem największego zainteresowania badaczy wojskowych jest teoria walki. Natomiast spośród rodzajów walki, najczęściej poddawaną badaniom problematyką jest teoria przygotowania i prowadzenia obrony.

W niniejszej pracy wysiłek badawczy skoncentrowano na charakterystyce aktualnych i przyszłych możliwości i sposobów prowadzenia działań obronnych

¹ Zgodnie z Programem Przebudowy i Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006 mają być zbudowane struktury obejmujące m.in. cztery dywizje ogólnowojskowe (w tym jedną w składzie Wielonarodowego Korpusu „Północny – Wschód”) i cztery samodzielne brygady ogólnowojskowe.

² A. Tomaszewski, J. Zieliński, *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, część 1, Miejsce i zadania Wojsk Lądowych w systemie obronnym kraju*, AON, Warszawa 1996, s. 58-64.

przez związek taktyczny (ZT).³ Uzupełnia ona rezultaty wcześniejszych badań prowadzonych przez pracowników Katedry Taktyki Ogólnej.⁴

Funkcjonowanie naszych Sił Zbrojnych w strukturach sojuszniczych, uczestnictwo w różnych ćwiczeniach zarówno w układzie narodowym, jak i sojuszniczym pozwoliło na dokonywanie kolejnych ocen i analiz wpływu wielu czynników i uwarunkowań na zmieniającą się teorię działań obronnych związku taktycznego.

Zaistniała zatem możliwość i potrzeba dokonania syntezy i przedstawienia jej w kształcie pracy naukowo-badawczej.

Praca składa się z czterech rozdziałów, wstępu i zakończenia oraz załączników, które obrazują realizację procedury badawczej.

W rozdziałach merytorycznych, dążono do określenia zasadniczych kwestii natury taktycznej, koncentrując wysiłek badawczy na określeniu potrzeb, możliwości i sposobów prowadzenia działań obronnych przez związek taktyczny.

W końcowej części pracy wskazane zostały prognostyczne kierunki przeobrażeń w prowadzeniu obrony przez związek taktyczny oraz czynników, które zmiany te będą prawdopodobnie stymulować i modelować.

Autorzy poczytywali by sobie za zaszczyt, gdyby rezultaty tej pracy mogłyby być wykorzystane przy opracowaniu kolejnej edycji podręcznika do nauki taktyki.

³ Związek taktyczny (ZT)– dywizja zmechanizowana, samodzielna brygada (zmechanizowana, kawalerii pancernej); Struktura organizacyjna dywizji zmechanizowanej – załącznik 1.

⁴ Prace naukowo-badawcze tj.: Huzarski M., Teoretyczne podstawy taktyki wojsk zmechanizowanych i pancernych w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach operacyjnych pk. „WOLTA”, AON, Warszawa 2000, Zmiany w teorii walki, cz.1 pk. „DZIAŁANIA – 1”, AON, Warszawa 1997 r., Zmiany w teorii walki, cz.2 pk. „DZIAŁANIA – 2”, AON, Warszawa 1998 r., Zmiany w teorii taktyki ogólnej AON, Warszawa 1999 r., Wpływ integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej, pk. „INTER”, AON, Warszawa 2001., Cieślik J., Determinanty zmian w obronie związku taktycznego, pk. „ZMIANA-1”, AON, Warszawa 2001 r., Wykorzystano także treści opracowania zbiorowego o zasięgu akademickim pt. Działania operacyjno-taktyczne wojsk lądowych, AON, Warszawa 1999 r, którego autorami byli m.in. pracownicy Katedry Taktyki Ogólnej.

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Rozdział ten zawiera zamiary badawcze, metodyczne i proceduralne. Prezentowane założenia metodologiczne będą stanowiły podstawę, do przeprowadzenia badań wraz z przyjęciem norm postępowania i stosownej procedury.

1.1. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań w niniejszej pracy, są *działania obronne związku taktycznego*. Są one zbiorem określonych interakcji pomiędzy poszczególnymi elementami biorącymi udział w walce, a więc istnieją pomiędzy nimi określone więzi, relacje i zależności. Nie powinno się ich zatem badać oddzielnie. Należy jednak, przy zachowaniu wymaganej spójności, dążyć do wyodrębnienia istotnych kwestii, które w sposób wyrazisty podkreślają ich odrębność oraz jednoznacznie informują o ich charakterze i sile oddziaływania na inne elementy systemu.

W obszarze zainteresowań badawczych, znalazła się także potrzeba zdefiniowania prognostycznych zmian w obronie związku taktycznego i wskazania ich przyczyn.

W uogólnieniu można stwierdzić, iż obrona i jej przewartościowanie, jako przedmiot badań w niniejszej pracy, muszą uwzględniać zmiany wynikające z przeobrażeń w uwarunkowaniach wewnętrznych (narodowych) i zewnętrznych (sojuszniczych).

Na podstawie oceny literatury przedmiotu badań, ciągłej obserwacji przeobrażeń związanych z teorią obrony, a także w wyniku wieloletnich zainteresowań problematyką obrony, dostrzeżone zostało zapotrzebowanie na

pracę, której *celem głównym jest określenie aktualnych i przyszłych potrzeb, możliwości i sposobów prowadzenia obrony przez związek taktyczny.*

Osiągnięcie tak sformułowanego celu wymaga ustalenia aktualnego stanu wiedzy z zakresu obejmującego temat pracy i na jej podstawie oraz po przeprowadzonych badaniach, określeniu naukowo uzasadnionych zmian, które powinny być wprowadzone lub stanowić uzupełnienie teorii obrony związku taktycznego w obecnym kształcie.

Obszar badań w niniejszej rozprawie ogranicza się do szczebla związku taktycznego.

1.2. Problemy badawcze

W pracy ze szczególną uwagą, priorytetowo potraktowano wybór, formułowanie i sposób rozwiązywanie głównego problemu badawczego i problemów szczegółowych.

Mając na uwadze określony wyżej przedmiot badań, a także przeprowadzone rozważania metodologiczne, problem główny w niniejszej pracy został wyrażony w postaci następującego pytania: **Jak w aktualnych i przyszłych uwarunkowaniach związek taktyczny będzie prowadził działania obronne?**

Analiza treści tak sformułowanego głównego problemu badawczego pozwoliła na wygenerowanie problemów szczegółowych. Są one wyrażone w postaci następujących pytań:

- 1) *Jaki może być wpływ warunków środowiska walki na prowadzenie działań obronnych przez związek taktyczny?*
- 2) *Jakie są ogólne zasady prowadzenia działań obronnych w obecnych i przyszłych uwarunkowaniach?*

- 3) *Jakimi sposobami osiągany jest cel działań obronnych prowadzonych przez związek taktyczny?*
- 4) *Jakie są możliwości koordynacji działań obronnych przez związek taktyczny?*
- 5) *Jakie mogą być kierunki i zakres oraz przyczyny przyszłych zmian w obronie związku taktycznego?*

Wyrażone wyżej problemy szczegółowe wyprowadzone z problemu głównego obejmują zasadnicze kwestie ewolucji obrony związku taktycznego w okresie zmian polityczno-militarnych w RP. Uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na tak sformułowane pytania powinno, po ich logicznym uporządkowaniu, pozwolić na rozwiązanie problemu głównego.

1.3. Hipotezy

Na podstawie obecnego stanu wiedzy na temat obrony wojsk lądowych, można stwierdzić, iż pozostaje ona ważną częścią w odniesieniu do całokształtu problematyki obejmującej walkę wojsk lądowych.

Mamy bogate doświadczenia historyczne i nadal obserwujemy ewolucję i rozwój obrony zajmującej ważne miejsce w polskiej (narodowej) sztuce wojennej. Wiele przesłanek wskazuje na to, że takie postrzeganie obrony utrzyma swą aktualność. Prognozować można przy tym jej dalsze zmiany i rozwój uwzględniający postępujące przeobrażenia warunków, zjawisk pola walki, rozwoju środków walki i nośników informacji oraz związane z tym przewartościowania strukturalne.

Postępujące dynamiczne zmiany w różnych płaszczyznach wymagać będą odpowiedniego uporządkowania typologicznego i terminologicznego. Ważne dla teorii obrony są projektowane i wykonywane zmiany strukturalne w połączeniu z oceną wartości i możliwości wykorzystania potencjału bojowego, zwłaszcza formacji ogólnowojskowych w tym związków taktycznych.

Zgodnie z przypuszczeniami sygnalizowanymi w temacie pracy należy dostrzegać, wyodrębnić, wskazywać i oceniać aspekty narodowe w teorii obrony. Musimy przy tym lojalnie podporządkować się wymaganiom sojuszniczym. Wynikają stąd także stosowne zobowiązania.

W walce, a szczególnie w obronie następują znaczące przewartościowania. Zwiększa się rola działań opóźniających w wymiarze narodowym oraz działań aeromobilnych zwiększających dynamizm walki powietrzno-lądowej.

Szeroka gama aspektów sojuszniczych pojawia się w międzynarodowych operacjach połączonych, a także w działaniach pokojowych (nazywanych w literaturze zachodniej – „innych niż wojna”). Przewiduje się poszerzenie zakresu tych działań wraz z rozwojem nowych form działań taktycznych.

Wiele uwagi poświęcać się będzie działaniom obronnym w różnych sytuacjach pola walki, w tym zwłaszcza w specyficznych warunkach terenowych oraz w warunkach wykonywania wspólnych zadań z obroną terytorialną.

Koordinacja działań taktycznych rodzajów wojsk była już wcześniej przedmiotem zainteresowania w teorii taktyki ogólnej – określanej jako „klamra spinająca” elementy taktyki o charakterze specjalistycznym. Obecnie, w świetle wymagań sojuszniczych, koordynacja wszelkich działań na poziomie taktycznym jest szczególnie ważnym elementem decyzyjnym i odgrywać będzie istotną rolę w rozwiązywaniu problemów taktycznych, zwłaszcza podczas operacji z udziałem sił wielonarodowych.

W wyniku zbadania i rozwiązania wymienionych w pracy problemów szczegółowych stworzone zostaną podstawy do nakreślenia kierunków rozwoju i wzbogacaniu teorii obrony z czytelnym wskazaniem na kwestie przede wszystkim o charakterze narodowym.

Nie oczekuje się tu prognoz szczegółowych, gdyż trudny do przewidzenia jest scenariusz zmian uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Można

jednak, w oparciu o obecną rzeczywistość i udokumentowane możliwości rozwojowe zaprojektować wizje przyszłego kształtu teorii taktyki ogólnej. Szczególny wpływ na ten kształt wywierać mogą takie czynniki jak: nieprzewidywalne obecnie sytuacje kryzysowe, wszechobecność elektroniki i rosnąca rola informacji, działania w trzech wymiarach oraz znaczący wzrost możliwości manewrowych i rażenia w różnych jego odmianach z psychologicznym włącznie.

W etapie wstępnym przyjęta została wstępna hipoteza robocza. Na podstawie dotychczasowej wiedzy autorów sformułowano następujące przypuszczenie: *zmiany w wyposażeniu i uzbrojeniu oraz organizacji i koncepcji użycia SZ RP, będące konsekwencją określonych przeobrażeń polityczno-militarnych, a także społecznych i ekonomicznych w Europie i w Polsce w ostatnich dwóch dekadach XX wieku, determinowały między innymi zmiany w przygotowaniu i prowadzeniu obrony przez związek taktyczny. Bardzo istotny wpływ szczególnie na sposoby wykorzystania związku taktycznego w obronie, mają zmiany w koncepcjach działań zaczepnych potencjalnego przeciwnika a także zmiany zachodzące w środowisku walki. W kontekście nowych uwarunkowań znaczącą rolę w obronie odgrywa właściwa koordynacja działań wszystkich będących w dyspozycji związku taktycznego sił i środków.*

1.4. Metody badawcze

Przedstawiona w tym podrozdziale założeń problematyka metod badawczych jest szczególnie ważna. Od właściwego doboru i umiejętnego zastosowania metod badawczych w największym stopniu zależy rozwiązywanie problemów badawczych.

W niniejszej pracy, w okresie wstępnym, najszerzej stosowano studiowanie i ocenę opracowań teoretycznych, dokumentów normatywnych,

dokumentacji ćwiczeń oraz różnych publikacji, przeważnie o charakterze polemicznym. Celem prowadzonych analiz wskazanych materiałów źródłowych było ustalenie obecnego stanu wiedzy obejmującego teorię obrony związku taktycznego.

W zasadniczym etapie badań najszerzej stosowano metody empiryczne. Na pierwszym miejscu wymieniana jest obserwacja prowadzona w różnych obszarach działań taktycznych o charakterze narodowym i w przedsięwzięciach sojuszniczych. Celem prowadzonych obserwacji, przede wszystkim ćwiczeń taktycznych, było ustalanie i porównywanie zmian które były dostrzegalne szczególnie w sferze organizacyjnej i koncepcyjnej obrony związku taktycznego w różnych okresach czasu. Cennego materiału naukowego dostarczyły wyniki obserwacji ćwiczeń prowadzonych w Pomorskim i Śląskim Okręgu Wojskowym pk. „OPAL-2000” i „ORION-2000”, a także w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych prowadzonych w Akademii Dowodzenia w Hamburgu i Akademii Wojennej w Brnie. Istniała tu możliwość prowadzenia obserwacji uczestniczącej.

Ze względu na charakter pracy, szeroko stosowano także badanie opinii i sądów.⁵ W wyniku odpowiednio przygotowanej i przeprowadzonej rozmowy kierowanej uzyskiwano wartościowe oceny ekspertów. Prowadzono również wywiady indywidualne, których celem było zebranie opinii o przyczynach i perspektywach zmian w teorii obrony związku taktycznego tak w wymiarze narodowym, jak i sojuszniczym.

W tym etapie badań zastosowano również takie metody teoretyczne jak: synteza, porównanie i uogólnienie.

W trzecim, podsumowującym okresie badań, w celu uporządkowania i opracowania materiału badawczego zastosowano wybrane metody teoretyczne.

⁵ Załącznik 1 i 2

Dzięki zastosowaniu różnorodnych metod podejścia do badanego problemu oraz metod jego poznania, autorzy mogli dokonać ostatecznej weryfikacji uzyskanego materiału.

Drogę dojścia do wyników i same wyniki w postaci teoretycznego opracowania autorzy prezentują w kolejnych rozdziałach niniejszej pracy.

1.5. Procedura badawcza

Opisane dotychczas zamierzenia badawcze zmierzające do osiągnięcia celu pracy, a także sprawdzenie prawdziwości sformułowanych założeń hipotetycznych wymagało zastosowania określonej procedury badawczej.

Przedstawiona struktura procedury badawczej została opracowana w kontekście potrzeb niniejszej pracy. Ma ona także elementy układu o charakterze uniwersalnym – dającym się funkcjonalnie zastosować w innych pracach naukowych mieszczących się w specjalności taktycznej oraz innych dyscyplinach i specjalnościach wojskowych.

I. OKRES WSTĘPNY

- Określenie obecnego stanu wiedzy obejmującego teorię obrony związku taktycznego;
- Dostrzeżenie problemu badawczego i stwierdzenie potrzeby badań.

II. OKRES TWORZENIA ZAMIARÓW BADAWCZYCH

- Określenie celu pracy (jaki ma być efekt końcowy?)
- Ustalenie problemu głównego i problematyki szczegółowej w postaci pytań badawczych;
- Sformułowanie ogólnej hipotezy roboczej;
- Planowanie zamiarów badawczych.

III. OKRES BADAŃ TEORETYCZNYCH

- Weryfikacja ogólnej hipotezy roboczej w badaniach teoretycznych i nadanie jej kształtu wstępnej hipotezy roboczej.

IV. OKRES BADAŃ EMPIRYCZNYCH

- Weryfikacja wstępnej hipotezy naukowej w badaniach praktycznych i opracowanie hipotezy naukowej.

V. OKRES SYNTEZY WYNIKÓW BADAŃ

- Określenie aktualnych i przyszłych potrzeb, możliwości i sposobów prowadzenia obrony przez związek taktyczny.

Rys. 1. Struktura procedury badawczej

2. ZASADNICZE UWARUNKOWANIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

Przedstawienie obecnego stanu wiedzy na temat obrony związku taktycznego, jest zadaniem trudnym. Wymaga bowiem prowadzenia ciągłych obserwacji i ocen ostatnich konfliktów zbrojnych, ćwiczeń dowódczo-sztabowych i z wojskami w wymiarze narodowym i sojuszniczym, a także odniesień do zmieniających się poglądów oraz uwarunkowań.

Dokonywane uogólnienia i wyciągane wnioski powinny nakreślać rzeczywisty obraz interesujących nas działań.

Analiza warunków wynikających z członkostwa naszego państwa w strukturach NATO oraz narodowe uwarunkowania obronności Polski wskazują, że wojska lądowe, w tym związki taktyczne, uczestniczyć mogą w realizacji zadań polegających na:

- obronie integralności i suwerenności państwa;
- stwarzaniu warunków do działania wojsk sojuszniczych na obszarze naszego kraju;
- udziale wydzielonych sił (kontyngentów) w ramach wojsk sojuszniczych;
- działaniach na rzecz utrzymania, wymuszania pokoju.

Biorąc pod uwagę obszar realizacji powyższych zadań należy stwierdzić, że mogą się one odbywać zarówno na obszarze naszego kraju, jak i poza jego granicami.

Innym kryterium klasyfikacji może być zaangażowanie partnerów sojuszniczych z NATO. Przejawiać się ono może w ramach działań:

- samodzielnych – narodowych,
- wielonarodowych jako wiodący kraj,

- wielonarodowych jako uczestnik wydzielający kontyngent narodowy⁶.

Wstąpienie do NATO oznacza, że oprócz parasola ochronnego i wsparcia członków Sojuszu w wypadku powstania zagrożenia musimy również być gotowi, a przede wszystkim zdolni, do udziału w działaniach wojennych poza swoim terytorium, w obronie napadniętego sojusznika. Teza ta znajduje swoje odzwierciedlenie w licznych dokumentach normatywnych obowiązujących na szczeblu NATO.

Z kolei nowa „Koncepcja strategiczna” NATO ogłoszona w 1999 roku zaakcentowała dodatkowo możliwość działania poza obszarem traktatowym Sojuszu, jednak w ściśle określonych sytuacjach⁷.

Wstąpienie Polski do NATO nakłada określone obowiązki, które związane są z kolektywną obroną, będącą fundamentem Sojuszu. Nie zdejmuje to jednak z państw członkowskich troski o własne bezpieczeństwo. Oznacza to, że musimy być gotowi sprostać potrzebom obronnym własnego państwa.

Nowe spojrzenie na działania obronne wymaga zatem dokonania stosownych zmian, które umożliwią funkcjonowanie wojskom lądowym w ramach standardów sojuszniczych, lecz jednocześnie uwzględniać będą nasze narodowe, wewnętrzne uwarunkowania, tradycje i doświadczenia⁸ oraz przede wszystkim wymogi pola walki XXI wieku.

Analiza dokumentów normatywnych wybranych armii państw NATO, opracowań dotyczących problematyki działań obronnych, a w szczególności przemian związanych z integracją stanowiła płaszczyznę do przedstawionych w następnych podrozdziałach rezultatów badań. Biorąc jednak pod uwagę priorytety niniejszej pracy dalsze postępowanie badawcze ukierunkowane będzie na narodowe aspekty obrony prowadzonej na obszarze kraju.

⁶ Teoretyczne podstawy operacji połączonych, AON, Warszawa 1999, s. 125.

⁷ Wojska lądowe w systemie obronnym kraju „ARMIA” cz. IV, skład bojowy, struktura i operacje wojsk lądowych, AON, Warszawa 1999, s. 13.

⁸ Takie stanowisko prezentowali respondenci zarówno polscy, jak i zagraniczni, a w szczególności: Niemcy, Holendrzy, Belgowie podczas konsultacji prowadzonych przez autorów w trakcie ćwiczeń.

2.1. Warunki środowiska walki

Działania obronne związku taktycznego mogą być prowadzone w rejonach urozmaiconych pod względem geograficznym, w różnych porach roku i przy każdym typie pogody. Skuteczność tych działań jest przede wszystkim pochodną właściwego przygotowania organizacyjno-technicznego wojsk. Jak uczy historia dostosowanie odpowiedniej techniki wojskowej oraz sposobów prowadzenia walki do warunków geograficznych, klimatycznych czy też meteorologicznych obszaru działań, często decyduje o zwycięstwie lub przegranej.⁹

„Ponieważ zdarzają się okoliczności, które towarzyszą bitwie stale i mają na nią większy lub mniejszy wpływ, przeto należy je uwzględnić przy użyciu sił zbrojnych. Okolicznościami tymi są teren, pora dnia i pogoda”.¹⁰ Teza sformułowana przez Clausewitza jest aktualna. Zmieniły się środki postrzegania tych okoliczności, ale potrzeba ich uwzględniania na przyszłym polu walki niewątpliwie nadal istnieje. Dlatego też zarówno warunki fizyczno-geograficzne, jak i warunki klimatyczno-meteorologiczne środowiska walki¹¹ są czynnikami które powinny być poddawane głębokim analizom i ocenom w czasie przygotowania i prowadzenia obrony przez związek taktyczny.

2.1.1. Warunki fizyczno-geograficzne środowiska walki

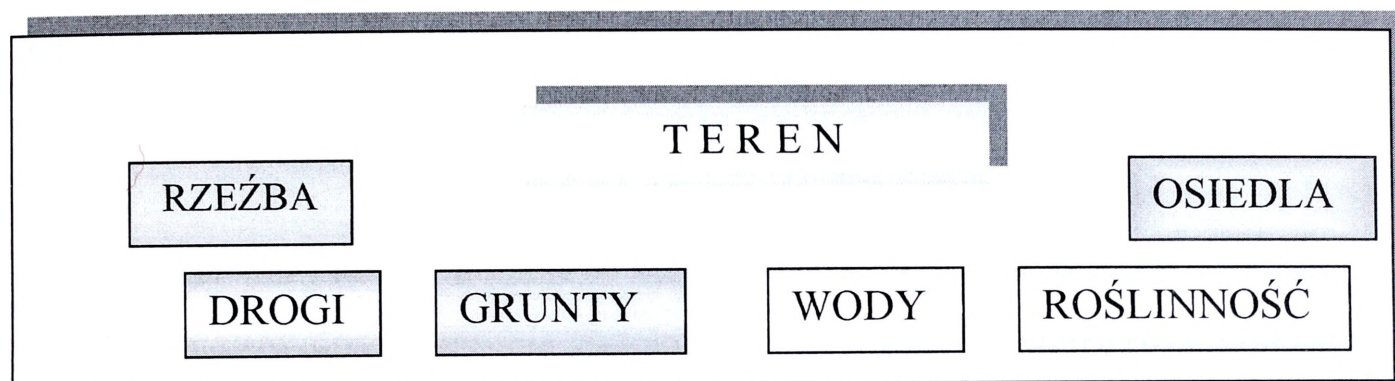
W znaczeniu wojskowym środowisko geograficzne w obszarze zainteresowania taktyki nazywane jest terenem, na którym prowadzone jest

⁹ Reprezentatywnymi przykładami wpływu warunków środowiska walki na jej prowadzenie mogą być następujące wojny i konflikty zbrojne: wojna w Wietnamie - 1964-75; wojna pomiędzy Irakiem i Iranem - 1980-1988; wojna w rejonie Zatoki Perskiej - 1991; konflikt w byłej Jugosławii, w Kosowie; Afganistan – 2001-2002.

¹⁰ C. Clausewitz, O wojnie, t. 1, Warszawa 1958, s. 103.

¹¹ W przyjętym znaczeniu środowisko walki potraktowano jako środowisko geograficzne rozumiane jako zespół komponentów, elementów takich jak: budowa geologiczna rejonu walki, ukształtowanie powierzchni, wody, gleby, roślinność i wytwory pracy ludzkiej.

starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali taktycznej.¹² Przyjęto, że w dalszej części pracy środowisko geograficzne rozumiane będzie jako teren wraz z jego elementami (rysunek nr 2).

Rys. 2. Elementy składowe terenu.

Teren zawsze wywierał istotny wpływ na możliwości i sposoby prowadzenia działań bojowych. Jego właściwości mogły sprzyjać lub utrudniać prowadzenie działań bojowych. „*U ludów cywilizowanych bitwa bez wpływu terenu jest prawie nie do pomyślenia*”.¹³ Prawdopodobnie dzisiaj Clausewitz napisałby, że bitwa bez uwzględnienia terenu jest nie do pomyślenia. Takie domniemanie potwierdzają fakty historyczne dotyczące przebiegu wszystkich wojen i konfliktów zbrojnych w II połowie XIX i w XX wieku, analizowane w aspekcie roli terenu w walce. Również współcześni teoretycy i praktycy wojskowi uważają, że „*teren zarówno podczas planowania, jak i w czasie walki obronnej prowadzonej przez związek taktyczny zawsze powinien być przedmiotem szczególnie głębokiej i wszechstronnej analizy i oceny*”.¹⁴ Dlatego ocena terenu powinna dać odpowiedź na pytanie: w jakim stopniu teren będzie sprzyjał a w jakim utrudniał realizację celów obrony prowadzonej przez związek taktyczny?

¹² S. Koziej, W. Łaski, R. Sznajder, *Teren i taktyka*, Warszawa 1980, s.17.

¹³ C. Clausewitz, *O wojnie*, t. 1, wyd. cyt., s. 104.

¹⁴ S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Bellona, Warszawa 1993, s. 86; Z. Ścibiorek, *Rozważania o obronie*, Bellona, Warszawa 1993, s. 71.

W praktycznym działaniu dowództwa związku taktycznego sprowadza się to do określenia właściwości taktycznych terenu,¹⁵ czyli tych cech terenu, które w sposób istotny wywierają wpływ na organizację i sposób (zamiar, koncepcję) prowadzenia obrony. Jest to zrozumiałe, bowiem ocena terenu w obronie koncentruje swoje treści na określeniu przede wszystkim możliwości prowadzenia ognia i obserwacji, ukrycia, ochrony i maskowania wojsk oraz wykonania manewru. W tym zbiorze szczególnie ważne jest ustalenie wpływu terenu przede wszystkim na manewr wojsk ZT.¹⁶

Przebieg wojny w rejonie Zatoki Perskiej i innych konfliktów zbrojnych końca XX wieku jednoznacznie dowiódł, że pasywne, pozycyjne działania obronne oparte na przygotowanych fortyfikacyjnie i uzbrojonych inżynierijnie rejonach obrony nie gwarantują osiągnięcia zakładanych celów obrony. Obrona musi być aktywna, a czynnikiem który przede wszystkim decyduje o jej aktywności jest manewr. Dlatego też, w badaniach nad wpływem terenu na działania obronne ZT, szczególną uwagę poświęcono aspektowi realizacji manewru. W każdym etapie prowadzonej przez ZT obrony, manewr stanowi bardzo ważną jego część.¹⁷

Przyjęty w badaniach typ terenu¹⁸ pozwala na precyzyjne określenie właściwości poszczególnych elementów składowych terenu.

W większości pozycji literatury, podejmującej problematykę wpływu terenu na ruch (manewr) charakterystyczny jest sąd, że duże znaczenie podczas wykonywania manewru mają warunki przejezdności terenu.

¹⁵ M. Nowak, Właściwości taktyczne terenu, ASG WP, Warszawa 1974, s. 10.

¹⁶ Współcześnie badając różne aspekty o b r o n y (bez względu na szczebel jej prowadzenia), należy przyjąć jako jej cechę elementarną – aktywność (manewrowość) jej prowadzenia.

¹⁷ Rodzaje manewru w obronie znajdują się w załączniku 4.

¹⁸ Uwzględniając fakt, że trzy czwarte ogólnej powierzchni kraju to niziny, mające cechy terenu otwartego, przyjęto w badaniach ten typ terenu w pasie obrony związku taktycznego.

Warunki przejezdności terenu na przełaj zależą głównie od jego rzeźby¹⁹, gruntów, wód i roślinności.

Przygotowując manewr w ramach oceny warunków jego wykonania, należy bezwzględnie dokonywać oceny stanu gruntów. Problem ten dotyczy manewru wykonywanego na przełaj, a także po drogach o nawierzchni nie utwardzonej. W ocenie ekspertów wojskowych, spośród elementów składowych terenu - grunty mogą mieć duży wpływ na wykonanie manewru w obronie prowadzonej przez związek taktyczny. Wpływ ten uzależniony jest przede wszystkim od rodzaju gruntu (konsystencja, nawilgocenie) ale także od pogody, pory roku, nacisku jednostkowego wozów bojowych itp.

Zależność dostępności terenu od gruntów potwierdza także obserwacja prowadzonych ćwiczeń taktycznych z wojskiem.²⁰ Sugestywnie oddającym tę zależność, jest przykład wykonywania manewru na zagrożony kierunek realizowany w czasie ćwiczeń 1 WDZ. Manewr wykonywany siłami wzmocnionego batalionu zmechanizowanego (kilkadziesiąt pojazdów gaśnicowych) pomimo, że był wykonywany w porze suchej i mroźnej (styczeń 1993), został opóźniony. Przyczyną opóźnienia była konieczność szukania obejścia nieprzejezdnego odcinka drogi leśnej, który „powstał” w wyniku „rozjechania” gruntu przez pierwszych kilkanaście wozów bojowych i czołgów. Niewątpliwie to doświadczenie było bazą sformułowania wniosku w omówieniu ćwiczenia „... z terenem ściśle związany jest ruch. Okazało się, że w terenie lesisto-jeziornym innego wymiaru nabierają zagadnienia związane z wykonywaniem i zabezpieczaniem właśnie ruchu i manewru. Słabo rozwinięta

¹⁹ Badając wpływ rzeźby terenu na jego dostępność, a w konsekwencji na możliwości wykonania manewru oceniono, że znaczenie podstawowe zazwyczaj mają: wysokość względna form rzeźby terenu i spadki ich stoków. Jednak przy założonym typie terenu gdzie dominujące wysokości względne form terenu są poniżej 30 m, czynnik wysokości względnej form terenu nie jest decydujący. Konkluzja ta dotyczy również spadków stoków.

²⁰ Na podstawie: A - Własnych doświadczeń z ćwiczeń z wojskami prowadzonych z 1 WDZ w latach 1978-87; B - Analizy dokumentacji ćwiczeń taktycznych w 1 WDZ w latach 1990-2000; C - wywiadów przeprowadzonych z oficerami dowództwa 1 WDZ.

sieć dróg, gęsty las, podmokłe gleby, bagna i jeziora zmniejszają tempo przemieszczania się wojsk i ograniczają możliwości ruchu drogami i na przełaj”.²¹ Jest to jeszcze jedna opinia akcentująca rolę gruntów podczas wykonywania manewru.

Badania wykazały, że spośród zasadniczych elementów terenu, drogi są tym elementem, którego wpływ na wykonanie manewru w obronie związku taktycznego jest największy. Potwierdzają to również wyniki obserwacji bezpośredniej ćwiczeń poligonowych oraz studiowanie dokumentów ćwiczeń taktycznych.

W każdym ćwiczeniu manewr planowany był zazwyczaj w odniesieniu i ze ścisłym uwzględnieniem istniejącej w danym pasie obrony dywizji sieci dróg. Najczęściej manewr jako ruch na przełaj stanowił tylko około 10-20% drogi ogólnej długości manewru. Natomiast 80% i więcej długości drogi manewru to manewr wykonywany po istniejącej w pasie obrony związku taktycznego sieci dróg, z czego 40-50% stanowiły drogi o twardej nawierzchni, a pozostałe były to drogi gruntowe, polne, leśne.

W opinii ekspertów podstawowe znaczenie dla manewru, ma układ przestrzenny dróg i ich nawierzchnia. Do wykonania manewru powinno się wybierać drogę (drogi) najkrótszą (której długość w odniesieniu do czasu na jego wykonanie gwarantuje jego terminową realizację) o nawierzchni twardej. Drogi o nawierzchni twardej są mniej wrażliwe na zniszczenie i oddziaływanie warunków atmosferycznych. Konieczność korzystania z dróg gruntowych, polnych czy też leśnych bardzo często w wyniku ich podatności na oddziaływanie na nie warunków atmosferycznych powoduje, że stają się nieprzejezdnymi.

Ocena dróg w kontekście ich wykorzystania dla celów manewru obejmuje również ocenę występujących (wybudowanych) na tych drogach obiektów

²¹ Omówienie ćwiczenia taktycznego realizowanego w 1 WDZ w styczniu 1993 r.

inżynierskich (mosty, wiadukty, tunele, przejazdy kolejowe, skrzyżowania dróg, odcinki dróg położone na nasypach itp.). Obiekty te powodują zmniejszenie tempa manewru, ze względu na znaczne obniżenie szybkości ruchu kolumn. Obiekty te wybudowane w celu umożliwienia pokonywania newralgicznych miejsc terenowych takich jak np.: rzeki, kanały, strumienie lub też ułatwienia ruchu np. wiadukty, tunele, skrzyżowania mogą być również tymi czynnikami, które ten ruch „kanalizują”, opóźniają, dezorganizują. Zniszczenie, uszkodzenie takiego obiektu lub spowodowanie zatoru w jego obrębie może doprowadzić do załamania, opóźnienia lub dezorganizowania manewru.²²

Duży wpływ na wykonanie manewru w obronie związku taktycznego mają inne elementy składowe terenu: wody, roślinność i osiedla.

Wody powierzchniowe tj. rzeki, kanały, jeziora zwykle rozpatruje się, z punktu widzenia przejezdności terenu na przełaj i po drogach, przede wszystkim jako przeszkody terenowe o charakterze miejscowym, stałym. Zawsze dla ruchu wojsk, dla wykonujących manewr stanowiły przeszkody, a więc były elementami utrudniającymi działanie wojsk. Jeziora występując w większych skupiskach, przeważnie kanalizują ruch (utrudniają manewr) ponieważ między nimi zawsze znajdują się węższe lub szersze cieśniny, pozwalające na mniej lub bardziej ograniczony manewr. Jeżeli natomiast w pasie obrony związku taktycznego znajduje się jedno większe jezioro, to z reguły w czasie planowania manewru oceniane jest jako „obiekt do obejścia”. Niezwykle rzadko istnieje potrzeba wykonywania manewru z koniecznością przepływania się przez jezioro. Takie działanie zdecydowanie wydłuża czas manewru. Dlatego też

²² W wojnie koalicji państw arabskich z Izraelem w 1973 r. miało miejsce wydarzenie bardzo charakterystyczne dla tego typu sytuacji. Zablockowanie jednej z głównych dróg dofrontowych opóźniło przegrupowanie sił w kierunku frontu. Przyczyną zatoru była „awaria 400-tonowego mostu rurowego, ciągniętego przez kompanię czołgów na odcinek przewidywanego forsowania kanału Sueskiego. Kolejne kolumny batalionu saperów przewożące elementy mostu pontonowego oraz pododdziały logistyczne były zmuszone czekać ponad 24 godziny na usunięcie przyczyn postoju, którymi okazały się uszkodzenia kilku czołgów, zerwanie lin oraz przełamywanie się konstrukcji mostu. Ominięcie zatoru w nocy było trudne ze względu na grząskie pobocze”, na podstawie J. Biziewski, Manewr w obronie (na przykładzie wybranych wojen bliskowschodnich lat 1973-1991), Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1997.

przeszkody terenowe tj. jeziora, sztuczne zbiorniki wodne, stawy itp. czyli przeszkody mające charakter powierzchniowy najczęściej są obchodzone.

Znaczny wpływ na wykonanie manewru w obronie mogą mieć natomiast przeszkody terenowe (wodne) o charakterze liniowym tj. rzeki, kanały, strumienie. Bez względu na ich przebieg w stosunku do kierunku manewru, utrudniają one działanie wojsk. Jeżeli jest to przebieg zgodny z kierunkiem manewru i nie zachodzi potrzeba ich pokonywania to najczęściej tylko ograniczają pole manewru i działanie to kanalizują.²³

W czasie wykonywania manewru bardzo często zaistnieje konieczność pokonywania przeszkody wodnej. Pokonywanie to, mające właściwości przeprawy może mieć różny, organizacyjny stopień trudności. Sytuacja najdogodniejsza to przeprawa po stałym moście, tzn. przeprawa mostowa. Zdecydowanie bardziej skomplikowana sytuacja zaistnieje w momencie zniszczenia przez przeciwnika mostów stałych na przeszkodach wodnych. Zniszczenie mostu na przeszkodzie wodnej powoduje konieczność przeprowadzenia się w inny sposób. Czas manewru (zwykle ograniczony i krótki) oraz charakter najczęściej angażowanych do jego wykonania wojsk zmechanizowanych, pancernych i artylerii czyni, że podstawowym rodzajem przeprawy w tych okolicznościach jest przeprawa na pływającym sprzęcie bojowym.

Badania wykazały, że również roślinność, szczególnie lasy mogą wywierać znaczny wpływ na wykonanie manewru w obronie prowadzonej przez związek taktyczny. Las w opinii ekspertów wojskowych jest przeszkodą terenową utrudniającą manewr.

²³ Szczególnie niekorzystnym dla wykonania manewru jest okres kiedy stan wody w rzece jest wysoki i część terenów przybrzeżnych może być zatopiona. Utrudni to manewr w danym rejonie, a często wręcz go uniemożliwi.

Planując i wykonując manewr przez las zawsze należy liczyć się z różnego typu zakłóceniami tego działania (np. zniszczony odcinek drogi, pożar). Może zaistnieć potrzeba szukania innej drogi lub przekraczania lasu na przełaj.

Szczególnie niekorzystnymi warunkami w czasie wykonywania manewru jest zapalenie lasu i wybuch pożaru. Jeżeli wybuch pożaru nastąpił w wyniku ognia artylerii przeciwnika to dodatkowym, również niekorzystnym dla wojsk wykonujących manewr czynnikiem, mogą być powstałe zawały. W czasie manewru przez palący się las należy także liczyć się z silnym zadymieniem i zmniejszeniem ilości tlenu w powietrzu. Zadymienie utrudnia obserwację drogi manewru i ruchu kolumn po drodze, może doprowadzić do utraty orientacji.

Spośród zasadniczych elementów składowych terenu, znaczący wpływ na wykonanie manewru w obronie związku taktycznego będą miały osiedla. Działania w terenie zurbanizowanym są klasyfikowane jako działania w specyficznych środowiskach walki.²⁴

Zarówno w przeszłości, jak i współcześnie miasta, miejscowości i wsie są obszarami (miejscami) o stosunkowo dużej możliwości zatrzymania (powstrzymania) ruchu.²⁵ Manewr wykonywany przez teren zurbanizowany tworzy szczególnie dogodną sytuację do ogniowego oddziaływania przeciwnika. Osiedla, miasta, miejscowości są w tym przypadku punktem odniesienia dla środków artyleryjskich, raketowych i lotniczych przeciwnika. Materia miast „wzmacnia” rumowiska, blokady, zatory. Drogi manewru stają się nieprzejezdne przez wiele godzin. Zmusza to wykonującego manewr do szukania dróg obejścia.

Przedstawione uwarunkowania manewru pozwalają stwierdzić, że manewr wykonywany przez rejony zurbanizowane jest działaniem noszącym

²⁴ Por. A. Bujak, Wpływ specyficznych warunków środowiska na działania taktyczne, pk. „SPECYFIKA – 1”, AON, Warszawa 1998 oraz pk. „SPECYFIKA – 2”, AON Warszawa 1999.

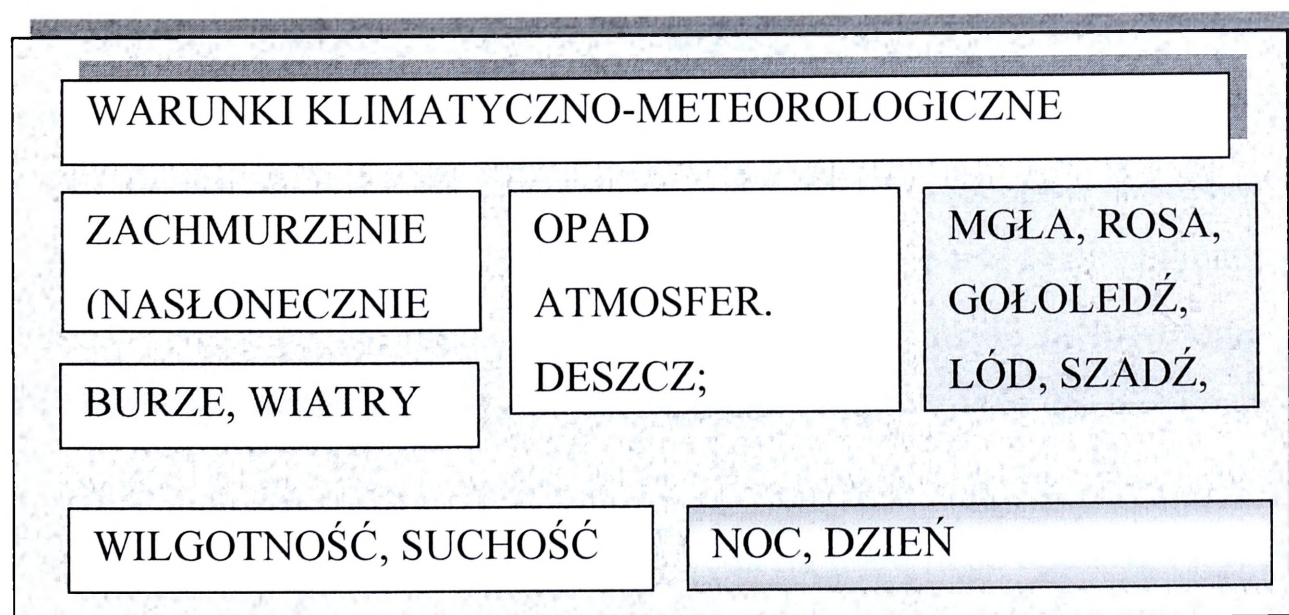
²⁵ „Bez oparcia obrony o miejscowości nie sposób powstrzymać uderzenia pancerno-lotniczego”, R. Jakubczak, J. Marczak, Potencjał obronny miast, Polska Zbrojna nr 99 z 11.05.95, s.8.

znamiona ryzyka i powinien być wykonywany tylko w sytuacjach absolutnej konieczności.

2.1.2. Warunki klimatyczno- meteorologiczne środowiska walki

Pomiędzy fizyczno-geograficznymi i klimatyczno-meteorologicznymi (rysunek nr 3) warunkami środowiska walki istnieje bardzo ścisły związek. Teren nie jest jednakowy (stały, niezmienny) w ciągu całego roku. Jego właściwości ulegają znacznym zmianom sezonowym. Okresowe zaś zmiany właściwości taktycznych terenu w dużym stopniu zależą od zjawisk i procesów atmosferycznych panującego na danym obszarze klimatu.

Pomimo pewnych w ostatnich latach odchyień od normy, panujący w Europie Środkowej i Wschodniej klimat kontynentalny charakteryzują zazwyczaj gorące lata i mroźne zimy. Klimat jako zespół zjawisk i procesów atmosferycznych charakterystycznych dla dużego obszaru (część Europy) nie może być jednak przedmiotem rozważań w kontekście jego wpływu na działanie wojsk w obronie związku taktycznego.

Rys. 3. Elementy klimatyczno-meteorologicznych warunków środowiska walki.

Wyciągnięte w tym zakresie wnioski miałyby bardzo duży stopień ogólności. Dlatego też, w badaniach skupiono uwagę na określeniu wpływu

warunków pogodowych na działanie związku taktycznego w obronie, a szczególnie na wykonanie manewru.

Już od najdawniejszych czasów warunki pogodowe były przedmiotem analiz i ocen przed i w czasie prowadzenia działań zbrojnych. Świadczą o tym słowa chińskiego filozofa i doradcy wojskowego Sun Tzu, który w VI w. p.n.e. pisał: „Sprowadzając zagadnienie wojny do pięciu zasadniczych czynników - szybko możesz dojść do sedna sprawy. Pierwszym z tych czynników jest czynnik moralny, następnym - pogoda, trzecim - teren, czwartym - dowodzenie i piątym teoria czyli taktyka wojenna”.²⁶

Pomimo, że upłynęły wieki, zmienił się obraz wojen, zaawansowanie najnowocześniejszych wojskowych technologii jest nieporównywalne do tamtych czasów, to pogoda jako element środowiska walki w dalszym ciągu jest przedmiotem wnikliwych analiz i ocen. Określone możliwości wykonania manewru w obronie, szczególnie szybkości jazdy oraz przejezdności terenu mogą być nieosiągalne w czasie trwania niekorzystnych warunków meteorologicznych. Obok obfitych i długotrwałych opadów atmosferycznych, szczególnie deszczu i śniegu - zalicza się do nich przede wszystkim grubą pokrywę śnieżną, gołoledź, małą widoczność (mgłę), silny wiatr i burze.

Badania wykazały, że spośród czynników meteorologicznych dotychczas duży wpływ na wykonanie manewru miały opady śniegu. Jednocześnie stwierdzono, że wpływ tego czynnika na wykonanie manewru systematycznie, z roku na rok maleje. Przyczyną są istotne zmiany klimatyczne i meteorologiczne w tej części Europy jakie zaszły w ciągu ostatnich 15-20 lat. W wyniku tych zmian zimy są łagodniejsze niż poprzednio. Pokrywa śnieżna utrzymuje się zwykle przez 1-2 miesiące w roku, a ze względu na małą ilość opadów i wyższe

²⁶ Sun Tzu, Sztuka wojny, Przedświt, Warszawa 1995, s. 13.

niż w poprzednim okresie temperatury jej grubość jest niewielka (5-15 cm).²⁷

Na podstawie obserwacji przeprowadzonych w terenie stwierdzono, że krótkotrwała i cienka pokrywa śnieżna (do około 15 cm) wywiera podobny wpływ na dostępność terenu jak deszcze, powodując rozmiękanie gruntów. Pokrywa trwalsza i grubsza zdarza się na nizinach stosunkowo rzadko. Jedynie, szczególnie w czasie zamieci śnieżnych grubsza pokrywa może powstać w zagłębieniach terenowych, tworząc zaspę. Miejsca takie podczas wykonywania manewru mogą znacznie utrudnić lub nawet uniemożliwić to działanie.

Głęboki śnieg utrudnia manewr na przełaj i zmusza do wykorzystywania dróg.²⁸ Pokrywa śnieżna grubości ponad 60 cm wpływa hamująco na ruch pojazdów gąsienicowych i jednocześnie całkowicie uniemożliwia ruch pojazdów kołowych. Czołgi mogą poruszać się z prędkością zbliżoną do normalnej przy głębokości śniegu do 50 cm, przy grubszej pokrywie śniegu ich prędkość zmniejsza się do 8-10 km

Istotnym czynnikiem rzutującym na możliwości techniczno-eksploatacyjne sprzętu bojowego są mrozy. Silne mrozy powodują również szybki spadek wydajności obsługi sprzętu bojowego.²⁹

W czasie obrony prowadzonej przez związek taktyczny, kiedy poszczególne elementy ugrupowania obronnego zwykle przez dłuższy czas są na swoich pozycjach i w rejonach, chęć nagłego wykonywania manewru przy

²⁷ Zmiany klimatyczne mają charakter stały i sądzić należy, że szczególnie dla obszarów o rodzaju terenu określonego w badaniach, tendencja ta będzie utrzymana. Znaczące spadki temperatur oraz duże opady śniegu mogą mieć charakter okresowy, miejscowy i zwykle krótkotrwały.

²⁸ Na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz opinii ekspertów przyjęto, że pokrywa śnieżna o grubości:

- 15-20 cm zmniejsza szybkość jazdy o około 25%;
- 30-50% zmniejsza szybkość jazdy o około 50%;
- 50-60 cm zmniejsza szybkość jazdy o około 75%.

Dane przyjęte zostały dla ruchu kolumn pojazdów gąsienicowych.

²⁹ Píše o tym w swych wspomnieniach z działań pod Moskwą w grudniu 1941 roku, dowódca niemieckiej 2 APanc, gen. Guderian. „Wobec unieruchomienia wojsk na skutek potwornego zimna powzięłem w nocy z 5 na 6 grudnia, po raz pierwszy w czasie tej wojny, decyzję przerwania natarcia (...) Dowództwo nie zatroszczyło się zawnazas o ekwipunek zimowy. Teraz jest zaskoczony rosyjskimi mrozami (...). Liczba pojazdów mechanicznych i dział, które wskutek mrozów stały się niezdatne do użytku, przekracza najgorsze oczekiwania (...). Odmrożenia powodowały większe ubytki w szeregach niż ogień nieprzyjaciela”. H. Guderian, Wspomnienia żołnierza, Bellona, Warszawa 1991, s. 206-209.

niskich temperaturach powietrza bez uprzedniego przygotowania wozów bojowych jest prawie niemożliwa. Niskie temperatury wpływają ujemnie na pracę zespołów mechanicznych. W czasie silnych mrozów metal staje się bardziej kruchy, gęstnieją smary, a elastyczność materiałów gumowych i plastikowych poważnie się obniża. Pogarsza się eksploatacja źródeł zasilania sieci pokładowej wozów bojowych, utrudnione jest uruchomienie silników, obniża się niezawodność pracy mechanizmów hydraulicznych i olejowych. Wszystkie te trudności wymagają wielu przedsięwzięć dla zachowania pełnej gotowości do działania.

Duży wpływ na sprawność i tempo wykonania manewru ma mgła, która może poważnie ograniczyć widoczność i prędkość manewru, zwłaszcza w czasie ruchu na przełaj i po drogach gruntowych.³⁰ Obok mgły spośród pozostałych elementów meteorologicznych największy wpływ na szybkość ruchu i sprawność manewru wywiera gołoledź, która występuje zwykle od jesieni do wiosny. Biorąc pod uwagę fakt, że bez względu na rodzaj, manewr realizowany jest przede wszystkim po drogach o nawierzchni twardej i to, że gołoledź najczęściej powstaje właśnie na drogach o takiej nawierzchni, zawsze warunki sprzyjające powstawaniu gołoledzi należy starannie ocenić. Szczególnie w czasie mżawki lub deszczu, kiedy temperatura powietrza jest od 0 do -6°C należy przypuszczać, że na drogach pojawi się oblodzenie - gołoledź. Stwierdzono, że gołoledź zwalnia przeciętnie tempo jazdy około 70%. Jeszcze bardziej warunki przejezdności się pogarszają, gdy gołoledź oraz mgła występują łącznie. Spadek szybkości jazdy ocenia się wówczas na około 85%. Bardzo często gołoledź może całkowicie zahamować jazdę, szczególnie gdy wystąpi na drogach terenu pagórkowatego. Pojazdy pod oblodzone wzniesienia

³⁰ Mgła umiarkowana (ograniczająca widoczność na odległość do 500 m) nie wywiera żadnego wpływu na tempo jazdy, a mgła gęsta (ograniczająca widoczność do 200 m) zmusza kierowców do zwiększenia uwagi. Jedynie mgła bardzo gęsta (ograniczająca widoczność poniżej 200 m) zmniejsza przeciętnie szybkość jazdy o około 50%. Z. Mondrzycki, Metody oceny wpływu warunków fizyczno-geograficznych i niektórych elementów pokrycia terenu na jego dostępność, MON, Warszawa 1991.

stają się w tych warunkach niesłychanie trudne.³¹ Bardzo często gołoledź może całkowicie dezorganizować, zahamować manewr, szczególnie gdy wystąpi łącznie z zamiecią.³²

Z analizy możliwości technicznych nowych generacji sprzętu bojowego, doświadczeń historycznych, szczególnie konfliktów zbrojnych prowadzonych po II wojnie światowej³³ wynika, że nocne³⁴ działania bojowe będą zjawiskiem powszechnym współczesnego pola walki. Przypuszczenie to potwierdzają zasady prowadzenia działań nocnych sformułowane w regulaminach niektórych armii świata.³⁵ Mówi się w nich, że działania nocne należy traktować na równi z dziennymi i że są one nieodłącznym składnikiem całego dnia walki. Podkreśla się jednocześnie, że noc gwarantuje uzyskanie zaskoczenia, a co za tym idzie - powodzenia, które w dzień okupione zostałyby znacznymi stratami w ludziach i sprzęcie. Obrona w nocy będzie stanowić kontynuację obrony dziennej lub też będzie obroną, która rozpocznie się w nocy.

Zmiana warunków widoczności z dziennych na nocne nie oznacza, że nastąpi również jakaś zasadnicza zmiana w prowadzeniu działań bojowych. Podobnie jak w dzień, tak i w nocy, istotnym elementem obrony będzie manewr. Przyjęto, że związek taktyczny prowadzący obronę w nocy będzie w zależności

³¹ O trudnościach ruchu pojazdów mechanicznych po oblodzonych drogach, wspomina generał Patton, dowódca amerykańskiej 3 Armii podczas działań wojsk alianckich w Europie w styczniu 1945 r. „W tym dniu podczas wizyty w 8 Korpusie miałem sposobność zaobserwować dwa wydarzenia. W pierwszym wypadku oddziały 17 dywizji powietrzno-desantowej utknęły na oblodzonym wzgórzu, a oficerowie nie mieli na tyle zdrowego rozsądku, aby kazać ludziom zejść z samochodów i je pchać. Kiedy to uczynili, oczywiście ruszyli z miejsca. W drugim przypadku chodziło o to, że na skutek oblodzenia zarówno niemieckie, jak i amerykańskie miny przestały działać, ład dostął się bezpośrednio pod tuleję, tak że żaden nacisk nie mógł spowodować detonacji”. G. Patton, *Wojna jak ją poznałem*, Warszawa 1989, s. 243.

³² Szczególnie reprezentatywne przykłady tego typu sytuacji można znaleźć podczas natarcia wojsk niemieckich na Moskwę w grudniu 1941 r. „... Gołoledź utrudnia wszelkie ruchy. Rosjanie są przysposobieni do wojny zimowej i odpowiednio do niej wyekwipowani, my zaś nie mamy nic. (...). Droga powrotna ciągnęła się nieskończenie długo. Była także niebezpieczna, bo rozpoczęła się zamieć śnieżna, a wzniesienia były oblodzone. W końcu mój czołg dowodzenia stoczył się do rozpadliny powstałej wskutek podmycia gliniastego gruntu. Wydostać się w ciemnościach z takiego parowu było zupełnie niemożliwe”. H. Guderian, *Wspomnienia ...*, wyd. cyt., s. 205.

³³ K. Nozko, *Wybrane zagadnienia organizacji i prowadzenia działań bojowych w nocy*, *Myśl Wojskowa* nr 12 z 1985 r. Autor podaje przykłady działań nocnych prowadzonych w Korei 1950-53, w Wietnamie 1961-78.

³⁴ A. Bujak, *Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski*, Adam Marszałek, Toruń 2000, s. 54.

³⁵ M.in. w regulaminach amerykańskich (FM-100-5 i FM 71-100) oraz niemieckim HDv 100/100.

od sytuacji taktycznej i celu walki dokonywał manewru sił i środków oraz ognia zgodnie z potrzebami. Oznacza to, że w nocy będą mogły być realizowane wszystkie rodzaje manewru.

Ruch w głębi ugrupowania obronnego związku taktycznego w nocy, będzie skutecznie maskowany ale tylko przed wykryciem w paśmie światła widzialnego. Noc nie zapewnia natomiast żadnej osłony przed rozpoznaniem optoelektronicznym i radioelektronicznym. Niezbędnym jest więc wykonanie szeregu przedsięwzięć w zakresie zarówno czynnego, jak i biernego maskowania.

Realizuje się je poprzez umiejętne wykorzystanie terenu i właściwy wybór dostępnych dróg (kierunków) manewru, maskowanie świateł, pracy urządzeń aktywnej noktowizji oraz utrzymywanie bezwzględnej „ciszy” radiowej. W miarę możliwości należy dążyć do zatarcia kontrastu między kształtem sylwetek wozów bojowych (pojazdów) a otoczeniem. Można to uzyskać między innymi poprzez pokrycie sprzętu barwami zbliżonymi do tła, a także poprzez szerokie stosowanie etatowych i podręcznych środków maskowniczych. Odcinki dróg, które są nie osłonięte przedmiotami terenowymi i tym samym „zwiększają” możliwości technicznych środków rozpoznania przeciwnika, bezwzględnie należy zabezpieczyć za pomocą odbijaczy kątowych, siatek metalowych i innych dostępnych środków zakłócających pracę radiolokatorów. Nie zawsze są jednak możliwości wykonania tego typu działań, dlatego też wskazane jest miejsca, rejony i odcinki szczególnie narażone na rozpoznanie obchodzić po specjalnie wytyczonych drogach (np. za ukryciami terenowymi).

Do osłony wojsk przed rozpoznaniem środkami optoelektronicznymi i radioelektronicznymi oraz przed oddziaływaniem systemów rozpoznawczo-uderzeniowym celowym jest tworzenie dodatkowych, mylących źródeł promieniowania cieplnego i świetlnego, takich jak np. rozpalanie ognisk w pobliżu newralgicznych punktów, przygotowanie stacjonarnych wyrzutni,

pułapek termicznych, ustawianie arkuszy blach itp.³⁶ Przedstawiona grupa działań obejmuje problematykę dotyczącą zabezpieczenia manewru w nocy. Bez względu jednak na zakres działań zabezpieczających manewr w nocy, będzie on działaniem często wykonywanym przez wojska związku taktycznego w obronie. Podstawową jednak zasadą wykonywania wszelkiego manewru w nocy musi być prostota zamiaru i działań.³⁷ Trzeba przecież pamiętać że manewr wykonywany w nocy oprócz tak negatywnego czynnika jak słaba widoczność, może być działaniem wykonywanym (i najczęściej będzie) przy udziale innych (często również niekorzystnych) czynników pola walki. Można zatem przyjąć, że manewr wykonywany w nocy będzie szczególnie trudnym przedsięwzięciem.

Poruszanie się pojazdów w nocy z wykorzystaniem noktowizorów, ze względu na zniekształcenia widzianego obrazu, wymaga doskonałego wyszkolenia kierowców oraz wysokiej jakości technicznej noktowizorów kierowców-mechaników. Wyniki badań³⁸ tego problemu wskazują, że wyszkolenie żołnierzy do walki i poruszania się w nocy nie jest dobre. Poruszanie się w nocy z wykorzystaniem środków noktowizyjnych, wymaga od żołnierzy długiego okresu treningów, szczególnie w zakresie jazdy na wozach bojowych oraz orientacji w terenie.

Ograniczone „widzenia” nocą sprzętu wskazuje, że należy przede wszystkim skoncentrować uwagę na problematyce współdziałania. Szczególnie

³⁶ W. Kaczmarek, P. Pawłowski, Właściwości obrony dywizji w nocy. Historia i współczesność, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1993, s. 182.

³⁷ K. Tomaszewski, Kilka refleksji o właściwościach obrony dywizji w nocy, Materiał z sympozjum naukowego nt. „Właściwości obrony związku taktycznego w nocy”, AON, Warszawa 1993.

³⁸ W ramach prowadzonych badań, w latach 1992-1995 przeprowadzono wywiad z 37 kierowcami pojazdów wojskowych (BWP, czołgi, samochody), zadając im trzy pytania:

1. Czy byłeś szkolony w zakresie jazdy pojazdem mechanicznym w nocy z wykorzystaniem noktowizora?
 - 25 kierowców odpowiedziało twierdząco;
2. Jak długo trwało szkolenie w zakresie jazdy w nocy z wykorzystaniem noktowizora? (pytanie zadano tylko tym kierowcom, którzy oświadczyli, że byli szkoleni)
 - 15 kierowców - 6 godzin;
 - 10 kierowców - 4 godz.
3. Czy po okresie szkolenia w zakresie jazdy w nocy z wykorzystaniem noktowizora możesz stwierdzić, że tego typu jazda nie przysparza ci problemów?
 - wszyscy, tzn. 25 kierowców odpowiedziało przecząco.

dotyczy to uzgodnienia dróg i czasu manewru oraz ustalenia sygnałów wzajemnego identyfikowania się. W dalszym ciągu identyfikacja obiektów na polu walki, szczególnie w nocy stwarza określone trudności.³⁹ Brak kontaktu wzrokowego z najbliższymi sąsiadami może powodować pojawianie się niepewności i wątpliwości. Dodatkowo, gdy są ustalone (lub są nieznane) sygnały identyfikacji, a informowanie wzajemne niedostateczne, prowadzi to może do zdarzeń tragicznych w skutkach, np. wzajemne ostrzeliwanie się, wymianę ognia itp.

Zdaniem autorów przedstawione w tym podrozdziale wyniki badań są w swej wymowie jednoznaczne, sprowadzające merytoryczną całość wyводу do jednego zasadniczego wniosku: *warunki środowiska w jakich związek taktyczny ma prowadzić (i prowadzi) walkę obronną, muszą determinować zarówno sposób przygotowania jak i prowadzenia tych działań.*

2.2. Cele i zasady prowadzenia działań obronnych przez związek taktyczny

Zmieniające się uwarunkowania prowadzenia działań zbrojnych implikują coraz szersze zmiany w zasadach działania związków taktycznych i oddziałów. Konsekwencje rozwoju naukowo-technicznego, informatycznego, a przede wszystkim wprowadzanie do wojsk coraz nowocześniejszych środków walki ma swoje odzwierciedlenie w teorii i praktyce.

Analiza literatury przedmiotu badań pozwala stwierdzić, że poglądy dotyczące obrony podlegają stałej weryfikacji wraz ze zmieniającymi się

³⁹ O trudnościach tych mówi w swoich wspomnieniach gen. Schwarzkop: „Podczas Wojny nad Zatoką nasza techniczna zdolność niszczenia celów była większa niż umiejętność precyzyjnego ich zidentyfikowania i był to jeden z najpoważniejszych problemów”. H. N. Schwarzkop, *Nie trzeba bohatera*, Ryton, Warszawa 1993, s. 525. Jeśli takie stwierdzenie wypowiada dowódca, którego wojska pod względem technicznych możliwości prowadzenia działań nocnych są niewątpliwie najdoskonalsze, to z pewnością uzasadnia to skomplikowany charakter działań nocnych.

uwarunkowaniami, rozwojem techniki bojowej i przeobrażeniami sytuacji politycznej, militarnej i ekonomicznej. W warunkach „samowystarczalności obronnej” obrona zyskała priorytetowe znaczenie, a natarcie zaczęto traktować jako jej uzupełnienie. Szybko jednak dostrzeżono, że obrona i natarcie powinny być traktowane równorzędnie. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w dokumentach normatywnych, które natarcie i obronę traktowały jako podstawowe rodzaje walki. Wyraźnie jednak zaakcentowano, iż natarcie jest rodzajem walki wykonywanym głównie w formie zwrotów zaczepnych⁴⁰.

Pomimo zmian w sposobach prowadzenia walki, obronę traktuje się jako działania podstawowe, o charakterze zamierzonym lub wymuszonym. Stosownie do tego cel obrony jest niezmienny. **Ma uniemożliwić przeciwnikowi opanowanie bronionego terenu, odparcie uderzeń przeciwnika, rozbić jego zgrupowania uderzeniowe, przez co załamać natarcie i stworzyć tym samym warunki do działań zaczepnych.**

Analiza literatury dotyczącej problematyki działań obronnych wskazuje, że identyfikowanie celów obrony może być również dokonane w wymiarze rzeczowym, przestrzennym i czasowym. Dodatkowo czynnikiem warunkującym osiągnięcie celów obrony przez związek taktyczny jest również sytuacja operacyjno-taktyczna. Stosownie do tego celem obrony może być:⁴¹

w wymiarze rzeczowym – zadanie przeciwnikowi maksymalnie dużych strat, aby pozbawić go możliwości kontynuowania działań zaczepnych i stworzyć warunki do rozbicia przeciwnika przy jak najmniejszych stratach własnych;

w wymiarze przestrzennym – utrzymanie jak największej części bronionego obszaru, zapewniając jednocześnie warunki do odzyskania utraconych rejonów i odtworzenia pierwotnego położenia;

⁴⁰ M. Huzarski, Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, Toruń 1999, s. 90-92.

⁴¹ Taktyka ogólna wojsk lądowych, AON, Warszawa 2001, s. 46.

w wymiarze czasowym – zyskanie czasu niezbędnego do stworzenia zgrupowań uderzeniowych przeznaczonych do wykonania zwrotu zaczepnego lub przejścia do przeciwuderzenia.

Analiza powyższych celów wskazuje, że uzupełnione są one pewnym komentarzem rozszerzającym i wyjaśniającym w sposób bardziej szczegółowy przedstawione wcześniej cele obrony. Warto również w tym miejscu zaznaczyć, że wobec malejących ilości związków taktycznych sił zbrojnych Polski, a przede wszystkim fundamentów istnienia i funkcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego cele obrony nabierają nowego wymiaru. Kolektywna obrona, wsparcie przez siły sojusznicze kraju broniącego się przed agresją lub udział związków taktycznych w obronie napadniętego państwa członkowskiego NATO modyfikują w pewien sposób osiągnięcie założonych celów obrony nie zmieniając ich istoty.

Analiza porównawcza wybranych dokumentów normatywnych państw członkowskich Sojuszu i doktryny taktycznej ATP-35(B) wskazuje, że najbardziej lapidarne cele obrony zawarte są w regulaminie HDv 100/100 Bundeswehry (Por. tabelę 1). Z kolei najbardziej rozbudowany zawarty jest w ATP-35(B). Jednak w żadnym z nich nie jest akcentowane stwarzanie warunków do wykonywania zwrotów zaczepnych i odzyskania utraconych rejonów obszarów, co jest niezwykle istotne i w szczególny sposób eksponowane w celach obrony wyartykułowanych w obecnie obowiązujących regulaminach i podręcznikach wojsk lądowych RP. Takie spojrzenie na cele obrony w narodowym wymiarze podyktowane jest dotychczasowymi doświadczeniami i uwarunkowaniami historycznymi Polski.

Tabela 1

PORÓWNANIE CELÓW OBRONY ZAWARTYCH W REGULAMINACH
WYBRANYCH ARMII PAŃSTW NATO

ATP-35(B)	Podręcznik polowy 100-5 Działania wojsk lądowych Armii Stanów Zjednoczonych	Regulamin dowodzenia Bundeswehry HDv 100/100
a. obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie fiaska jego natarcia; b. utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie przełamaniu się przeciwnika przez niego; c. uzyskanie czasu; d. umożliwienie koncentracji wojsk własnych w innym miejscu; e. zmuszenie przeciwnika do koncentracji, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe. s. 123	<ul style="list-style-type: none"> • zyskanie na czasie; • zaoszczędzenie sił w jednym rejonie dla zmasowania mocy bojowej w innym; • utrzymanie terenu i uniemożliwienie nieprzyjacielowi dostępu do określonego rejonu. s. 262	➤ zniszczenie lub rozbicie możliwie największych sił nieprzyjaciela oraz utrzymanie określonych obszarów. s. 162

Wyniki badań wskazują, że cel główny zwykle osiąga się poprzez realizację celów szczegółowych. Analiza założeń teoretycznych, wnioski z praktyki szkoleniowej oraz doświadczenia z wojen i konfliktów zwłaszcza z ostatnich lat świadczą, że **celami szczegółowymi**⁴² w obronie może być dążenie do:

- utrzymanie określonego terenu;
- rozbicie przeciwnika, który włamał się w ugrupowanie obronne;
- zyskanie na czasie;
- zrównoważenie potencjałów walczących stron poprzez okresową utratę terenu;
- umożliwienie kolejnym siłom wykonanie zwrotu zaczepnego;

⁴² M. Huzarski, Zagadnienia ..., s. 101.

Częstkowa identyfikacja celów obrony, ich mnogość wskazuje na znaczną złożoność problematyki obrony, która w wyraźny sposób ewoluje, zmieniając swoje oblicze i dostosowuje się do wymogów powietrzno-lądowego, z informatyzowanego i elektronicznego pola walki XXI wieku. Każdy z przedstawionych celów cząstkowych może być osiągnięty niezależnie od siebie, uwarunkowane jest to konkretnymi sytuacjami i potrzebami obrony. Może również być przypisany do odpowiedniego rodzaju obrony, pozycyjnej lub manewrowej.⁴³

Takie podejście do problematyki obrony wskazuje, że traktowana jest ona jako działania dynamiczne, w których statyczne zachowania obrońcy muszą być podporządkowane aktywności, manewrowi i inicjatywie broniących się związków taktycznych. Na współczesnym polu walki bierne oczekiwanie na działania przeciwnika może oznaczać tylko jedno – porażkę. Teza ta znajduje potwierdzenie w wielu konfliktach zbrojnych drugiej połowy XX wieku. Obrona to nie wyczekiwanie na uderzenie, lecz mylenie co do struktury obrony, a w szczególności rejonu kluczowego, manewr odwodami oraz wykonywanie uderzeń na podchodzącego i rozwijającego się przeciwnika.

Z. Ścibiorek w „Wojna czy pokój” stwierdza, że zmianie ulegnie sposób osiągnięcia celu obrony, którego wobec przeobrażeń pola walki nie może zagwarantować już obrona pozycyjna ukierunkowana na utrzymanie zajmowanych pozycji. Dość częstym w obronie związku taktycznego będzie przejściowe ustąpienie z czołowych pozycji obronnych, by wysoce manewrowymi działaniami, stosowaniem różnorodnych form i metod oddziaływania doprowadzić do dezorganizacji działań zaczepnych nacierającego przeciwnika. O sile obrońcy nie zdecydują siły i środki w pierwszym rzucie,

⁴³ Porównanie celów istoty i rodzajów obrony zawartych w regulaminach wybranych armii państw NATO – załącznik 3.

lecz potencjał bojowy znajdujący się w głębi oraz umiejętności jego efektywnego wykorzystania⁴⁴.

O skuteczności obrony zawsze decydowała jej trwałość i aktywność, które skutecznie pozwalało przeciwstawiać się nacierającemu przeciwnikowi nakazanym miejscu i czasie w sposób odbiegający od schematów.

Niezwykle ważnym w zwiększaniu trwałości i aktywności obrony jest właściwe wykorzystanie terenu w działaniach. Odpowiednio dobrane rejony i pozycje obrony mogą skanalizować natarcie przeciwnika i w konsekwencji jego zatrzymanie, co pozwoli wykorzystać odwody do wykonania zwrotu zaczepnego. Trwałość obrony uzależniona jest od wielu czynników, które pośrednio lub bezpośrednio oddziałują na obronę. Do najważniejszych z nich należą: wykorzystanie właściwości terenu; skuteczny system rozpoznania; niezawodność systemu informacyjnego; dezorganizacja systemu dowodzenia i kierowania przeciwnika; skuteczna walka ze środkami napadu powietrznego przeciwnika, TDP, GDSz; obniżanie potencjału przeciwnika na podejściach do pasa obrony; manewr sił i środków; ochrona i obrona obiektów decydujących o trwałości obrony.

Aby obrońca mógł kontrolować natarcie przeciwnika i wymuszać wygodny dla siebie sposób jego prowadzenia, powinien rozpocząć zwalczanie go sił na dalekich podejściach do przedniej linii obrony. Przy czym intensywność oddziaływania powinna wzrastać w miarę podchodzenia nacierającego do broniących się pierwszorzutowych zgrupowań obronnych. Oprócz oddziaływania ogniowego należy przewidzieć działanie desantów powietrznych, grup desantowoszturmowych oraz sił obrony terytorialnej.

Dezorganizowanie przemieszczania się przeciwnika do linii styczności dotyczyć będzie wybranych elementów jego ugrupowania w takim terenie, który zapewni powodzenie danego przedsięwzięcia. Zmuszenie przeciwnika do

⁴⁴ Z. Ścibiorek, *Wojna czy pokój*, Ossolineum, Wrocław 1999, s. 148.

zaangażowania się w walkę, pozbawia go odwodów i możliwości manewru nimi na inny kierunek, a opóźniając podejście kolejnych sił w pas broniącego się związku taktycznego, dążymy do załamania jego natarcia. W konsekwencji stwarzamy warunki do wykonania zwrotu zaczepnego umożliwiającego odzyskanie utraconych obszarów.

Broniący się związek taktyczny, wykonywał będzie zwrot zaczepny w formie kontrataku. Kontratak wykonywany jest odwodem oraz innymi siłami pozostającymi w dyspozycji dowódcy w danym czasie. Wspierać go powinny oddziały i pododdziały wsparcia i zabezpieczenia działań wysiłkiem, który w wydatny sposób ułatwi wykonanie zadania przez zgrupowania uderzeniowe. Kontratak należy wykonywać wtedy, gdy nie jest naruszona ogólna trwałość obrony związku taktycznego. Oznacza to, że obrona pierwszorzutowych oddziałów nie została pokonana przez przeciwnika (w oddziale nie została rozbita pierwsza pozycja).⁴⁵

Wykonywanie zwrotów zaczepnych powinno być skoordynowanym z działaniem wszystkich sił i środków oraz z sąsiadami. Kontratak może być wykonany w skrzydło i na tyły włamującego się przeciwnika. Jeżeli celem kontrataku będzie odzyskanie utraconego obszaru, uderzenie może być również wykonane w czoło dokonanego wyłomu.

Niezależnie od uwarunkowań współczesnej walki należy elastycznie podchodzić do problemów obrony mając na uwadze cel, jaki musimy w niej osiągnąć.

Na osiągnięcie celu obrony duży wpływ będą miały również warunki, w jakich związek taktyczny (oddział) będzie do niej przechodził. Analizy i oceny praktycznej działalności wojsk oraz treści opracowań teoretycznych wskazują, że przechodzenie do obrony może nastąpić w okresie zagrożenia wojennego lub w toku wojny (konfliktu zbrojnego). Wynika stąd, że do obrony

⁴⁵ Taktyka Ogólna wojsk lądowych, AON, Warszawa 2001, s. 47.

wojska przechodzić będą **bez styczności** lub w **bezpośredniej styczności** z przeciwnikiem. Bez styczności związek taktyczny będzie przechodził nie tylko w okresie zagrożenia, ale także gdy zostanie wyznaczony do pierwszego rzutu operacyjnego korpusu prowadzącego manewrową operację obronną.

Z kolei przechodzenie do obrony w bezpośredniej styczności może mieć miejsce w momencie zaskakującego uderzenia przeciwnika, gdy oddziały związku taktycznego są w trakcie zajmowania nakazanych rejonów obrony. Może wystąpić też w trakcie prowadzenia natarcia po napotkaniu silnego oporu ze strony przeciwnika, lub w celu odparcia kontrataku z miejsca. Niezależnie od wymienionych sytuacji do obrony związek taktyczny (oddział) będzie przechodził zawczasu lub doraźnie w trakcie prowadzenia innych działań.

W obecnych uwarunkowaniach sposób przechodzenia do obrony jest pochodną rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej i działań zamierzonych.

2.3. Wnioski

1. Działania obronne związku taktycznego mogą być prowadzone w rejonach urozmaiconych pod względem geograficznym, w różnych porach roku i przy każdym typie pogody. Skuteczność tych działań zależy między innymi od właściwego przygotowania organizacyjno-technicznego wojsk. Dlatego też, technikę wojskową oraz sposoby jej użycia trzeba każdorazowo dostosowywać do warunków środowiska walki.
2. W okresie przygotowania działań obronnych przez związek taktyczny, wnioski z analizy i oceny właściwości terenowych, klimatycznych i dobowych przyszłego obszaru walki, w sposób istotny wywierają wpływ na organizację i sposób (zamiar, koncepcję) prowadzenia obrony przez ZT.
3. Właściwa interpretacja charakteru wpływu wygenerowanych czynników środowiska walki na sposób prowadzenia obrony przez związek taktyczny

jest gwarantem odpowiedniego doboru wszystkich elementów systemu walki obronnej związku taktycznego.

4. Podczas działań obronnych związku taktycznego wpływ poszczególnych czynników środowiska walki na te działania jest różny. Zawsze jednak trzeba wpływ ten ustalać analizując nie tylko czynniki te z osobna ale także określając istniejące między nimi zależności.
5. Warunki środowiska w jakich związek taktyczny ma prowadzić (i prowadzi) walkę obronną, muszą determinować zarówno sposób przygotowania jak i prowadzenia tych działań.
6. Współczesna obrona powinna charakteryzować się:
 - działaniem dynamicznym, wykorzystywaniem w niespodziewany dla przeciwnika sposób sprzyjających sytuacji;
 - utrzymaniem inicjatywy wyrażającej się sterowaniem poczynaniami nacierających zgrupowań przeciwnika;
 - właściwym wyborem punktu ciężkości, maksymalnym wykorzystaniem możliwości manewrowych i dyspozycyjnych środków rażenia;
 - zachowaniem ciągłości kierowania działaniami;
 - szybkim przemieszczaniem sił (odwodów) na zagrożone kierunki, ściśle skoordynowanym z prowadzonym ogniem.;
 - szerokim wykorzystywaniem wymiaru lądowego, powietrznego i elektronicznego;
 - koordynacją i synchronizacją działań zróżnicowanych elementów ugrupowania bojowego;
 - zachowaniem zdolności do przenoszenia punktu ciężkości na wybrane kierunki i obiekty nacierającego przeciwnika.

Spełnienie powyższych wymogów, w odniesieniu do obrony, stwarza warunki do osiągnięcia sukcesu, któremu przeciwstawiał się będzie przeciwnik.

3. PROWADZENIE OBRONY PRZEZ ZWIĄZEK TAKTYCZNY

Przeprowadzone analizy opracowań traktujących o obronie wskazują, że szerokie spektrum zachodzących przeobrażeń jest konsekwencją nowych uwarunkowań polityczno-militarnych i związanych z tym potrzeb wzbogacenia teorii obrony zgodnie z wymogami sojuszniczymi i integracyjnymi. W praktyce są to przede wszystkim: cele postawione przed wojskami lądowymi w ramach zobowiązań integracyjnych oraz priorytety działalności szkoleniowej na najbliższe lata. Ponadto przeprowadzone badania wskazują, że pole walki XXI wieku stawia nowe wymagania, których spełnienie staje się fundamentalnym warunkiem uzyskania sukcesu w walce. Przewiduje się, że pole walki może charakteryzować się wieloma cechami, których źródeł należy upatrywać w czynnikach⁴⁶ określanych przez:

- walkę o przewagę informacyjną;
- sieciowe powiązania pola walki;
- przejrzystość;
- wysokie tempo, dużą precyzję i zasięg systemów uzbrojenia;
- jednoczesne działania na całej szerokości i głębokości pola walki;
- zwiększone wykorzystanie przestrzeni powietrznej przez wojska lądowe;
- znaczący udział elektroniki we wszystkich możliwych płaszczyznach.

Powyższe czynniki warunkują prowadzenie obrony przez związek taktyczny, wymuszając stosowne zmiany w zasadach i sposobach działań obronnych.

⁴⁶ K.-M. Hofeditz, Zasady prowadzenia operacji, (w:) Działania operacyjne w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych, materiały z sympozjum naukowego, Warszawa 1998, s. 36.

3.1. Zadania i ugrupowanie obronne związku taktycznego

Współczesne związki taktyczne państw członkowskich Sojuszu dysponują zróżnicowanymi możliwościami bojowymi wynikającymi z ich wyposażenia i struktury organizacyjnej. W zależności od możliwości bojowych, a przede wszystkim przewidywanych do osiągnięcia celów obrony związki taktyczne otrzymują do wykonania określone zadania. Z ich treści powinno w sposób jasny i oczywisty wynikać, na czym polega jego wykonanie⁴⁷.

Zadanie determinowane jest przez szereg czynników, do których, zdaniem M. Huzarskiego, należy zaliczyć: zamiar rozegrania walki przez przełożonego, możliwości wojsk, wnioski z oceny przeciwnika i terenu.⁴⁸

Zbliżone założenie przyjęte zostało przez Z. Ścibiorka, który za punkt wyjścia przy określaniu zadania przyjmował: przeciwnika, jego skład, siłę, ugrupowanie i przewidywane działanie. Ważne znaczenie przypisywał również zakresowi rozbudowy inżynieryjnej broniącego się przeciwnika oraz właściwościom terenu. Wskazał również na fakt, iż każde zadanie wynika z określonych możliwości jego realizacji i powinno być realne w możliwościach jego wykonania⁴⁹.

Wyniki analiz ostatnio pojawiających się opracowań świadczą, że przeobrażenia dokonujące się w teorii nie pozostały bez wpływu na problematykę zadań w obronie związku taktycznego. Nowe tendencje w dowodzeniu preferujące dowodzenie przez cele w znacznym stopniu przyczyniły się do odejścia od precyzyjnego określania zadań wraz ze sposobem ich wykonania na rzecz nie krępującego dowódcę wskazania celu walki

⁴⁷ M. Huzarski, Zagadnienia ..., s. 95.

⁴⁸ M. Huzarski, Powietrzno-lądowe natarcie związku taktycznego, AON, Warszawa 1993, s. 25.

⁴⁹ Z. Ścibiorek, Prowadzenie ..., s. 39.

w ustalonym czasie. Takie zadania pozostawiają dowódcy szersze pole do wykazania inicjatywy i zgodne są z zasadą swobody działań. W zależności od sytuacji pozwalają na użycie sił i środków oraz dobór form i metod działania, które gwarantują osiągnięcie sukcesu w obronie.

Przeprowadzone analizy wskazują, że następuje ujednocianie terminologii oraz zasad działania w strukturach sojuszniczych, które przyczyniło się do dalszego przeobrażenia się zadań. Jednak w swej treści stanowią one syntezę poprzednich treści zadań z obowiązującym w Sojuszu określeniem celu działania. Stosownie do tego związkowi taktycznemu określa się cel końcowy obrony. Często w treści zadań wskazywany może być cel pośredni. Ponadto wobec wymogów koordynacyjnych wskazywany jest pas lub rejon obrony. Należy w tym miejscu podkreślić, że dokumenty normatywne wskazują również na potrzebę indywidualnego podejścia do zadań w zależności od konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej.

Zadaniem związku taktycznego będącego w pierwszym rzucie operacyjnym może być utrzymanie nakazanego pasa poprzez:

- zatrzymanie natarcia przeciwnika przed przednią linią obrony (FEBA);
- zatrzymanie natarcia w głębi i odzyskanie utraconego terenu poprzez wykonanie zwrotu zaczepnego swoimi siłami.

Z kolei w wypadku utraty pasa obrony:

- zatrzymanie natarcia przeciwnika w głębi i stworzenie warunków do wykonania przez przełożonego zwrotu zaczepnego.

W zadaniu związanym z zatrzymaniem przeciwnika przed przednią linią obrony zawarty jest wymóg takiego działania dowódcy, aby natarcie przeciwnika zostało zatrzymane przed tą linią lub na niej. Dlatego też dowódca ma obowiązek wykazywać inicjatywę w osiągnięciu celu walki, w tym właśnie tkwi aktywny sposób reagowania na poczynaniu przeciwnika.

W zadaniu dowódca związku taktycznego powinien określić **rejon kluczowy**, od utrzymania którego zależeć będzie trwałość obrony. Rejon ten

powinien być wybrany w takim miejscu pasa (rejonu) obrony, aby zapewnić zatrzymanie natarcia przeciwnika. Należy więc w innych miejscach bronionego pasa tak zorganizować opór, że przeciwnik będzie zmuszony skierować swoje uderzenie właśnie w ten rejon.

Dowódca związku taktycznego wyznacza rejon kluczowy w rejonie obrony oddziałów pierwszego rzutu na głębokość planowanego włamania przeciwnika. Pozwoli to dowódcom oddziałów wybrać w nim takie obiekty, których utrzymanie będzie decydowało o powodzeniu w walce. Dlatego też dowódca oddziału będzie określał w rejonach obrony batalionów **punkty ciężkości**. Nie zawsze będą się one pokrywać z rejonem kluczowym. Podyktowane to może być tym, że utrzymanie określonego punktu uniemożliwi przeciwnikowi rozcięcie ugrupowania oraz wyjście na skrzydło broniącego się pododdziału. Określanie rejonu kluczowego czy punktów ciężkości oznacza, że przełożony, pomimo pełnej swobody w podejmowaniu decyzji przez podwładnych, zobowiązany jest do narzucenia swojej woli w utrzymaniu określonego terenu, który będzie decydował o powodzeniu obrony.⁵⁰

Powyższe założenia wskazują, że siły przeznaczone do głównego pasa obrony powinny mieć możliwość zatrzymania natarcia przeciwnika. Możliwości tych sił zwiększą się jeśli przed przednią linią obrony będzie walczył zorganizowany przez dowódcę odpowiednio wzmocniony element ugrupowania bojowego. Odwody rozmieszczone w tyłowym pasie obrony będą wykorzystywane do jej wzmocnienia i wykonywania zwrotów zaczepnych.

Wyniki analiz i ocen wskazują, że stosownie do treści (celu) otrzymanego zadania związek taktyczny przyjmuje określone ugrupowanie. Tworzenie ugrupowania w warunkach powietrzno-lądowego charakteru natarcia jest zamierzeniem niezwykle trudnym. Od tego, jak rozdzielono posiadane siły i środki, jak je urzutowano, w jakiej kolejności powinny włączać się do walki,

⁵⁰ Taktyka, ..., s. 53.

zależy w dużej mierze efektywność wykorzystania ich możliwości bojowych w osiąganiu wskazanych celów obrony. Spełnienie wymogu potęgowania działań, jednoczesnego oddziaływania na całą głębokość nacierającego przeciwnika, manewrowania elementami ugrupowania, a nade wszystko racjonalnego wykorzystania potencjału bojowego stawia przed dowódcą związku taktycznego z jednej strony znaczne pole do popisu, z drugiej określone trudności w wyborze i podziale sił. W aspekcie koordynacji działań rodzą się również określone trudności związane z narastającymi **potrzebami koordynacyjnymi**⁵¹. Wyniki badań wskazują, że na wzrost potrzeb koordynacyjnych ma wpływ: ilość elementów ugrupowania, istota wykonywanych przez nie zadań, specyfika działania, współzależności elementów ugrupowania, ilość informacji i powiązania informacyjne.

Wyniki analiz i ocen tendencji występujących w większości nowoczesnych armii świata ukazują znaczące zmiany w strukturach organizacyjnych, dostosowujące związki taktyczne, oddziały do potrzeb powietrzno-lądowego charakteru walki. Posiadane siły i środki odpowiednio rozdzielone stanowią zasadniczą kwestię poprawnie formowanego ugrupowania.

W znaczeniu ogólnym ugrupowanie oznacza skupianie, połączenie w grupy, zgrupowanie lub podzielenie na grupy⁵². W interesującym nas wojskowym znaczeniu jest to uszykowanie oraz rozmieszczenie sił i środków walki w terenie odpowiednio do celu (koncepcji) obrony⁵³.

W obowiązujących dokumentach normatywnych w skład ugrupowania wchodzi elementy podstawowe (stałe) i dodatkowe (tworzone doraźnie). Do elementów stałych zaliczamy: pierwszy rzut, odwód ogólnowojskowy, jednostki artylerii, przeciwlotnicze, odwody specjalne, elementy rozpoznania i walki

⁵¹ J. A. F. Stoner, C. Wankel, Kierowanie, Warszawa 1997, s. 226; R. W. Griffin, Podstawy zarządzania organizacjami, Warszawa 1999, s. 351.

⁵² Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 1994, s. 586.

⁵³ Regulamin działań wojsk ..., s. 105.

elektronicznej, oddziały zaporowe, stanowiska dowodzenia, jednostki i urządzenia logistyczne, odwody innych rodzajów wojsk. Dodatkowo tworzone mogą być: taktyczne desanty powietrzne, oddziały wydzielone, zgrupowania (grupy) desantowo-szturmowe, odwody przeciwdesantowe, oddziały ratunkowo-ewakuacyjne. W zależności od sytuacji i potrzeb mogą być organizowane inne⁵⁴.

W wyniku analizy i ocen struktur i wyposażenia wojsk można stwierdzić, że tworzone elementy ugrupowania związku taktycznego mogą mieć charakter strukturalno-funkcjonalny. Natomiast w aspekcie udziału w walce można je podzielić na: walczące i wspierające (zarówno ogniowo, elektronicznie, jak i w zakresie dowodzenia i logistyki).

Dowódca związku taktycznego określając sposób wykonania zadania decyduje się na przyjęcie stosownego do możliwości i charakteru działania przeciwnika ugrupowania bojowego. Dlatego też **ugrupowanie bojowe** to celowe rozmieszczenie sił i środków w terenie zapewniające wykonanie postawionego zadania.

Pierwszy rzut – jest najważniejszym elementem przyjętego ugrupowania. Jest on przeznaczony do zatrzymania natarcia przed przednią linią obrony lub w głębi bronionego pasa. Składa się on z jednego, dwóch oddziałów. O liczbie oddziałów przeznaczonych do pierwszego rzutu decydować będzie szerokość pasa (rejonu) obrony, jak i przyjęty sposób prowadzenia walki.

Odwód (odwody) ogólnowojskowy (związku taktycznego) przeznaczony jest do wykonywania kontrataków w celu odtworzenia przedniej linii obrony. Może również wzmacniać obronę na zagrożonych kierunkach poprzez zajmowanie rubieży ogniowych (całością sił lub częściami), jak też pogłębiać ją broniąc trzeciej pozycji i stwarzając w ten sposób warunki do wykonania zwrotu zaczepnego przez przełożonego (dowódcę korpusu). Jest również

⁵⁴ Tamże, s. 105; elementy ugrupowania zobrazowane zostały w załączniku 6.

odpowiedzialny za prowadzenie walki z tymi elementami ugrupowania przeciwnika, które znalazły się w tyłowym pasie obrony. Może on także samodzielnie wykonywać zwroty zaczepne. Do dowodu dowódca związku taktycznego może przeznaczyć oddział.

Oddział wydzielony jest przeznaczony do walki w pasie sił przesłaniania. W jego skład może wchodzić wzmocniony batalion lub oddział. Walką tego elementu kieruje dowódca związku taktycznego. Ponadto jego walka powinna być wspierana ogniem artylerii oraz wysiłkiem LWL (jeśli związek taktyczny otrzyma).

Grupa desantowo-szturmowa (zgrupowanie desantowo-szturmowe) może wykonywać różne zadania, w tym w pasie sił przesłaniania. Wspólnie z oddziałem wydzielonym lub samodzielnie będzie niszczyć ważne obiekty ugrupowania przeciwnika jak stanowiska dowodzenia, elementy i urządzenia logistyczne, które będą wykonywały marsz do linii ataku. Element ten może być utworzony w momencie, gdy związek taktyczny dysponuje wysiłkiem LWL. Siły, które może przeznaczyć do tego elementu to wzmocniona kompania zmechanizowana. Wyznaczanie większej ilości sił do tego elementu jest ograniczone ilością śmigłowców w przydzielonym wysiłku.

Ze względu na specyfikę działania, najbardziej efektywne są specjalistyczne pododdziały np. kawalerii powietrznej niż pododdziały zmechanizowane, który doraźnie wykorzystują śmigłowce.

Taktyczny desant powietrzny jest również doraźnym elementem ugrupowania bojowego tworzonego wówczas, gdy związek taktyczny będzie dysponował wysiłkiem LWL. Przeznaczony będzie do walki w pasie sił przesłaniania. Poprzez czasową obronę newralgicznych obiektów terenowych będzie zakłócał sprawny marsz przeciwnika na linię ataku. Należy również przewidzieć sposób działania sił desantu po wykonaniu zadania. Może on pozostać w ugrupowaniu przeciwnika i prowadzić walkę na jego tyłach, lub też

przebijać się do wojsk własnych. Sposób działania po wykonaniu zadania zależeć będzie od decyzji dowódcy związku taktycznego.

Wyniki prowadzonych badań wykazały, że transport drogą powietrzną, przy wykorzystaniu śmigłowców jest pięciokrotnie szybszy od tradycyjnego. Ten aspekt działania we współczesnej walce jest niezwykle istotny, w niektórych armiach stanowi podstawę szybkich, zdecydowanych, dynamicznych sposobów prowadzenia walki.

Odwód przeciwdesantowy – przeznaczony jest do szybkiego podjęcia walki z desantem (desantami) powietrznym przeciwnika, który wylądował w tyłowym pasie obrony związku taktycznego. W skład odwodu mogą wchodzić siły do wzmocnionego batalionu. Pododdział rozmieszcza się w rejonie obiektu, którego uchwycenie jest opłacalne dla zapewnienia przeciwnikowi wysokiego tempa natarcia. Takie rozmieszczanie odwodu (w pobliżu obiektów) spowoduje, że w momencie lądowania desantu jest on w stanie natychmiast podjąć z nim skuteczną walkę. Jeśli brak jest pewności co do miejsca lądowania ewentualnego desantu, to wszystkie elementy ugrupowania bojowego znajdujące się w tyłowym pasie obrony powinny być gotowe do wydzielenia sił, które w chwili lądowania desantu podejmą z nim walkę.

Dowódca związku taktycznego po określeniu elementów ugrupowania przystępuje do ich rozmieszczania w nakazanym pasie. Tworzenia i wykorzystania ugrupowania, w tym również koordynacja działań, akcentowana jest w większości dokumentów normatywnych oraz opracowaniach teoretycznych dotyczących problematyki działań obronnych⁵⁵.

Przeprowadzone analizy i oceny wskazują, że oddziały i pododdziały ogólnowojskowe wykonywać będą zasadnicze zadania bojowe. Wymaga to

⁵⁵ Por. M. Huzarski, W. Kaczmarek, Obrona i natarcie dywizji, Warszawa 1997, s. 64-66, 74; W. Kaczmarek, Z Ścibiorek, Przyszła ..., s. 125-130; Z. Kuczmański, Wojska zmechanizowane i pancerne w walce, Warszawa 1996, s. 8-9, 28, 39; Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1996, s. 80-100, 225-234; Regulamin działań ..., s. 105-107.

zwrócenia uwagi na koordynowanie ich działań z pozostałymi elementami ugrupowania. Należy bowiem ciągle mieć na uwadze fakt o fundamentalnym znaczeniu, że broniący się nacierający związek taktyczny (oddział) i tworzone przez niego elementy ugrupowania zarówno strukturalne, jak i funkcjonalne traktować trzeba jako nierozzerwalną całość.

3.2. Obszar odpowiedzialności obronnej związku taktycznego

Zmiany związane z integracją i uzyskaniem kompatybilności w zakresie pojęć stosowanych w słownictwie wojskowym doprowadziły do przyjęcia pewnych rozwiązań, które obowiązują państwa członkowskie Sojuszu. Stosownie do tego przyjęto, że związki taktyczne otrzymują ściśle określone obszary, w których prowadzić będą działania obronne.

Przechodzący do obrony związek taktyczny otrzyma, w zależności od swoich możliwości bojowych, miejsca w ugrupowaniu operacyjnym, terenu i nacierających sił przeciwnika – pas odpowiedzialności obronnej⁵⁶. Z kolei oddział otrzymuje rejon odpowiedzialności obronnej.

W pasie odpowiedzialności obronnej związku taktycznego wyróżniamy: pas sił przesłaniania; pas obrony, który obejmuje również pas tyłowy.

W kontekście prowadzenia działań obronnych i koordynacji wysiłków wynika, że obszar, w którym będzie bronić się związek taktyczny ograniczony jest następującymi liniami:

- z przodu linię przejęcia odpowiedzialności – HL;
- z boku i z tyłu liniami rozgraniczenia.

Pas obrony związku taktycznego rozdzielony jest od pasa sił przesłaniania przednią linią obrony (FEBA). Celem działań od linii przejęcia

⁵⁶ Por. załącznik 7.

odpowiedzialności do przedniej linii obrony będzie opóźnianie, dezorganizowanie natarcia przeciwnika i wprowadzanie go w błąd co do rejonu kluczowego. Zadania realizowane w tym obszarze pozwolą obrońcy stworzyć warunki do zatrzymania natarcia na przedniej linii obrony (FEBA) lub w rejonie pierwszej pozycji broniących się oddziałów. Wyznaczanie linii przejęcia odpowiedzialności (HL) oraz obszar gdzie należy zatrzymać natarcie przeciwnika pozwala dowódcy, tak rozmieścić siły, że prowadząc walkę do przedniej linii obrony (FEBA) wykona postawione zadanie.

W celu koordynacji działań w zwalczaniu przeciwnika, dowódca związku taktycznego wyznacza brygadam linie przejęcia odpowiedzialności. Oznacza to, że pas sił przesłaniania jest obszarem ograniczonym liniami przejęcia odpowiedzialności: z przodu dywizyjną, z tyłu zaś brygadową. Nie zawsze jednak oddział musi mieć wyznaczony rejon sił przesłaniania. Zawsze natomiast będzie miał określoną linię przejęcia odpowiedzialności. Będzie ona wyznaczona w takiej odległości od przedniej linii obrony, aby umożliwiała prowadzenie ognia na kierunkach podejścia zgrupowań przeciwnika, zapewniła wsparcie działań sił wychodzących z pasa sił przesłaniania.

W pasie obrony związku taktycznego prowadzi się rozstrzygającą walkę z przeciwnikiem. Pas obrony dzieli się na główny i tyłowy. Granica między głównym, a tyłowym pasem obrony wyznaczona jest tylną linią rozgraniczenia oddziałów będących w pierwszym rzucie. Podobny jest podział rejonu obrony oddziału. W zależności od celu w głównym pasie obrony rozbudowuje się pozycje obronne i ryglowe. Dowódca powinien rozmieścić w tym rejonie taką ilość sił, która zapewni mu zatrzymanie w nim przeciwnika. Dlatego też oddziały w zależności od sposobu rozegrania walki będą organizowały jedną lub dwie pozycje obrony. Natomiast w tyłowym pasie obrony, który zapewnić powinien swobodny manewr zostanie rozmieszczony odwód oraz te elementy ugrupowania bojowego, które zapewnią wsparcie środkami rażenia oraz

zabezpieczenie logistyczne. Ponadto w obszarze tym będzie organizowana trzecia pozycja obrony (jeśli zajdzie taka potrzeba).

W obszarze odpowiedzialności obronnej tworzona będzie **struktura obrony**, rozumiana jako *układ i wzajemne relacje elementów tworzących jej całość*.

Struktura pasa obrony związku taktycznego powinna więc zawierać: ogień z zakrytych stanowisk ogniowych; strefy ognia przeciwpancernego, przeciwlotniczego i innych środków rażenia; strefy rażenia i pułapek ogniowych; siły i środki zdobywania, przetwarzania i przesyłania informacji; rejony lub pozycje obronne (opóźniania), pozycję przednią; pozycje ryglowe; rejony stanowisk ogniowych podporządkowanych oddziałów artylerii; rubieże ogniowe i kierunki planowanych kontrataków; rubieże ogniowe odwodów przeciwpancernych i odcinki (rubieże) minowania oddziałów zaporowych; węzły zapór i strefy zniszczeń; rejony rozmieszczenia odwodów i wojsk wspierających; rejony rozmieszczenia oddziałów i urządzeń logistycznych; lądowiska śmigłowców; stanowiska dowodzenia i węzły łączności; rejony zastrzeżone; drogi manewru, dowozu i ewakuacji. Schemat ideowy struktury obrony przedstawia załącznik 8.

Tworząc strukturę obrony w maksymalnym stopniu powinny zostać wykorzystane obiekty i urządzenia znajdujące się w nakazanym pasie (rejonie).

Wymienione elementy struktury obrony pozwolą oddziaływać na przeciwnika już w momencie przekroczenia przez jego oddziały linii przejęcia odpowiedzialności. Będzie on nękany ogniem, a opór na wybranych rubieżach terenowych powinien zapewnić skierowanie jego sił w pożądaną stronę w celu ich pobicia.

W strukturze obrony wyeksponować należy pozycje obronne. Są to przygotowane do obrony określonej batalionowe rejony obrony oparte o kompanijne i plutonowe punkty oporu osłonięte zaporami inżynieryjnymi i dowiązane do naturalnych przeszkód. To one będą decydowały o trwałości

obrony na kierunkach natarcia przeciwnika. One to wspólnie z pozycjami ryglowymi będą ~~nie~~ **niemożliwiały** przeciwnikowi rozprzestrzenianie się na skrzydła broniących ~~się~~ **zgrupowań**. Obrona na pozycjach ryglowych określać będzie obszar kontrolowanego włamania przeciwnika, gdzie wspólnie z odwodami specjalnymi tworzymy warunki do zatrzymania natarcia. One też będą zabezpieczać wykonywanie zwrotów zaczepnych.⁵⁷

3.3. Sposoby prowadzenia działań obronnych przez związek taktyczny

Na podstawie wniosków z przeprowadzonych analiz i ocen praktycznej działalności wojsk, jak i treści opracowań teoretycznych można stwierdzić, że współczesna obrona różnić będzie się od obrony preferowanej w okresie drugiej wojny i drugiej połowy XX wieku. Wzrost możliwości bojowych wojsk wyposażanych w coraz nowocześniejszy sprzęt, w tym szczególnie systematyczne włączanie się elektronicznego wymiaru na szczeblach taktycznych, przyczynia się do zasadniczych przeobrażeń teoretycznych i praktycznych rozwiązań funkcjonujących w obronie. Powietrzno-lądowy charakter staje się nieodzownym składnikiem działań szczebla nie tylko operacyjnego, ale przede wszystkim taktycznego. Powszechnym zjawiskiem będą walki prowadzone na samodzielnych kierunkach przy otwartych skrzydłach, często bez sąsiadów. Dynamizm, niejasność sytuacji, duże wymagania w zakresie manewrowości wzmagać będą potrzeby w zakresie skutecznego koordynowania i synchronizowania działań. Nieodzownym składnikiem powietrzno-lądowego natarcia prowadzonego przez przeciwnika, staje się wykorzystanie elektronicznego wymiaru, nie tylko do rozpoznania i zakłócania, ale również destrukcyjnego oddziaływania na system dowodzenia

⁵⁷ Taktyka ..., s. 56.

i naprowadzania pocisków na cel. Istotnych w tym względzie doświadczeń i wniosków dostarczyła wojna w rejonie Zatoki Perskiej i powietrzna interwencja NATO w wojnie o Kosowo.

Przeprowadzone analizy wskazują, że w teorii pojawiają się ostatnio istotne innowacje, które w znaczący sposób zmieniają dotychczasowe postrzeganie zjawisk i procesów zachodzących w walce, w tym szczególnie dotyczących przygotowania i prowadzenia działań w obronie. Niewątpliwie należy do nich podział pasów obrony ze względu na obszary i związane z tym kompetencje w prowadzeniu działań. Analiza takiego stanu rzeczy wskazuje, że ma to istotne znaczenie w koordynacji i synchronizacji działań wszystkich podmiotów walki w prowadzeniu działań obronnych, które powinno obejmować całą głębokość i szerokość nakazanego pasa odpowiedzialności obronnej, aby być zdolnym manewrować i koncentrować siły, przez co zdobyć i utrzymać inicjatywę. Wnioski z badań wskazują, że musi być osiągnięta synchronizacja działań w **głębi**, w **styczności** i na **tyłach**. Zwłaszcza, że elektroniczne, precyzyjne, powietrzno-lądowe pole walki umożliwia operowanie siłami, środkami lub wysiłkiem w całym jego obszarze i określonym czasie.

Powyższy podział ma istotne znaczenie w koordynacji i synchronizacji działań. Kompleksowe, zgrane w czasie oddziaływanie na przeciwnika ułatwia osiągnięcie zakładanych celów obrony, zwłaszcza wobec wymogów powietrzno-lądowego charakteru walki.

Stosownie do tego, w ramach podziału kompetencji, dowódca prowadzi działania obronne, które można podzielić na:⁵⁸

- działania w głębi;
- działania w styczności;
- działania tyłowe.

⁵⁸ Por. załącznik 9.

Wyniki analiz wskazują, że podział kompetencji na działania głębokie, w styczności i na tyłach wypracowany został przez Amerykanów i przyjęty przez pozostałe państwa członkowskie NATO⁵⁹, w tym również Polskę. Wydaje się, że z punktu widzenia potrzeb koordynacji stanowi on decydujące ułatwienie i umożliwia skuteczniejsze koordynowanie działań i wysiłków w obronie.

3.3.1. Działania w głębi

Analiza przygotowania i prowadzenia działań w głębi wskazuje, że prowadzone są one w własnym obszarze odpowiedzialności (pasa obrony), ale w ugrupowaniu przeciwnika⁶⁰. Wiążą się przede wszystkim z wykryciem i rozpoznaniem przeciwnika. Prowadzone są w celu zagwarantowania przewagi działań w styczności oraz ochrony swoich wojsk. Celem istotnym wydaje się być również pozbawienie swobody przeciwnika, przechwycenie i utrzymanie inicjatywy. Osiągnąć to można przez jednoczesne oddziaływanie na całą głębokość ugrupowania nacierającego przeciwnika⁶¹, aby zakłócić lub zerwać synchronizację pomiędzy jego elementami ugrupowania bojowego. Atakowanie przeciwnika prowadzone jest na korzyść sił walczących w styczności. Dąży się do rozbijania jego elementów ugrupowania, opóźniania podejścia, izolacji strefy starcia i niedopuszczenia nowych sił oraz dezorganizacji wsparcia i dowodzenia.

Analiza porównawcza możliwości związków taktycznych w prowadzeniu działań w głębi wskazuje, że polskie związki taktyczne nie dysponują środkami do prowadzenia rozpoznania i oddziaływania ogniowego⁶² w takim zakresie jak związki taktyczne większości państw NATO. Szczególnie duże możliwości w tym zakresie posiadają dywizje amerykańskie.

⁵⁹ M. Wiatr, ..., s. 135.

⁶⁰ M. Wiatr, *Między strategią a taktyką*, Toruń 1999, s. 133.

⁶¹ M. Huzarski, *Zmiany w teorii taktyki ogólnej wojsk lądowych pk. „KLAMRA”*, Warszawa 1998, s. 56.

⁶² Zasięg środków ogniowych dywizji nie przekracza 20 km co wobec zasad działania artylerii oraz potrzeb w działaniach w głębi jest niewystarczające.

Stosownie do posiadanych możliwości, działania w głębi mogą prowadzić jedynie specjalnie do tego wydzielone zgrupowania w ramach działania w pasie sił przesłaniania.

Walka w pasie sił przesłaniania pozwala obrońcy opóźnić natarcie przeciwnika poprzez oddziaływanie ogniem i zorganizowanymi zgodnie z celem walki elementami ugrupowania bojowego. Poprzez opóźnianie i niszczenie określonych elementów ugrupowania przeciwnika zrównoważony zostanie potencjał bojowy nacierającego i obrońcy. Pozwoli to zatrzymać natarcie przeciwnika na przedniej linii obrony lub w rejonie obrony oddziałów pierwszego rzutu.

Tak rozumiany sposób realizacji zadania różni się od dotychczasowego spojrzenia na obronę. Dotychczas rozbudowywano pierwszą, drugą pozycję obrony, aby poprzez opór wojsk na tych pozycjach załamać natarcie przeciwnika. Wiązało się to w każdym przypadku z utratą terenu i zagrożeniem, że przeciwnik mając większe możliwości manewru może zmienić swój punkt ciężkości i obejść rubieże, na których zorganizowano obronę. Odwód (drugi rzut) wykorzystywany był do wykonania zwrotu zaczepnego i odzyskania terenu do przedniej linii obrony. Dowódca, wysyłając siły przed przednią linię obrony uzyskuje dodatkowy atut, jakim jest możliwość określenia punktu ciężkości nacierającego i zyskanie czasu na manewr siłami na ten kierunek. W dotychczas obowiązującej strukturze obrony informacje o punkcie ciężkości nacierającego, obrońca uzyskiwał w momencie walki o utrzymanie przedniej linii obrony. Dysponował zatem krótszym czasem na reakcję odwodami, a w wypadku opóźnienia wejścia ich do walki mógł nie wykonać stojącego przed nim zadania. Przebieg konfliktu w Zatoce Perskiej jednoznacznie dowiódł, że pozycje obronne oparte na przygotowanych fortyfikacyjnie rejonach obrony nie gwarantują osiągnięcia celu obrony. Doświadczenia z konfliktów lokalnych dowodzą, że stabilność, pozycyjność i bezruch obrońcy przy jednoczesnym dysponowaniu przez atakującego doskonałymi środkami rozpoznania i rażenia

ogniowo-elektronicznego w czasie prowadzenia powietrzno-lądowego natarcia przesądza o wyniku walki⁶³.

Do działania w pasie sił przesłaniania dowódca związku taktycznego może wyznaczyć siły od wzmocnionego batalionu do oddziału. Zależć to będzie od celu, jaki poprzez ich działanie chce osiągnąć. Jeśli będzie dysponował wysiłkiem LWL może zorganizować taktyczny desant powietrzny lub grupę desantowo-szturmową w sile do wzmocnionej kompanii. Pozostałe siły jako oddział wydzielony będą na określonych kierunkach opóźniały natarcie przeciwnika kanalizując jego ruch w rejon kluczowy. Działanie tych elementów będzie skoordynowane z ogniem artylerii, która w tym obszarze będzie skutecznie osłabiać potencjał bojowy przeciwnika.

Natomiast oddział w rejonie sił przesłaniania będzie realizował podobne zadania co związek taktyczny. Jednak siły przeznaczone do działania będą mniejsze i mogą liczyć od wzmocnionej kompanii do batalionu.

Z wymienionych sił można zorganizować pozycję przednią, która będzie oprócz opóźniania i kanalizowania natarcia ubezpieczać rejon brygady. Element ten zapewni również sprawne wyjście z walki sił oddziału wydzielonego wycofującego się w głąb ugrupowania.

Należy również podkreślić, że wydzielony ze składu związku taktycznego oddział lub zgrupowanie, które prowadzić będą działania opóźniające nie powinny być przewidywane do obsadzania głównego pasa obrony związku taktycznego.⁶⁴

Niektóre działania w głębi mogą wystąpić także jako część działań w styczności i wtedy ich prowadzenie musi być zsynchronizowane poprzez ustalenie priorytetów, szczególnie dla zgrupowań działających w pasie sił przesłaniania oraz jednostek wspierających ich.

⁶³ Podręcznik polowy 100-5, Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych, Warszawa 1994, s. 262.

⁶⁴ Działania taktyczne w operacjach na obszarze kraju pk. „REDUTA”, AON, Warszawa 2000, s. 65.

Wojska prowadzące obronę powinny konsekwentnie dążyć do osiągnięcia celu obrony poprzez realizację zadań wynikających z koncepcji jej prowadzenia. Ważnym zadaniem realizowanym przez obrońcę jest dążenie do udaremnienia przygotowania i przejścia przeciwnika do natarcia lub zdeorganizowania tych przygotowań. W osiągnięciu celu tego zadania istotną rolę odegra ofensywne oddziaływanie na przeciwnika. W zależności od sytuacji taktyczno-operacyjnej stosowane mogą być różne formy aktywności, takie jak m.in. wysadzanie desantów powietrznych, prowadzenie działań desantowo-szturmowych, rajdowych oraz oddziałów wydzielonych i grup wypadowych. Głównym wykonawcą zadań powstrzymywania i dezorganizacji natarcia przeciwnika są jednak środki ogniowe, których możliwości taktyczne i techniczne (balistyczne) pozwalają na ich realizację.

Skuteczne przeciwdziałanie podejściu i rozwijaniu się zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, wpływa na opóźnienie tego działania, a także osłabienie potencjału bojowego nacierającego. Tym samym nie tylko wydłuża czas bezpośredniego uderzenia, ale przede wszystkim pozwala na wiarygodną ocenę sytuacji dotyczącą między innymi kierunku głównego uderzenia przeciwnika, potencjalnych możliwości prowadzenia natarcia oraz ewentualnego zamiaru pokonania (przełamania) obrony.

Aktywność obrony wyrażać się będzie również taką formą ofensywnego oddziaływania na przeciwnika, jak uderzenia wojskami przed przedni skraj obrony. Uderzenie przed przedni skraj obrony jest działaniem mającym ugruntowane miejsce w teorii prowadzenia walki obronnej przez armie państw NATO. W Bundeswehrze uważają, że „w miarę zbliżania się nacierającego do rejonu obrony wzrastać musi oddziaływanie ogniowe tak, aby zatrzymać natarcie nieprzyjaciela już przed przednim skrajem obrony. Jeżeli się to uda, a nie można liczyć na szybkie działania podchodzących z głębi własnych sił,

zalegającego nieprzyjaciela należy zniszczyć kontratakami”.⁶⁵ Swoistą odmianą uderzenia przed przedni skraj obrony mogą być „działania nękające prowadzone w celu zakłócenia ruchu wojsk nieprzyjaciela”.⁶⁶

Również Amerykanie dostrzegają potrzebę aktywności wojsk przed przednim skrajem obrony. Według zaleceń dokumentów normatywnych „Dowódcy rozpoczynają atak „przeszkadzający” (ang. spoiling. - dosł. tłumaczenie „psujący”) ze stanowisk obronnych w celu zdeorganizowania i przerwania przewidywanego ataku przeciwnika”.⁶⁷

Uderzenie wojskami przed przedni skraj obrony jest działaniem złożonym, w którym można wyróżnić trzy zasadnicze etapy:

- manewr w rejon wykonania uderzenia;
- wykonanie uderzenia;
- manewr w celu powrotu do własnego ugrupowania lub przejście do działań w ugrupowaniu przeciwnika (np. nieregularne lub rajdowe).

Według niektórych teoretyków wojskowych manewr w celu uderzenia przed przedni skraj obrony, nie musi ograniczać się tylko do uderzenia na określony element ugrupowania zaczepnego przeciwnika. „Może być działaniem pośrednim, tzn. w jego wyniku siły go wykonujące mogą zostać wykorzystane do celowego i świadomego pozostania w ugrupowaniu przeciwnika (lub ich część) i przejść do działań nieregularnych”.⁶⁸

Zdaniem ekspertów, na współczesnym i przyszłym polu walki uderzenie takie, pomimo cech aktywności, ofensywności i zdecydowania obrońcy, jest działaniem dużego ryzyka i niezbyt ekonomiczne z punktu widzenia możliwych do osiągnięcia celów.

Sprawnie działający system rozpoznawczo-ogniowy (uderzeniowy) przeciwnika, który w tym zakładanym okresie wykonywania uderzenia przed

⁶⁵ Regulamin Walki Wojsk Lądowych Bundeswehry HDv 100/100, AON, Warszawa 1993, s. 183.

⁶⁶ Tamże, s. 303.

⁶⁷ 100-5. Operations, HQ Department of the Army, 1993, s. 7-8.

przedni skraj obrony będzie już rozwinięty, daje możliwości przede wszystkim oddziaływania ogniowego. Wojska zgrupowania wykonującego manewr w rejon planowanego uderzenia będą narażone na oddziaływanie lotnicze, artyleryjskie i raketowe.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, iż uderzenie przed przedni skraj obrony ZT w celu dezorganizacji systemu wsparcia ogniowego natarcia przeciwnika zakłóca dotychczasowy porządek realizacji poszczególnych działań planu natarcia. Przeciwnik zostaje zmuszony do podjęcia walki z wojskami ZT, które wykonują uderzenie, ale także do ponownych kalkulacji ogniowego zabezpieczenia podejścia i rozwinięcia swoich wojsk. Może to doprowadzić do zmiany we wcześniej ustalonych stosunkach sił i w konsekwencji do określonych wzmocnień przegrupowań (manewrów). W sytuacji kiedy uderzenie nastąpiło w momencie kiedy siły główne zgrupowania uderzeniowego przeciwnika wychodzą z rejonów wyjściowych to pomimo, że one same nie są obiektem ataku to jednak są zmuszane do podjęcia działań planistycznych, uwzględniających nową sytuację.

Wykonanie uderzenia przed przedni skraj obrony jest ważnym przejawem aktywności wojsk ZT w obronie.

3.3.2. Działania w styczności

Rozstrzygające znaczenie ma walka w styczności obejmuje ona: wzmocnianie, blokowanie włamania się przeciwnika i kontratakowanie w ramach pozycji obronnych pierwszego rzutu broniącego się związku taktycznego.

Działania w styczności polegają na zwalczaniu przeciwnika w bezpośredniej walce w celu wykonania postawionego zadania. Sprowadzają się one do utrzymania obiektów, których opanowanie pozwoliłoby nacierającemu

⁶⁸ R. Bojarski, Manewr w operacji ..., wyd. cyt., s. 30.

rozbić ugrupowanie broniącego się. W bezpośrednim starciu dąży się do wyeliminowania obiektów i zgrupowań, które decydują o sile przeciwnika. Wymaga to zespolenia wysiłków wszystkich sił i środków obrońcy. Jest to najistotniejszy z punktu widzenia broniących się zgrupowań obszar działań. Dalej Pomimo bowiem powietrzno-lądowego charakteru współczesnej walki, w styczności następują zasadnicze rozstrzygnięcia związane z obroną. Wnioski z konfliktów zbrojnych ostatnich lat oraz dostępne opracowania teoretyczne wskazują, że prowadzone walki powinny być krótkotrwałe, dynamiczne, zdecydowane, narzucające nacierającemu wolę obrońcy⁶⁹.

Przeciwnik zwykle wyprowadza swoje uderzenie, skupiając najważniejszy potencjał w miejscu, który jego zdaniem będzie najslabszym ogniwem w obronie związku taktycznego. Atak wspierać będzie ogniem artylerii, uderzeniami z powietrza, a także działaniami powietrzno-desantowymi, szturmowymi na tyły broniących się wojsk. W wyniku niekorzystnego rozwoju sytuacji może zaistnieć potrzeba wzmocnienia obrony pierwszego rzutu. Decyzja, jak i kiedy mają być użyte odwody jest jedną z najistotniejszych, jaką musi podjąć dowódca związku taktycznego zwłaszcza w kontekście potrzeb wydzielenia sił do wzmocnienia, blokowania i prowadzenia kontrataku.⁷⁰

Włamanie się przeciwnika w głąb ugrupowania obronnego związku taktycznego, najczęściej zmusza dowódcę do podjęcia decyzji określającej sposób dalszej walki. Teoretycy wojskowi są zgodni, że w przypadku włamania się przeciwnika w obronę, należy powstrzymać jego natarcie, a następnie stworzyć warunki do wykonania zwrotu zaczepnego (przez wyższy szczebel, samodzielnie lub wspólnie).

Wykonanie kontrataku w obronie ZT jest działaniem złożonym. Kontratak poprzedza z reguły szeroki manewr w celu zgrupowania odpowiednich sił i

⁶⁹ M. Huzarski, *Zmiany ...*, s. 57.

⁷⁰ Por. ATP-35 (B), s. 4-18.

środków do wykonania uderzenia, a także wzmocnienia własnej obrony na kierunku głównego uderzenia przeciwnika. Dokonanie tego manewru w obronie ZT, prowadzonej przy znacznej przewadze sił przeciwnika oraz doskonałości współczesnych środków rozpoznawczych, elektronicznych i ogniowych jest zadaniem niezwykle trudnym. Dlatego manewr ten należy odpowiednio zaplanować, zabezpieczyć i zrealizować.

Przestrzegając zasady, że kontratak powinien zaskoczyć przeciwnika, to przy wyborze kierunku uderzenia należy zawsze uwzględniać wykonanie jak najkrótszego i nieskomplikowanego manewru sił i środków przy zużyciu jak najmniejszej ilości czasu na jego wykonanie. Żeby osiągnąć cel kontrataku szczególnie precyzyjnie należy określić przedsięwzięcia zapewniające warunki do sprawnego i terminowego manewru na rubież kontrataku. Jest to ważne, bowiem dla przeciwnika dezorganizowanie kontrataku w okresie podchodzenia jego wojsk do rubieży zaplanowanego zwrotu zaczepnego jest szczególnie ważne. Właśnie w tym okresie wykonując silne i precyzyjne, ogniwoelektroniczne uderzenie na podchodzące wojska do kontrataku, może spowodować, że kontratak zostanie załamany i rozbity.

W czasie prowadzenia obrony przez związek taktyczny, kontratak wykonywany jest przez odwód związku taktycznego. Przyjęte ugrupowanie obronne ZT, w tym i skład odwodu, zależy m.in. od sytuacji taktycznej, oceny wojsk własnych i przeciwnika oraz terenu. Analiza przyjmowanych w ćwiczeniach taktycznych⁷¹ ugrupowań obronnych związków taktycznych pozwala na sformułowanie następującego wniosku: związek taktyczny najczęściej prowadzi obronę w ugrupowaniu „jeden rzut z odwodem”, mając w pierwszym rzucie dwa oddziały i w odwodzie jeden oddział.

Badania wykazały, że najczęściej do wykonania kontrataku w obronie związku taktycznego, kalkulowane są siły do oddziału.

⁷¹ Ćwiczenia taktyczne przeprowadzone w związkach taktycznych WOW, POW i ŚOW w latach 1992-1997.

Przeciwnik dążąc do zerwania kontrataku w dalszym ciągu będzie się starał zadać maksymalne straty wojskom odwodu ZT już w rejonach ich rozmieszczenia (rejon obrony, rejon ześrodkowania). Zintensyfikowanie oddziaływanie ogniowego prawdopodobnie nastąpi w etapie walki na kierunkach manewru do wykonania kontrataku i w etapie walki na rubieży wejścia do kontrataku.

Zdaniem teoretyków wojskowych w pierwszym etapie, w przypadku zadania znacznych strat, broniący się może nie wykonać kontrataku i przejść do obrony na przygotowanej rubieży (lub bronić się w dalszym ciągu w zajmowanym rejonie).

Działania w styczności dotyczą wszelkich działań, w których zaangażowana zostaje część sił broniących głównego pasa obrony związku taktycznego.

Warto również podkreślić, że niezależnie od prowadzenia działań w styczności zawsze równolegle prowadzone są działania w głębi, i na tyłach. Stanowią one bowiem jednolitą, nierozłączną całość a ich podział dokonywany jest jedynie w celu uwypuklenia zróżnicowanych zakresów działań i specyfiki sposobów ich realizacji

Jednym z warunków osiągnięcia celu obrony prowadzonej przez związek taktyczny jest ciągłe dostosowywanie elementów ugrupowania bojowego do faktycznego działania przeciwnika. Ze zmianą kierunków uderzeń przeciwnika wiąże się potrzeba przeorientowania wysiłku obrony związku taktycznego.

Korekty w przyjętym wcześniej ugrupowaniu obronnym, realizowane są poprzez manewr sił na kierunek zagrożony. Powyższa uwaga jest o tyle uzasadniona, że uderzenia przeciwnika można się spodziewać na więcej niż jednym kierunku, a tylko na jednym z nich przeciwnik skupi główny wysiłek. Należy liczyć się również ze zmianami kierunku głównego uderzenia w trakcie prowadzenia przez przeciwnika natarcia. Dążenie do realizacji celów natarcia, poprzez szukanie słabych miejsc w obronie i jak najszybsze wychodzenie na

tyły i skrzydła pododdziałów i oddziałów broniących się w pierwszym rzucie związku taktycznego, będzie prawdopodobnie powszechnym sposobem działania przeciwnika.

Powyższa ocena prawdopodobnego działania przeciwnika, wskazuje na konieczność dokonania przemieszczeń elementów ugrupowania obronnego związku taktycznego w celu:

- zapewnienia narastania oporu na kierunku głównego uderzenia przeciwnika (zwiększenia nasycenia sił i środków);
- realizowania ciągłości obrony;
- zachowania i utrzymania swobody manewru elementów ugrupowania obronnego.

Zdaniem teoretyków wojskowych, przeciwdziałanie postępowi natarcia przeciwnika, szczególnie na jego głównym kierunku uderzenia, będzie realizowane, między innymi w formie manewru sił i środków na ten kierunek. Manewr w celu wzmocnienia pozycji obronnych w obronie prowadzonej przez związek taktyczny, będzie realizowany przez odwodowy oddział (lub jego część) na korzyść sił znajdujących się w pierwszym rzucie ugrupowania obronnego.⁷²

Wielkość użytych do wzmocnienia pozycji obronnych sił będzie pochodną konkretnej sytuacji taktycznej. Przede wszystkim zależeć będzie od potencjału oraz aktualnych i perspektywicznych możliwości prowadzenia natarcia przez przeciwnika w rejonie włamania. Istotnym czynnikiem przy określaniu potrzeb w zakresie wielkości sił do wzmocnienia pozycji obronnych będzie również ważność danego kierunku dla trwałości obrony, a także zachowanie przez ZT możliwości manewru i potęgowania oporu w głębi obrony.

⁷² Wzmocnienie wojsk pierwszego rzutu jest jednym z zadań planowanych dla odwodu.

Uwzględniając wnioski z przeprowadzonych ćwiczeń, należy przyjąć, że najczęściej do wzmocnienia pozycji obronnych pierwszorzutowych oddziałów użyte zostaną siły batalionu zmechanizowanego (czołgów) w organicznym składzie.

W sytuacji kiedy przeciwnik posiada jeszcze znaczne możliwości rozwijania natarcia poprzez wprowadzanie w rejon włamania kolejnych sił (tzw. potęgowanie natarcia), wówczas do wzmocnienia pozycji obronnych pierwszorzutowych oddziałów wyznacza się siły dwóch-trzech batalionów a nawet całość odwodu.⁷³

Rozwijając operację zaczepną przeciwnik będzie dążył do jak najszybszego rozbicia wojsk ZT będących w styczności, z reguły na kierunku jego największego powodzenia. Każda niekorzystna dla niego zmiana stosunku sił w rejonie walki czołowych pododdziałów powodować będzie zwolnienie (lub zatrzymanie) natarcia. Dlatego też przeciwnik będzie prawdopodobnie oddziaływał ogniowo i elektronicznie zarówno na pododdziały (oddziały) ZT będące w bezpośredniej styczności, jak również na te pododdziały ZT, które mogą ich walkę wzmocnić.

Należy oczekiwać, że wojska wyznaczone do wzmocnienia pozycji obronnych będą obiektem uderzeń ogniowych przeciwnika już w rejonie rozmieszczenia (obrony, ześrodkowania). Również w poszczególnych etapach (okresach) manewru do wzmocnienia pozycji obronnych należy liczyć się z intensywnym oddziaływaniem ogniowym.

3.3.3. Działania w na tyłach

Działania na tyłach zmierzają do stworzenia swobody manewru zarówno siłom bezpośrednio zaangażowanym w walce, jak i niezaangażowanym,

⁷³ Ostateczne określenie sił do wzmocnienia pozycji obronnych, każdorazowo wynika z oceny sytuacji, a przede wszystkim z oceny przeciwnika.

zabezpieczając potrzeby podtrzymania działań bojowych. Są one niezbędne do utrzymania spójności, siły, aktywności i trwałości obrony. Działania tyłowe trzeba więc podejmować w celu zapewnienia właściwego zabezpieczenia logistycznego, utrzymywaniem dróg manewru, dowozu i ewakuacji⁷⁴. Obszary tyłowe będą także interesować przeciwnika prowadzącego natarcie obronę, jako że najprawdopodobniej stanowią one cel jego działań w głębi. Jest to szczególnie istotne wobec założeń i prawdopodobnego charakteru natarcia, jakie prowadzić może potencjalny przeciwnik na dynamicznie zmieniającym się polu walki. Dlatego też należy zapewnić bezpieczeństwo w tych rejonach, aby jednostki i urządzenia logistyczne mogły kontynuować wsparcie prowadzonych działań, tym samym stwarzając odpowiednie warunki do utrzymania swobody działań.

Działania na tyłach są niejako uzupełnieniem działań w styczności i w głębi. Sukcesy uzyskane w strefie tyłowej poprzez zwalczanie desantów powietrznych, odpowiednie działania logistyczne, czy też zapewnienie manewru odwodom wpływają pozytywnie na oddziały ponoszące główny ciężar w walce z przeciwnikiem.

Z pośród szerokiego wachlarza możliwych działań w strefie tyłowej szczególne miejsce przypada walce z desantami powietrznymi przeciwnika.

Analiza działań wojsk w konfliktach zbrojnych w różnych regionach świata po zakończeniu drugiej wojny światowej, a także wnioski wynikające z ćwiczeń taktycznych okresu pokojowego pozwala prognozować, że w ewentualnej przyszłej wojnie powszechnej będzie działanie desantów powietrznych. „Liczba i potencjał bojowy desantów będzie zależał od wielu czynników. W przyszłej wojnie, biorąc pod uwagę jej powietrzno-lądowy charakter, należy liczyć się z desantem wysadzonym już na najmniejszych szczeblach organizacyjnych wojsk, niekiedy na niewielkiej głębokości. Bardzo

⁷⁴ Por. Regulamin działań ..., s. 103; ATP-35(B) ..., s.103.

często klasyczny manewr oskrzydlenia czy też obejścia będzie na szczeblach taktycznych zastępowany manewrem pionowym. Walka z desantami będzie zjawiskiem powszechnym (...).⁷⁵ Podobnie uważają inni współcześni teoretycy wojskowi, twierdząc, że desanty powietrzne będą trwałym elementem działań operacyjnych i taktycznych.⁷⁶ Biorąc pod uwagę bardzo duże możliwości manewrowe oraz szybkość działania desantów powietrznych przewiduje się, że będą one wykorzystywane na szczególnie ważnych kierunkach działań oddziałów i związków taktycznych, a przede wszystkim w działaniach zaczepnych na kierunkach głównego uderzenia.

Użycie desantów powietrznych będzie mieć decydujący wpływ na przebieg działań bojowych i wykonanie wyznaczonych zadań. Przerzucenie wojsk drogą powietrzną stanowi najlepszy sposób wykonania szybkiego i zaskakującego manewru na tyły przeciwnika.⁷⁷

Dowódca związku taktycznego, bez względu na miejsce ZT w ugrupowaniu operacyjnym, powinien zawsze liczyć się z możliwością wysadzenia desantu powietrznego⁷⁸ przez przeciwnika w głębi jego ugrupowania obronnego.

Określenie przez dowódcę i sztab ZT prawdopodobnego miejsca i czasu wysadzenia desantu powietrznego przez przeciwnika pozwala na wcześniejsze przygotowanie działań przeciwdesantowych. Wyraża się to przede wszystkim w osiągnięciu gotowości przez wyznaczone wojska do podjęcia tego typu działań.

⁷⁵ Karczmarek W, Ścibiorek Z, *Przyszła wojna - jaka?*, Warszawa 1995, s. 73.

⁷⁶ F. Janiszewski, W. Bęben, *Zwalczanie desantów powietrznych w obronie*, *Myśl Wojskowa* nr 11/1974, s. 27; R. Saeknaj, *Wybrane problemy zwalczania desantów powietrznych w obronie*, *Myśl Wojskowa* nr 3/1979, s. 22; Z. Hagemajer, *Zwalczanie desantów i grup specjalnych nieprzyjaciela w obronie prowadzonej na obszarze kraju*, *Myśl Wojskowa* nr 2/1990 „tajna”, s. 64; *Obrona terytorium kraju*, *Podręcznik ASG WP*, wewn. 3627/81, s. 89.

⁷⁷ Z. Rutkowski, *Zwalczanie taktycznych desantów powietrznych w obronie dywizji zmechanizowanej*, *Rozprawa doktorska*, Warszawa 1992, s. 30.

⁷⁸ Taktyczne desanty powietrzne przewiduje się wykonywać w rejon działań bojowych ZT przeciwnika (w strefie taktycznej). Strefa taktyczna - obszar, w którym rozmieszczone są w odpowiednim ugrupowaniu bojowym lub prowadzą działania bojowe, zwykle obronne związki taktyczne wojsk pancernych lub zmechanizowanych. W strefie taktycznej rozmieszcza się obiekty i urządzenia tyłowe (logistyczne) wchodzące w skład swoich związków taktycznych. Za obronę i bezpieczeństwo w strefie taktycznej odpowiada dowódca

W sytuacji kiedy ZT prowadzi obronę w pierwszym rzucie operacyjnym, należy przewidywać, że obiekt ataku dla taktycznego desantu powietrznego przeciwnika będzie znajdować się w głębi ugrupowania obronnego ZT. Jak wynika z przeprowadzonej analizy ćwiczeń,⁷⁹ taktyczne desanty powietrzne wysadzano najczęściej w sile batalionu (lub kompanii), przeważnie na głębokość 15-30 km. Oznacza to, że w strefie prawdopodobnego działania taktycznych desantów powietrznych przeciwnika mogą znaleźć się następujące elementy ugrupowania obronnego ZT :

- odwód ogólnowojskowy;
- oddziały logistyczne;
- odwód przeciwdesantowy (OPDes) (jeśli będzie zorganizowany);
- część prplot (1-2 baterie startowe);
- odwody specjalistyczne (Oinż, OPChem).

Stopień zagrożenia uderzeniem taktycznego desantu powietrznego przeciwnika na poszczególne (wymienione) elementy ugrupowania obronnego jest różny. Wynika to przede wszystkim z samego celu użycia taktycznych desantów powietrznych, które będą głównie wykorzystywane do wykonania zadań polegających na opanowywaniu i utrzymaniu ważnych obiektów terenowych (rejonów, rubieży), które mogą mieć bezpośredni wpływ na szybkość i tempo natarcia oraz manewr oddziałów i związków taktycznych.⁸⁰

Zagrożenie uderzeniami taktycznego desantu powietrznego przeciwnika, w głębi ugrupowania obronnego ZT, wymaga od dowódcy potrzeby posiadania w ugrupowaniu odpowiednio przygotowanych sił i środków gotowych do

związku taktycznego, któremu została ona podporządkowana. Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979, s. 448.

⁷⁹ Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1985, Szt. Gen. 1256/86, s.98; za rok 1986 Szt.Gen.1288/87, s. 93; za rok 1987 Szt.Gen.1336/86, s.57; za rok 1988 Szt.Gen.1259/89, s.54; za rok 1989 Szt.Gen.1388/90, s.17; Z.Anioł, Wnioski i doświadczenia z ćwiczenia „KLON-81”, Myśl Wojskowa(tajna) nr 1/1992,s.148;Z.Anioł, Wnioski i doświadczenia z ćwiczenia „KLON-82”,Myśl Wojskowa (tajna) nr 2/1993,s.109;S.Kielaka, Działania specjalne w ćwiczeniu „LATO-84”,Myśl Wojskowa (tajna) nr 2/1985,s.98; P. Madejczyk, Działania desantowoszturmowe „Doświadczenia i wnioski z gry wojennej „LATO-90”,Myśl Wojskowa 1/1990, s.42.

⁸⁰ Z. Rutkowski, Zwalczenie ..., wyd. cyt., s. 45.

zwalczania desantu lub tworzenia odwodu przeciwdesantowego. Siły i środki (odwód przeciwdesantowy) wyznaczone do walki z taktycznym desantem powietrznym przeciwnika powinny charakteryzować się przede wszystkim dużymi możliwościami ogniowymi i manewrowymi.⁸¹

Odwód przeciwdesantowy tworzony będzie na mocy decyzji dowódcy ZT doraźnie,⁸² najczęściej z pododdziałów oddziału znajdującego się w odwodzie.

Podstawową zasadą zwalczania taktycznego desantu powietrznego przeciwnika jest natychmiastowe niszczenie desantu, bez względu w jakim stadium organizacji lub realizacji się znajduje. W związku z tym, walkę z lądującym desantem powinno się podjąć natychmiast po jego wykryciu. Słabą bowiem stroną każdego desantu powietrznego jest etap lądowania i okres bezpośrednio po wylądowaniu.⁸³ Natychmiastowe skierowanie w rejon desantowania (lądowania) desantu przeciwnika, odwodu przeciwdesantowego ZT (lub innych sił), daje największą szansę dezorganizacji jego działań oraz pozwala na narzucanie mu czasu i charakteru działań. Dlatego też odwód przeciwdesantowy ZT, jeśli będzie wyznaczony powinien znajdować się w miejscu umożliwiającym szybkie, w jak najkrótszym czasie przegrupowanie się w rejon desantowania bądź w inny rejon pobytu desantu (np. w rejon zagrożonego obiektu).

Działania w głębi, w styczności i na tyłach nie mogą być organizowane niezależnie od siebie. A obrońca musi być gotowy do podjęcia w każdej chwili jednoczesnej walki z przeciwnikiem w całym pasie odpowiedzialności obronnej. Jedynie integracja wszystkich działań w przeciwstawianiu się natarciu przeciwnika stwarza warunki do osiągnięcia założonych celów walki obronnej prowadzonej przez związek taktyczny.

⁸¹ O możliwościach bojowych odwodu przeciwdesantowego, oprócz możliwości ogniowych i manewrowych decydują także inne ważne czynniki, takie jak np.: wyszkolenie, teren, stan psychiczny żołnierzy, dyscyplina.

⁸² Regulamin działań taktycznych..., wyd. cyt., s. 21.

⁸³ W. Mayer, Zwalczanie desantów powietrznych wg poglądów zachodnich, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 3/1982, s. 36.

3.4. Koordynacja działań obronnych związku taktycznego

Wnioski z konfliktów zbrojnych wykazują, że efektywność działań uzależniona jest od właściwego zespolenia, a w zasadzie zintegrowania zróżnicowanych jakościowo sił i środków związku taktycznego. Działania obronne w uwarunkowaniach XXI wieku wymagają zatem coraz dokładniejszej koordynacji.

Uzyskane wyniki badań wykazały, że koordynacja jest procesem zachodzącym zarówno w przygotowaniu, jak i prowadzeniu obrony przez zróżnicowane w znacznym stopniu elementy ugrupowania bojowego. Zespalanie ich wysiłku do osiągania celów obrony związku taktycznego, przejawia się w formie zarówno podejmowanych decyzji, jak też reakcji na zmiany sytuacji w czasie prowadzenia działań. Wynika to z efektywności użycia zgrupowań taktycznych i zależy od sprawności, powiązań wewnętrznych oraz zewnętrznych procesów⁸⁴ zachodzących zarówno w trakcie przygotowania obrony, jak i jej prowadzenia. To dwojakie znaczenie wskazuje jak dużą rolę w walce odgrywa koordynacja. Różniące się od siebie zgrupowania rodzajów wojsk, mimo asymetrycznej wielkości, jakości i specyfiki działań muszą być ze sobą zespolone. Oznacza to, że cel działań każdego z osobna ma nie mniejsze znaczenie. Przeciwnie, często mogą one wykonywać zadania o rozstrzygającym znaczeniu dla broniącego się. Wyniki przeprowadzonych analiz i ocen wskazują, że stosownie do tego dowództwo i sztab związku taktycznego, stosując odpowiednie sposoby i podejmując różne przedsięwzięcia, dąży do skoordynowania oraz zsynchronizowania działań elementów ugrupowania, tworząc koncepcję obrony.

⁸⁴ A. Tomaszewski, *Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej*, Toruń 1996, s. 74.

Złożone uwarunkowania prowadzenia obrony na obszarze własnego kraju wobec systematycznie malejących potencjałów bojowych związków taktycznych, oddziałów stwarzają potrzebę doskonalenia procesów koordynacji działań. Dostrzeganie, umiejętne wykorzystanie właściwości elementów ugrupowania znajduje swoje odzwierciedlenie w zakresach dokonywanych uzgodnień i ustaleń koordynacyjnych. Przeprowadzone badania uwzględniające tezę, że koordynacja stanowi przyczynę zmierzającą do skutku wskazują, że może ona wyrazić się przede wszystkim w działaniach, które powinny być rozważane przez dowódców i ich sztaby w fazie planowania obrony. Zaliczyć do nich należy⁸⁵:

- określenie co stanowi istotę działań przeciwnika oraz mechanizmu służącego pokonaniu go;
- określenie decydujących punktów (zwykle geograficznych), których utrzymanie zapewni określoną przewagę nad przeciwnikiem. Decydujące punkty obejmują także fizyczne elementy takie, jak: ugrupowanie przeciwnika, punkty dowodzenia i węzły łączności;
- dokonanie podziału sił (kto);
- określenie rodzaju współdziałających elementów (kto z kim)
- dokonanie podziału zadań między elementy ugrupowania (kto co);
- określenie czasu i przestrzeni (kiedy i gdzie);
- określenie zasadniczych wyznaczników (elementów infrastruktury pasa, rejonu obrony), względem których koordynowane będą działania;
- przekazanie zamiaru dowódcy do jego sztabu i podległych dowódców;
- ustalenie i przekazanie celów głównych do realizacji przez elementy ugrupowania (zgrupowania taktyczne) w formie celów cząstkowych;

⁸⁵ Por. ATP-35 (B), s. 31.

- rozwijanie procedur kierowania działaniami, jako sposobu utrzymania inicjatywy.

Duża ilość sił i środków, których wysiłek lub obecność koncentruje w ramach pasa obrony związku taktycznego, oddziału przyczyniać będzie się do wzrastania potrzeb koordynacji. Tym samym wzrasta ilość oraz zakres uzgodnień i ustaleń stanowiących o istocie koordynacji.

Należy zatem skonstatować, że powyższe zagadnienia powinny być rozważone w kategoriach zmasowanych „rezultatów”, a nie w kategoriach masowania sił i środków.

Rezultaty badań wskazują, że koordynacja przejawia się przede wszystkim w ustaleniach i uzgodnieniach dokonywanych w procesie przygotowania działań obronnych, a dotyczących bezkolizyjnego wykonywania zadań przez wszystkie elementy ugrupowania bojowego związku taktycznego, oddziału. Powstają wówczas określone dokumenty, w których zawarte są wyniki koordynacji działań. Natomiast w czasie prowadzenia działań koordynacja polega na reagowaniu na zaistniałą sytuację i korygowaniu działań. Spełnia ona wówczas funkcję kontrolną w stosunku do realizacji planowanych działań.

Przeprowadzona analiza treści merytorycznych dokumentów normatywnych⁸⁶, pozwala na stwierdzenie, że w ramach planu walki koordynacja i synchronizacja rozpatrywana jest pod względem zadań ogólnych lub realizowanych funkcji przez poszczególnych wykonawców (np.: działania pierwszorzutowych zgrupowań, artylerii, wprowadzenie do walki odwodu, odwodów specjalnych). Dowódca związku taktycznego wraz ze sztabem łączy i koordynuje wszystkie funkcje poszczególnych zgrupowań i innych elementów ugrupowania w całość, aby poprzez koordynację zsynchronizować wyniki walki co do celu obrony w czasie i w przestrzeni. Wyniki analiz wskazują, że funkcjami walki, w aspekcie koordynacji działań taktycznych są: manewr,

⁸⁶ Por. ATP-35(B); Regulamin działań ..., s. 53-55.

wsparcie ogniowe, rozpoznanie, ubezpieczenie, obrona powietrzna, zabezpieczenie logistyczne, dowodzenie⁸⁷.

Manewr stanowi podstawowy składnik w koordynowaniu działań w formie przemieszczenia zgrupowań lub przeniesienia ognia, w tym także systemów uzbrojenia prowadzących ogień na wprost (broń strzelecka, armaty czołgów oraz śmigłowce szturmowe i artyleria). Koordynacja manewru obejmuje zarówno wojska będące w styczności z przeciwnikiem oraz bez styczności (wskazanie rejonów ześrodkowania lub pasów, rejonów działań). Określenie stosownych miejsc do zaangażowania zgrupowań, odwodów, jednostek wsparcia i zabezpieczenia (drogi marszu, rejony obrony). Uchwycenie i utrzymanie inicjatywy poprzez kierowanie izolacją oddziałów przeciwnika na przedniej linii własnych wojsk (linie bezpieczeństwa, kontaktu bojowego i wsparcia ogniowego).

Wsparcie ogniowe to skoordynowane wykorzystanie danych wskazywania celów, broni do ognia pośredniego, samolotów szturmowych, śmigłowców rozpoznawczych i innych środków rażenia oraz środków walki elektronicznej przeciwko siłom i środkom przeciwnika w celu wsparcia działań własnych wojsk. Polega na tworzeniu kryteriów zaangażowania poszczególnych systemów rażenia (podział na cele wysokiej wartości lub cele wysokiej opłacalności), do wsparcia zamiaru walki dowódcy i scenariusza pokonania przeciwnika z uwzględnieniem zachowania warunków bezpieczeństwa działań własnych zgrupowań (unikania rażenia własnych sił i środków). Zespolecie wsparcia ogniowego z działaniem broniących się zgrupowań przyczynia się w zasadniczym stopniu do efektywności obrony. Pozwala bowiem obniżyć potencjał bojowy przeciwnika oraz zdezorganizować jego przeciwdziałanie.

Rozpoznanie stanowi składnik o decydującym znaczeniu wnoszącym do koncepcji obrony wymaganą przez dowódcę wiedzę o przeciwniku i środowisku

⁸⁷ Tamże, s. 31.

walki. Skupia w sobie łączne użycie dostępnych dowódcy środków pozyskiwania informacji, obrony informacyjnej i zakłócania informacyjnego, wykorzystując w tym celu elementy rozpoznania patrolowego i elektronicznego, działania psychologiczne i specjalne⁸⁸. Zasadniczą funkcją rozpoznania, podlegającą koordynacji, jest terminowe dostarczanie informacji o przeciwniku co do jego zamiarów, możliwości, struktur organizacyjnych, morale, systemów uzbrojenia oraz punktów wrażliwych na uderzenia, jak i innych aspektów jego działalności.

Ubezpieczenie w dynamicznych sytuacjach współczesnego, elektronicznego pola walki to działania wojsk, które zapobiegają zaskoczeniu przez przeciwnika zgrupowań uderzeniowych, pozwalają reagować w adekwatny do występujących zagrożeń sposób. Jednocześnie wpływają na swobodę manewru, zwiększają mobilność własnych wojsk i efektywności systemów uzbrojenia w stosunku do przeciwnika z jednoczesnym utrzymywaniem możliwości do wykonania innych zadań. Na działania elementów ubezpieczenia składają się aktywne i pasywne przedsięwzięcia ochrony. Ubezpieczenie to również przedsięwzięcia z zakresu bezpieczeństwa wojsk (punkty kontaktowe, rejony zastrzeżone), rozśrodkowanie sił i środków (rejony ześrodkowania, odpowiedzialności), wprowadzanie przeciwnika w błąd (działania osłonowe i demonstracyjne).

Obrona przeciwlotnicza jest niezbędnym składnikiem w realizacji manewru i ograniczenia strat wojsk własnych, są to wszelkie przedsięwzięcia przeznaczone do wyeliminowania lub obniżania skuteczności uderzeń przeciwnika z powietrza. Do elementów wpływających na koordynację działań zaliczyć należy: prognozę zagrożenia (wykorzystanie przestrzeni powietrznej przez przeciwnika), określenie stopnia zaangażowania poszczególnych jednostek (koordynację czasu i miejsca otwarcia ognia przeciwlotniczego),

wskazanie korytarzy manewru lotnictwa taktycznego, śmigłowców wojsk lądowych oraz powietrznych zgrupowań, określenie środków i sposobów walki ze środkami napadu powietrznego przeciwnika.

Zabezpieczenie logistyczne zapewnia ciągłość utrzymywania zdolności bojowej w koordynowanych działaniach poprzez dostarczanie zaopatrzenia, uzupełnianie stanów osobowych oraz ewakuację rannych i chorych. Właściwe (w czasie i miejscu) zabezpieczenie logistyczne wpływa więc na terminową realizację zadań taktycznych. Koordynacja działań realizowana jest więc nie tylko w aspekcie wykonania stawianych zadań, ale również terminowego uzupełniania stanu osobowego, uzbrojenia, paliwa w określonym przez dowódcę czasie i rejonie. Urzutowanie zapasów i zasadniczego jest warunkiem kontynuacji prowadzonych działań oraz zapewnienia nieprzerwanych dostaw broniących się wojsk.

Dowodzenie to planowanie wszystkich funkcji dowodzenia (C^2)⁸⁹ niezbędnych do wykonania zadania przez broniący się związek taktyczny, oddział w lądowym i powietrznym wymiarze. Praca sztabów jednostek podległych ukierunkowana musi być na realizację zamiarów koordynacyjnych wygenerowanych przez dowództwo i sztab związku taktycznego, (oddziału). Dotyczy szeregu przedsięwzięć (stref działania, rejonów i zakresu odpowiedzialności, zainteresowania), kierowania ruchem wojsk (drogi marszu, sektory marszu), nadzorowania realizacji zadań (linie koordynacji działań bojowych).

Wyniki badań wskazują, że w koncepcjach decyzyjnych koordynacji działań szczególne miejsce zajmują swego rodzaju „wyznaczniki”, względem których dokonuje się lub które wykorzystuje się w procesie koordynacji działań

⁸⁸ M. Wrzosek, Synchronizacja ..., s. 133.

⁸⁹ C^2 – Command and Control.

(szczególnie funkcji kontrolnej). Są to swoiste „punkty odniesienia”⁹⁰ do działań zgrupowań uderzeniowych.

Przeprowadzone analizy i oceny wskazują, że w literaturze można spotkać się z określeniem ich jako „element koordynacji”.⁹¹ Zdaniem autora, uzyskane wyniki badań pozwalają wnioskować, że nie jest to stwierdzenie adekwatne do treści semantycznej tych pojęć. Ustalenia badawcze wskazują bowiem, że elementami koordynacji są siły i środki (zasoby). Ich działania koordynowane są w określonym miejscu, przestrzeni i czasie. Stosownie do tego wyznacznikiem umożliwiającym precyzyjne lokowanie działań sił i środków w określonym miejscu są: punkty, rejony, linie, obiekty. Z kolei wyznacznikiem czasu są określone jednostki lub przedziały czasu, w których ma się dokonać działanie.

Wobec powyższych ustaleń należy przyjąć, że są to **środki koordynacji działań** umożliwiające jasne i czytelne dokonywanie koordynacji i synchronizacji działań.

Na obecnym powietrzno-lądowym polu walki dodatkowym wyznacznikiem działań w przestrzeni staje się wysokość odzwierciedlająca trójwymiarowy charakter działań.

Przeprowadzone badania wskazują, że duże znaczenie odgrywa w tym tzw. poziom koordynacyjny. Jest to przedział wysokości ustalony w celu rozdzielenia statków powietrznych poruszających się z różnymi prędkościami i na różnych wysokościach. Poziom ten obowiązuje na całym obszarze działań bojowych (w całym pasie obrony), wliczając w to również obszar zajęty przez przeciwnika. Typowy poziom koordynacyjny zakłada wykonywanie lotów przez śmigłowce na wysokości do 50 m w przedniej strefie działań oraz 165m w tyłowej. Szczegółowe ustalenia mogą jednak różnić się i określać wysokość stosownie do danej sytuacji⁹².

⁹⁰ Z. Galewski, Współdziałanie ..., s. 31.

⁹¹ Por. M. Wrzosek, Synchronizacja działań na polu walki, (w:) Wpływ integracji ..., s. 136.

⁹² Battle Book, US Army Command & General Staff College, Kansas 1996, s. 2-60.

Powyższe wnioski wskazują zatem, że działania mogą być koordynowane względem:

- linii,
- obiektów,
- punktów,
- rejonów (obszarów),
- wysokości (w ramach środków kontroli przestrzeni powietrznej⁹³),
- czasu (jako głównego wyznacznika synchronizacji).

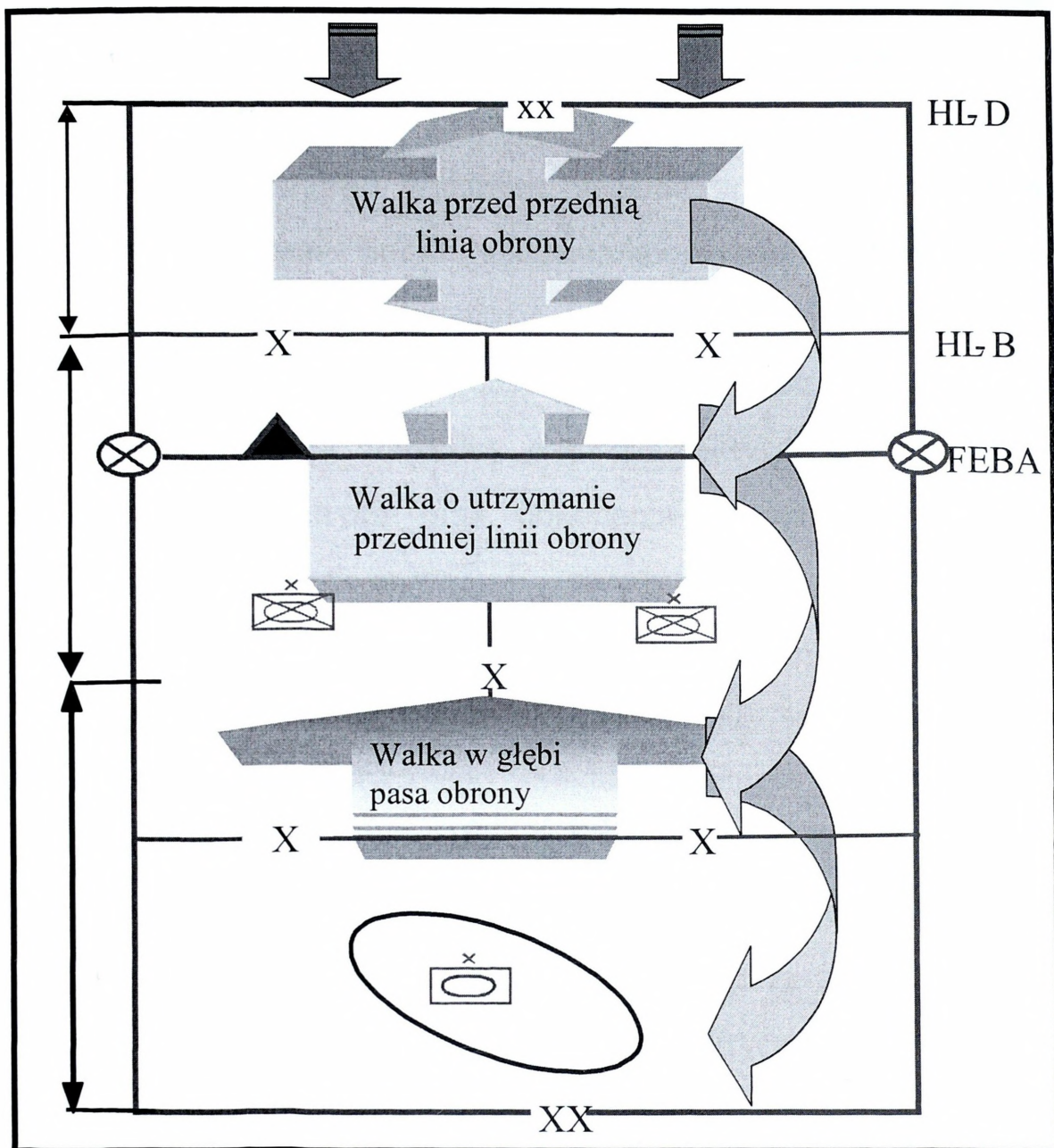
W zależności od celu, rodzaju oraz innych uwarunkowań w prowadzeniu obrony zwykle można wyróżnić trzy etapy.⁹⁴ Pierwszy – walka przed przednią linią obrony, określana też jako działania sił przesłaniania (działania osłonowe). Rozpoczyna się on od linii przejęcia odpowiedzialności przez związek taktyczny (oddział) i trwa do linii przejęcia odpowiedzialności przez oddział (pododdział) pierwszego rzutu broniących się sił.

Drugi etap – walka o utrzymanie przedniej linii obrony obejmuje działania od linii przejęcia odpowiedzialności przez pierwszorzutowe oddziały (pododdziały) do tylnej granicy ich rejonu obrony.

Ostatnim, trzecim etapem prowadzenia obrony jest – walka w głębi obrony. Rozpoczyna się ona od tylnej granicy pierwszorzutowych oddziałów (pododdziałów) do tylnej granicy pasa obrony związku taktycznego (oddziału). Oznacza to, że etap ten prowadzony jest w pasie tyłowym związku taktycznego (rejonie tyłowym oddziału). Rysunek 4 ilustruje etapy prowadzenia obrony.

⁹³ ATP-40, Doctrine & procedures for airspace control in the zone, Stanag 2805, Washington 1994, s. TA.

⁹⁴ Por. Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999, s. 94.

Rys. 4. Etapy prowadzenia obrony przez związek taktyczny.

Analizy i oceny wykorzystania wysiłków różnych rodzajów wojsk wskazują, że w poszczególnych etapach walki istotną rolę odgrywają przedsięwzięcia koordynacyjne, które służą do zespalania działań w decydujących miejscach obrony (rejonach kluczowych, punktach ciężkości) w celu wytworzenia odpowiedniej koncentracji, sterowania działaniami przeciwnika, utrzymania inicjatywy, kierowania i kontroli działania wojsk zgodnie z koncepcją rozegrania walki.

Patrząc przez pryzmat wojsk biorących udział w obronie prowadzonej przez związek taktyczny należy stwierdzić, że istotną rolę w koordynacji ich

wysiłków odgrywa wspomniany w podrozdziale 3.3 podział działań na: działania w głębi, w styczności, w pasie tyłowym. Zgodnie ze swoim przeznaczeniem i specyfiką każdy z rodzajów wojsk (jako element ugrupowania strukturalny lub funkcjonalny) wykonuje zadania w poszczególnych pasach (rejonach) działań. Istotnym z punktu widzenia koordynacji staje się zachowanie ciągłości i spójności tych działań.

Charakter działań obronnych, ich złożoność oraz całokształt zabezpieczenia wymaga od dowódcy związku taktycznego podjęcia wielu przedsięwzięć organizacyjnych oraz dokonania uzgodnień ze wszystkimi rodzajami wojsk wspierającymi i zabezpieczającymi przygotowanie i prowadzenie działań. Uzgodnień tych dokonuje się przeważnie na stanowisku dowodzenia związku taktycznego.

Dowódca związku taktycznego samodzielnie lub poprzez swój sztab (odpowiednie komórki lub zespoły funkcyjne na zasadzie delegowania uprawnień) w obronie uzgadnia wysiłki będących w jego dyspozycji sił i środków w następującym zakresie: rażenia ogniowego zgrupowań przeciwnika w pasie odpowiedzialności obronnej związku taktycznego, podczas walki w poszczególnych etapach obrony; oddziałów, pododdziałów działających przed przednią linią obrony, śmigłowców i artylerii oraz oddziałów (pododdziałów) pierwszego rzutu - na czas walki wydzielonych sił w pasie sił przesłaniania; oddziałów (pododdziałów) pierwszego rzutu, śmigłowców oraz odwodów podczas walki o utrzymanie przedniej linii obrony oraz w wypadku włamania się przeciwnika w głąb pierwszej pozycji; oddziałów (pododdziałów) pierwszego rzutu i odwodów, śmigłowców, artylerii i odwodów specjalnych w czasie wykonywania zwrotów zaczepnych.

W zależności od sytuacji taktycznej dodatkowo określa się: zabezpieczenie skrzydeł, styków i luk w ugrupowaniu; przedsięwzięcia związane z odtwarzaniem zdolności bojowej w przypadku poniesienia przez walczące wojska dużych strat.

Ponadto w ramach koncepcji prowadzenia walki obronnej (zamiaru dowódcy) zawarte są najistotniejsze problemy koordynacji działań, które określają:⁹⁵

- rejonny lub pozycje obrony oddziałów (pododdziałów);
- linie rozgraniczenia;
- przebieg przedniego skraju obrony;
- przebieg pozycji ryglowych, rubieży ogniowych odwodów (pododdziałów zmechanizowanych i czołgów); kierunki uderzeń i linie rozwinięcia wojsk do wykonania kontrataku;
- rejonny stanowisk ogniowych artylerii związku taktycznego (oddziału) oraz zadania realizowane przez nią na korzyść oddziałów (pododdziałów) w poszczególnych okresach rażenia przeciwnika i kolejnych etapach walki obronnej;
- rejonny stanowisk ogniowych (startowych) środków (pododdziałów) OPL oraz zadania realizowane przez nie na kierunku obrony związku taktycznego (oddziału);
- rejonny rozmieszczenia, kierunki działania oraz odcinki minowania oddziału zaporowego;
- inne zadania realizowane na korzyść związku taktycznego (oddziału) przez wojska inżynieryjne (zapory, niszczenia, pozostawiane przejścia oraz sposób ich zamknięcia po wycofaniu wojsk realizujących zadania przed przednią linią obrony);
- rejonny rozwinięcia stanowisk dowodzenia, elementów systemu rozpoznania i walki elektronicznej;
- rubieże i zadania realizowane przez własne śmigłowce;
- inne elementy zamiaru dowódcy związku taktycznego (oddziału), mające istotny wpływ na realizację zadania.

⁹⁵ W. Kaczmarek, *Metodyka ...*, s. 44.

Przedstawione uzgodnienia (określenia) mają swoje uwarunkowania i należy zawsze mieć na uwadze fakt, że w każdej sytuacji operacyjno-taktycznej ich spektrum może być inne. Szczególną rolę w tym względzie odgrywa dowództwo i sztab jako organy decyzyjne (koordynacyjne) działań zróżnicowanych sił i środków będących w ich dyspozycji.

Reasumując należy stwierdzić, że w celu skoordynowania wykonania zadań w pasie odpowiedzialności obronnej związku taktycznego mogą być wyznaczane następujące wyznaczniki (punkty odniesienia):

- punkty koordynacyjne (CP);
- linie przejęcia odpowiedzialności (HL);
- linie rozgraniczenia;
- linie przechwytywania;
- przedni skraj obrony (FEBA);
- linia najdalej wysuniętych wojsk własnych (FLOT);
- linie wyjściowe do wykonania zwrotów zaczepnych (SL);
- punkty kontrolne;
- punkty decyzyjne;
- linia koordynacji wsparcia ogniowego (FSCL);
- linia skoordynowanego ognia (CFL);
- linie ograniczenia ognia (RFL);
- obszar (rejon) nieograniczonego oddziaływania ogniowego (FFA);
- obszar (rejon) ograniczonego oddziaływania ogniowego (RFA);
- obszar (rejon) zakazany dla działalności ogniowej (NFA);
- obszar koordynacji przestrzeni powietrznej (ACA);
- sektory;
- linie oświetlania;
- rejony ześrodkowania, rozmieszczenia;
- rejony zastrzeżone;

- rejony odpowiedzialności podwładnych;
- strefy zapór i rejony zastrzeżone;
- strefy niszczeń;
- drogi manewru;
- inne w zależności od potrzeb.

Istotnym wyznacznikiem koordynacyjnym jest czas, a ściślej obowiązujące terminy lub przedziały czasowe niezbędne do koordynowania i synchronizowania działań.

Przedstawione wyznaczniki należy traktować jako środki koordynacji działań. Określane są zwykle w procesie planowania działań obronnych, stanowią tym samym „punkty” odniesienia w kierowaniu i koordynowaniu działań w czasie ich prowadzenia przez podległe elementy ugrupowania. Dowódca taktyczny prowadzi działania w granicach określonych przez dowódcę wyższego szczebla. Stosownie do tego każda jednostka otrzymuje pas (rejon) odpowiedzialności, w którym prowadzi walkę obronną z przeciwnikiem. Zakres ustaleń koordynacyjnych powinien umożliwiać podległym dowódcom samodzielną realizację zadań z zachowaniem swobody działań w ramach osiągania celu obrony związku taktycznego.

Przedstawione zakresy uzgodnień oraz wyznaczniki przydatne do koordynacji i synchronizacji działań nie wyczerpują w pełni wszystkich możliwych wariantów. Niemożliwe jest bowiem dokonanie szczegółowego ich wyliczenia, gdyż są one uzależnione od konkretnych sytuacji i uwarunkowań. Ich gama rozszerza się wraz z angażowaniem coraz większej ilości zróżnicowanych uczestników walki i stanowi to zasadniczą treść pracy dowództw i sztabów szczebla taktycznego. Wyniki ich pracy znajdują odzwierciedlenie w planach obrony, rozkazach operacyjnych, a przede wszystkim w planie synchronizacji⁹⁶.

⁹⁶ Szerzej na ten temat S. Sadowski, Organizacja ..., s. 37-45.

Koordinacja działań w obronie nie może ograniczać swobody realizacji zadań taktycznych i niezależności zgrupowań działających w pasie (rejonie) obrony związku taktycznego, oddziału. Nie odnosi się również tylko do walczących wojsk, lecz także do elementów wsparcia bojowego i zabezpieczenia logistycznego, jakie zostało przewidziane dla broniących się wojsk.

Analizy dokumentów normatywnych, poglądy teoretyków oraz synteza wniosków z ćwiczeń wskazują, że niezależnie od sposobów przechodzenia do obrony, jej przebieg można podzielić na trzy etapy, z których każdy posiada swoje znaczenie dla wykonania otrzymanego zadania.

Taki podział ma również uzasadnienie w kontekście koordynacji działań w obronie. Sprzyja on bowiem rozwiązywaniu problemów związanych z koordynowaniem ich działań.

Przeciwnika rozpoczynając natarcie oddziaływał będzie na całą głębokość pasa obrony. Wykonując uderzenia w tyłowy pas obrony będzie ją dezorganizował, opóźniał manewr oraz zakłócał pracę pododdziałów i urządzeń logistycznych. Mając na uwadze powyższe względy walkę z nacierającym przeciwnikiem należy podjąć jak najdalej od przedniej linii obrony. Nawiązanie kontaktu z przeciwnikiem nie powinno skupiać się na oporze pododdziałów lecz rażeniu ogniowym. Należy pamiętać, że w pas odpowiedzialności wchodzi kolejne zgrupowania przeciwnika, które należy obezwładniać lub niszczyć. Aktywna obrona i inicjatywa powinna przejawiać się również uderzeniami na tyły nacierającego przeciwnika, co może utrudnić realizację zadań zgrupowaniom uderzeniowym.

Powracając do analizy problematyki **walki przed przednią linią obrony**, należy zauważyć, że rozpoczyna się ona z chwilą przekroczenia przez przeciwnika linii przejęcia odpowiedzialności (dywizyjnej). Wówczas walkę podejmują wysłane w pas sił przesłaniania oddziały wydzielone, które prowadzą działania opóźniające na dogodnych rubieżach terenowych, zadają

przeciwnikowi straty, kanalizują jego działanie, jednocześnie rozpoznając jego punkt ciężkości. W tym samym czasie artyleria wykonuje zadania mające na celu dezorganizację podejścia i wejścia do walki kolejnych sił przeciwnika. Oprócz oddziałów wydzielonych walkę podejmują grupy desantowoszturmowe, mogą być również wysadzane taktyczne desanty powietrzne.

Powyższe działania elementów ugrupowania broniącego wymaga koordynacji i synchronizacji walczących wojsk z ogniem sił wspierających i zabezpieczających działania. Tylko właściwa realizacja planów pozwala osiągnąć spójności działań ukierunkowanych na osiągnięcie zakładanych celów. Każde odstępstwo może spowodować znaczne perturbacje w działaniach. Dowódca związku taktycznego, oddziału koordynuje działania walczących wojsk poprzez stopniowe wprowadzanie ich do walki. Oznacza to, że pododdziały, które nawiążą pojedynki ogniowy z przeciwnikiem, aby przejść na kolejną linię opóźniania muszą być wspierane, zwłaszcza ogniowo. Z chwilą stwierdzenia, że przeciwnik usiłuje obejść bronioną linię, rozpoczyna się wycofywanie sił na kolejną linię opóźniania. Grupa desantowoszturmowa może wykonać uderzenie na wykryty, opłacalny element ugrupowania przeciwnika.

Z chwilą osiągnięcia przez wycofujące się pododdziały brygadowych linii przejęcia odpowiedzialności kierowane są one po wyznaczonych drogach w głąb ugrupowania związku taktycznego. Niezbędne jest w tej sytuacji wyznaczenie dróg wycofania, przejść we własnych zaporach inżynieryjnych oraz rejonów ześrodkowania po wyjściu z pasa sił przesłaniania.

Zgodnie z przyjętą koncepcją walki, zawarte w planie synchronizacji pryncypia koordynacji działań determinują dalsze postępowanie. Pierwszorzutowe oddziały przejmują walkę z przeciwnikiem w rejonach sił przesłaniania zapewniając zorganizowane wycofanie dywizyjnych elementów ugrupowania bojowego. W czasie przekraczania brygadowych linii przejęcia odpowiedzialności, należy szczególnej uwadze poddać działalność ogniową pododdziałów, aby nie doszło do strat od własnego ognia wśród wycofujących

się. Synteza wniosków wynikających z konfliktów zbrojnych, ćwiczeń wskazuje, że jest to zjawisko dosyć często występujące pomimo wzrostu precyzji środków rażenia i automatyzacji systemów dowodzenia.

Z chwilą podchodzenia do przedniej linii obrony wzrasta ilość zaangażowanych sił i środków, których działania zmierzają do obniżenia potencjału bojowego przeciwnika. Wraz ze zmniejszaniem się przewagi nad obrońcą wzrastają szanse, że zostanie osiągnięty cząstkowy cel obrony, jak zatrzymanie natarcia przeciwnika przed przednią linią obrony.

Koordinacja wymaga zespolenia działań elementów składowych funkcjonalno-strukturalnych ugrupowania broniącego się związku taktycznego. W aspekcie ruchu w przestrzeni powietrznej konieczna jest koordynacja przelotu śmigłowców grupy nad obszarem obrony związku taktycznego w określonych korytarzach powietrznych. Wyniki badań wskazują bowiem, że to właśnie dowódca związku taktycznego musi przewidzieć i uwzględnić w swoich planach, jakie przedsięwzięcia koordynacyjne są niezbędne dla użytkowników przestrzeni powietrznej w jego obszarze działań⁹⁷. Koordinacja działań musi być zatem realizowana w stosunku do wojsk będących aktualnie w styczności z przeciwnikiem, umożliwi to bowiem zintegrowane wykorzystanie wszystkich zgrupowań oraz ułatwi realizację zadań. Duże znaczenie ma tutaj tzw. poziom koordynacji, poniżej którego działania koordynuje związek taktyczny.

Pozostałe elementy ugrupowania przygotowują się do realizacji planowanych zadań i wchodzą do działania w uzasadnionych sytuacjach.

Reasumując, podczas walki przed przednią linią obrony wystąpi szereg trudnych do rozwiązania problemów z zakresu koordynacji działań. Właściwe rozwiązanie złożonych kwestii manewru, wsparcia i zabezpieczenia działań, w tym okresie obrony, pozwala zminimalizować skutki oddziaływania przeciwnika i w pełni wykorzystać potencjał, siłę zgrupowań prowadzących walkę.

⁹⁷ A. Glen, Zarządzanie przestrzenią powietrzną wojsk lądowych w strefie bojowej, Warszawa 1999, s. 11.

W momencie podejścia przeciwnika do przedniej linii obrony rozpoczyna się najważniejszy etap walki obronnej – **walka o utrzymanie przedniej linii obrony**. W etapie tym o powodzeniu obrońcy decydować będzie opór oddziałów będących w pierwszym rzucie. Na nich bowiem spocznie ciężar walki. Broniące się pododdziały uniemożliwiają przeciwnikowi prowadzenie natarcia i wtargnięcie w głąb swego ugrupowania. Dokonując manewru pododdziałami z kierunków pasywnych, wzmacnia się obronę w rejonie, gdzie zarysowuje się punkt ciężkości natarcia przeciwnika. Jeśli przeciwnik nadal dysponuje przewagą i ma możliwość potęgowania uderzenia, należy zajmować linie ryglowe, które umożliwią dowódcom oddziałów zachować spójność obrony.

Wyniki przeprowadzonych analiz i ocen prowadzą do wniosku, że po uzyskaniu powodzenia w początkowym etapie natarcia przeciwnik może użyć powietrzne zgrupowania, którymi dążyć będzie do rozsadzania obrony od wewnątrz i dezorganizowania prowadzenia działań przez odwody i elementy wsparcia i zabezpieczenia działań.

Poprzez wzmocnienie obrony odwodami specjalnymi, dowódcy oddziałów tworzą warunki do wykonania zwrotów zaczepnych swoimi odwodami. W niektórych wypadkach mogą decydować się na to, że część sił walczących batalionów przejdzie do walki w okrążeniu. Może to mieć miejsce na kierunku planowanego kontrataku. Zwrot zaczepny w wykonaniu dowódcy oddziału jest realny gdy przeciwnik nie rozbił pierwszej pozycji. Celem kontrataku w tym wypadku może być:

- rozbicie zatrzymanych sił przeciwnika i odzyskanie utraconego terenu;
- odzyskanie części rejonu kluczowego i umocnienie się w nim w gotowości do odparcia ponownego ataku;
- uderzenie w takie miejsce ugrupowania bojowego przeciwnika, aby zablokować i zniszczyć jego urządzenia logistyczne.

Prowadząc walkę w zasadniczym dla związku taktycznego okresie nie należy zapominać o zwalczaniu przeciwnika w tyłowym pasie obrony. Właśnie odwody będą musiały przeciwstawić się tym zagrożeniom. To one będą musiały blokować i zwalczać desanty taktyczne i grupy desantowoszturmowe oraz oddziały wydzielone (oddziały obejścia). W związku z tym dowódca oprócz kierowania walką oddziałów pierwszego rzutu, musi widzieć zagrożenie wynikające z przeniesienia działań w głąb obrony związku taktycznego. W aspekcie koordynacji należy zatem skorelować walkę pierwszorzutowych sił z działaniami uniemożliwiającymi wtargnięcie i działania przeciwnika na ich tyłach.

Dla zapobiegania sytuacjom, w których możliwe będzie rozbitcie obrony lub jej dezorganizacja oraz zapewnienia sprawnego i jednoczesnego wykonania uderzenia przez określone zgrupowania wykonujące zwrot zaczepny wyznacza się szereg linii koordynujących i synchronizujących działanie z innymi elementami ugrupowania związku taktycznego. Wychodzące z dotychczasowych rejonów ześrodkowania zgrupowania uderzeniowego przemieszczają się po określonych drogach, które powinny być oznakowane.⁹⁸. Przeprowadzone badania wskazuje, że zarówno ilość, jak i charakter poszczególnych wyznaczników koordynacyjnych synchronizujących ruch wojsk uzależniony jest każdorazowo od konkretnej sytuacji.

Koordynacja działań odwodu, wykonującego zwrot zaczepny realizowana jest zarówno w stosunku do czasu, jak i przestrzeni. Determinantami czasu jest tempo natarcia i szybkość marszu odwodu, natomiast w aspekcie przestrzeni jest to odległość do linii wejścia do walki.

W wielu wypadkach kontratak będzie wspierany uderzeniami śmigłowców bojowych. Przewidując taki rozwój sytuacji, należy skierować

⁹⁸ Obecne dokumenty normatywne przewidują wyznaczenie co najmniej dwóch dróg dla każdego oddziału lub jeżeli istnieje możliwość pas marszu w przewidywaniu wejścia do walki. Por. Regulamin działań ..., s. 133.

dotatkowy wysiłek na zsynchronizowane działania odwodu, śmigłowców, artylerii. I obrony przeciwlotniczej na kierunku wejścia do walki.

Skoordynowanie wszystkich elementów ugrupowania bojowego w jeden spójny system wymaga określenia dodatkowych wytycznych koordynujących. Konieczne bowiem jest określenie nowych rejonów odpowiedzialności za prowadzenie walki, linii koordynujących ogień i manewr, wskazanie punktów terenowych dla orientacji położenia wojsk własnych przez powietrzne zgrupowania oraz lotnictwo, działające na korzyść broniącego się związku taktycznego.

W wielu sytuacjach kontratak można doprowadzić do boju spotkaniowego. Będzie to przedsięwzięcie bardzo trudne w aspekcie koordynacji działań, niemniej jednak możliwe. Uzasadniając powyższą tezę, należy przyjąć, że przeciwnik dążył będzie do uzyskania przewagi, koncentrując wysiłki i siły w określonych punktach ciężkości.

W powyższej sytuacji koordynacja działań zostaje znacznie poszerzona, bowiem zwiększają się potrzeby koordynacyjne i współzależności pomiędzy zgrupowaniami i innymi elementami ugrupowania związku taktycznego. Dla realizacji zadań wynikających z podjęcia walki w boju spotkaniowym konieczne jest przeprowadzenie szczegółowej koordynacji działań wszystkich elementów ugrupowania bojowego przewidzianych do użycia. Określenie nowych linii rozgraniczenia jednostek, linii rozwinięcia do walki, linii koordynacji ognia, punktów spotkania, koordynacji i zwolnienia.

Z punktu widzenia scenariusza obrony w wypadku niemożliwości wykonania zwrotu zaczepnego może dojść do kolejnego etapu obrony jakim jest **walka w głębi obrony**. Celem walki w tym etapie jest zwykle ostateczne zatrzymanie natarcia przeciwnika i stworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego przez przełożonego.

Zwykle, w tym etapie, związek taktyczny posiada jeszcze możliwości do pogłębiania obrony swoimi odwodami oraz siłami wycofującymi się pod naporem przeciwnika.

Takie działania drastycznie ograniczają dotychczasowy obszar prowadzonych pasa obrony. Przejście do działań nie może się odbyć bez koordynacji, a co z tym jest związane korekty dotychczasowego ugrupowania i rozmieszczenia elementów ugrupowania. Stosownie do tego należy: ustalić i wskazać linie kontaktu bojowego, linie koordynacji rozwinięcie sił odwodu, skorygować lub wyznaczyć nowe linie rozgraniczenia, wskazać punkty koordynacyjne, wyznaczyć linię ognia skoordynowanego artylerii.

Konkludując, w tym etapie walki w określonych sytuacjach broniące się siły i środki dążą do utrzymania nowych rejonów obrony. Wnioski wskazują również, że w wielu wypadkach w tym okresie natarcie pierwszorzutowych zgrupowań uderzeniowych przeciwnika słabnie.

Zasady walki wskazują, że po wprowadzeniu do działań odwodu należy odtworzyć siły zdolne podjąć nowe zadania. Na szczeblu związku taktycznego powinno to być zgrupowanie liczące minimum dwa ekwiwalentne bataliony⁹⁹. W przeciwnym wypadku dowódca dywizji utraci możliwość reagowania na kolejne sytuacje pola walki.

Z punktu widzenia koordynacji, zintensyfikuje się ilość i zarazem zakres niezbędnych do rozważenia i wykonania przedsięwzięć koordynacyjnych. Wynikać to będzie z zależności i powiązań występujących w tym etapie walki.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym szczegółowej koordynacji działań jest problematyka zabezpieczenia logistycznego, bowiem, jak wskazuje praktyka ćwiczeń, mogą wystąpić braki w podstawowych środkach walki, zwłaszcza w walczących w pierwszym rzucie. Zrodzi to konieczność ich uzupełnienia, skoordynowanego z planem ich działań.

⁹⁹ Na podstawie wniosków z ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

Przeprowadzone analizy i oceny działań obronnych wskazują, że postępujące przeobrażenia pola walki nie pozostają bez wpływu na sposoby prowadzenia obrony przez związki taktyczne, oddziały. Należy sądzić, że zwiększy się ich gama, będą one również bardziej zróżnicowane w swej treści i formie. Normą staje się bowiem prowadzenie działań w wymiarze powietrzno-ładowym, a efektywność ich uzależniona jest od właściwego skoordynowania wszystkich elementów ugrupowania bojowego związku taktycznego.

3.5. Wnioski

Uogólniając przedstawione w niniejszym rozdziale treści uzyskanych wyników badań, możemy sformułować następujące konstatacje:

1. Prowadzeniem działań w całym pasie (rejonie) odpowiedzialności obronnej związku taktycznego uzależnione jest od koncepcji rozegrania walki, miejsca w ugrupowaniu operacyjnym, otrzymanego od przełożonego wsparcia i wzmocnienia.
2. Ścisłe powiązanie działań broniących się wojsk w ramach działań w głębi, w styczności i na tyłach zarówno w wymiarze lądowym, jak i powietrznym ma decydujące znaczenie dla osiągania wyższej efektywności, która powinna przejawiać się przede wszystkim: angażowaniem mniejszych sił do wykonania zadania, mniejszymi stratami, skróceniem czasu działania.
3. Związek taktyczny ma ograniczone możliwości do prowadzenia działań głębokich, zwłaszcza podczas walki o przedni skraj obrony czy też walki w głębi pasa obrony. Te ograniczenia wynikają z niedostatecznego wyposażenia ZT w środki rozpoznania i rażenia.
4. Koordynację działań postrzegać należy przez pryzmat działań wszystkich elementów ugrupowania bojowego związku taktycznego. Są one bowiem

ze sobą nierozdzielnie związane i tylko suma wysiłków wszystkich elementów ugrupowania przyczynia się do powodzenia w natarciu.

5. W koordynacji działań szczególne miejsce zajmują swego rodzaju „wyznaczniki” (środki), względem których dokonuje się lub które wykorzystuje się w procesie koordynacji działań (szczególnie w funkcji kontrolnej).

4. KIERUNKI PRZEOBRAŻEŃ W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO DO 2025 ROKU

4.1. Determinanty zmian w obronie związku taktycznego

Zmiany zachodzące w obszarze przygotowania i prowadzenia obrony przez związek taktyczny, są procesem permanentnym, o różnej dynamice i charakterze, determinowanym i stymulowanym przez wiele różnorodnych czynników. Analiza materiałów traktujących o możliwych kierunkach i zakresie zmian w działaniach obronnych pozwoliła na wygenerowanie następujących czynników:

- sytuacja polityczno-militarna;
- możliwości ekonomiczne państwa;
- środowisko naturalne;
- środki walki;
- cele i zadania obrony;
- struktura organizacyjna ZT.¹⁰⁰

Badaniami nie objęto pierwszych trzech czynników z powyższego zbioru ze względu na dostrzegalną w ostatnich latach stabilizację polityczno-militarną w Europie¹⁰¹, długotrwałość procesu zmian środowiska walki a także niemożliwe do ustalenia w badanej perspektywie czasu możliwości ekonomiczne państwa.

¹⁰⁰ Oczywiście można by wymienić jeszcze inne czynniki determinujące zmiany w obronie związku taktycznego (wywołujące większe lub mniejsze przeobrażenia ilościowe i jakościowe). Patrz załącznik 13. Wymieniono, zdaniem autorów tylko czynniki zasadnicze, które stopniowo (bądź też gwałtownie), pośrednio lub bezpośrednio będą zmiany te inspirować.

¹⁰¹ Gwarancja Polski na pokojowy rozwój i współistnienie w gronie państw Europy wzrosła zwłaszcza po wstąpieniu Polski do NATO. Zawierane są kolejne układy i umowy międzynarodowe o pokojowym charakterze stabilizujące sytuację na świecie i Europie.

4.1.1. Środki walki

Bardzo ważnym, fizycznym determinantem zmian w obronie związku taktycznego są nowe środki walki. Historia wojskowości dostarcza wielu przykładów świadczących o istotnej, a wręcz podstawowej roli techniki w kreowaniu koncepcji działania. Regułą jest istnienie sprzężenia zwrotnego między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia, a narzędziami walki¹⁰².

Wielu specjalistów wojskowych uważa, że nadal podstawowym sprzętem bojowym wojsk zmechanizowanych, jak i pancernych związku taktycznego pozostanie sprzęt opancerzony. Główną rolę odgrywać będą bojowe wozy piechoty oraz czołgi.

Wozy bojowe charakteryzować się powinny dużą mobilnością którą ma zapewnić nowoczesny silnik oraz system urządzeń obserwacji. Posiadanie przez wóz bojowy takich elementów umożliwi prowadzenie pojazdu w trudnych warunkach pogodowych, jak mgły, noc, dymy itp., pokonywanie terenów z maksymalnymi prędkościami, prowadzenie marszów na duże odległości. Przyszłe pojazdy pola walki powinny posiadać automatyczny system określenia położenia. Prowadzone są prace badawcze nad zmniejszeniem masy opancerzenia, przy jednoczesnym zachowaniu dużej odporności pancerza. Zwiększy to dodatkowo manewrowość pojazdów, co umożliwi pokonywanie przeszkód wodnych wpływ, po mostach lub przeprawach o niewielkiej nośności. Wprowadzenie na wyposażenie wozów bojowych nowoczesnych systemów kierowania ogniem, umożliwi zwiększenie siły ognia, jak i celności. Nowoczesne systemy obserwacyjno-celownicze umożliwić mają prowadzenie obserwacji i identyfikacji celów we wszystkich warunkach atmosferycznych, o

¹⁰² Z. Ścibiorek. W. Kaczmarek. Przyszłe pole walki. AON Warszawa 1995.

każdej porze dnia i nocy oraz w przypadku stosowania przez przeciwnika różnych form maskowania. Dąży się to tego, by uniwersalny wóz bojowy posiadał uzbrojenie główne, posiadające możliwości zarówno armaty czołgowej, przeciwpancernych pocisków kierowanych oraz rakiet pocisków przeciwlotniczych. Z analizy literatury wynika, że powstanie i następnie powszechne wprowadzenie uniwersalnego wozu bojowego w latach 2000-2025 jest jeszcze mało prawdopodobne.

Czołgi, jak i bojowe wozy piechoty nadal będą stanowić trzon sił zbrojnych. Potwierdza to ich duża produkcja i prowadzone modernizacje itp.¹⁰³

Biorąc pod uwagę powyższe, wydaje się, że pododdziały pancernomechanizowane związku taktycznego w obronie w latach 2000 – 2025 wyposażane będą w czołgi i bojowe wozy piechoty bardziej unowocześnione od aktualnie eksploatowanych.¹⁰⁴

Postępujący rozwój techniki wojskowej obserwuje się również w artylerii. Według specjalistów wojskowych, artyleria przyszłego pola walki powinna łączyć zalety moździerzy, haubic, armat i wyrzutni artylerii raketowej. Z dwóch rodzajów artylerii: ciągnionej (holowanej) i samobieżnej, zdecydowanie większa przyszłość stoi przez tą drugą. Powód jest jeden – manewrowość. Artyleria samobieżna będzie zdecydowanie wypierała działa, które wymagają ciągnika. Zasadniczymi ograniczeniami artylerii ciągnionej, to niemożliwość dokonywania szybkich przegrupowań i niski stopień reakcji ogniowej.

¹⁰³ „W działaniach broni połączonych bojowe wozy piechoty stanowić będą w przyszłości, podobnie jak teraz, podstawowy oręż każdego sił zbrojnych, zdolnych zapewnić wojskom lądowym skuteczną obronę lub – w czasie pokoju – występować jako realna siła odstraszenia”, Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki do 2020 roku, Bellona, Warszawa 1995.

W Polsce modernizuje się czołgi rodziny T-72. Wprowadza się na uzbrojenie wojsk pancernych zmodernizowany czołg typu PT-91 Twardy o 125 mm gładko lufowej armacie stabilizowanej w dwóch płaszczyznach naprowadzania, 7,62 mm karabin maszynowy sprzężony z armatą oraz 12,7 mm przeciwpancerny karabin maszynowy. Czołg ma zautomatyzowany system kierowania ogniem współpracujący z kamerą termowizyjną, radiostacji typu PRC (ze skaczącą częstotliwością), pasywne urządzenia noktowizyjne. Wyposażony jest w urządzenia do pokonywania przeszkód wodnych po dnie, termiczną aparaturę dymotwórczą, wyrzutnie granatów dymnych, system ostrzegania przed namierzaniem wiązką laserową, zespoły przeciwdziałania i wiele innych nowoczesnych rozwiązań.

¹⁰⁴ Znaczny procent stanowić będą najnowsze technologicznie środki kupione od partnerów zachodnich (takim przykładem jest zakup 128 niemieckich czołgów Leopard 2A4 – we wrześniu 2002 r)

Modernizacja artylerii zmierzać będzie przede wszystkim do zwiększenia precyzji i zasięgu ognia, skrócenia czasu jego otwarcia, a także zwiększenia ruchliwości i manewrowości środków ogniowych.. Artyleria związku taktycznego musi być przystosowana do strzelania z krótkich przystanków, wykonywania częstych zmian postoju. Jednocześnie każdy zestaw ogniowy powinien być wyposażony w wyrzutnie raketowych pocisków przeciwlotniczych i przeciwpancernych.

W zwalczaniu czołgów, dużą rolę odgrywać nadal będą pociski przeciwpancerne. Pomimo, że pancerze czołgów posiadają wielowarstwowość, osłony reaktywne, urządzenia dymne i inne stanowiąca przeszkodę dla systemów samo-naprowadzających, wielu specjalistów uważa, że pociski przeciwpancerne to jedna ze skuteczniejszych broni przeciwpancernych. Rozwój przeciwpancernych pocisków jest związany z systemami samonaprowadzającymi. Tworzone są systemy z i bez ingerencji człowieka. Pociski są wyposażone w głowice samonaprowadzające się, pracujące na podczerwień lub na falach milimetrowych. Skuteczność pocisku zależy od wielofunkcyjnego systemu rozpoznania. Z chwilą uzyskania informacji o położeniu czołgu, pocisk przed startem zapamiętuje i wprowadza do swojej pamięci dane i zostaje odpalony. Zbliżając się do zaprogramowanego rejonu odszukuje obiekt, obserwuje i podejmuje decyzję o jego zniszczeniu.

Wydaje się, że generacja takich pocisków jest jednak daleką przyszłością dla pododdziałów związku taktycznego. Dlatego też, liczyć się należy, że pododdziały będą wyposażone w pociski przeciwpancerne drugiej generacji typu np. TOW, Milan, AT-3 Sagger-Malutka.

Ważnym środkiem w działaniach bojowych, a zwłaszcza w obronie są zapory minowe. Dalszemu doskonaleniu będą ulegać metody zdalnego minowania narzutowego. Zastosowanie w minach różnego rodzaju zapalników elektronicznych z użyciem mikroprocesorów pozwoli na zdalne sterowanie polem minowym. W przypadku broniącego się, można przez pewien czas nie

uzbrajać zapory minowej, dopóki nie wejdą na nią znaczne siły przeciwnika. Dopiero wówczas zapora zostanie uzbrojona i „otworzy ogień” ze wszystkich środków przeciwpancernych. W takich okolicznościach przeciwnik poniesie straty nie tylko z powodu znalezienia się w obrębie pola minowego, ale też w wypadku wycofania się¹⁰⁵.

Funkcjonowanie pól minowych z tzw. inteligentnymi minami spowoduje, że nacierające wojska mogą ponieść duże straty, opóźnić ruch. Będą zmuszone do zmiany wybranych marszrut, a tym samym wprowadzą dezorganizację i ustawią się pod uderzenia własnych środków rażenia ogniowego.

Dużą rolę w przyszłych działaniach obronnych według teoretyków wojskowych przypisuje się śmigłowcom. Praktyka zastosowania śmigłowców w dotychczasowych działaniach bojowych wykazała dużą i niekwestionowaną rolę śmigłowca. Zasadniczym zastosowaniem śmigłowca jest przeważnie zwalczanie czołgów przeciwnika. Należy zgodzić się ze zdaniem większości specjalistów wojskowych, że śmigłowiec uzbrojony stał się najbardziej efektywnym środkiem walki z czołgami i innymi ruchomymi opancerzonymi celami. Zaletą śmigłowców uzbrojonych jest ich szybkość reagowania, zdolność działania w terenie niedostępnym dla wojsk lądowych, możliwości obserwacji pola walki i rozpoznawania celów. Śmigłowce mogą startować i lądować na prymitywnych lądowiskach w pobliżu pododdziałów, z łatwością mogą być maskowane. Śmigłowce mogą również spełniać funkcje powietrznych punktów dowodzenia, środków wsparcia ogniowego lub transportowe.

Zasady ich użycia są ciągle badane. Stale się zmienia ich konstrukcja, jakość i wielkość uzbrojenia, systemy elektroniczne itp. Uwzględniając zalety śmigłowców, celowym byłoby, by dowódcy oddziałów związku taktycznego mogli dysponować pododdziałem śmigłowców bojowych. Taki pododdział

¹⁰⁵Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki do 2020 roku, Bellona, Warszawa 1995.

mógłby, poprzez odpowiednie użycie i liczbę, zmniejszyć lub poważnie ograniczyć potęgę środków pancernych i zmechanizowanych przeciwnika.

Istotnym determinantem w działaniach bojowych jest posiadanie przez pododdziały, oddziały nowoczesnego sprzętu łączności, zapewniającego kompleksową wymianę danych. Aktualnie jesteśmy świadkami generalnej wymiany technicznych środków łączności. Wojska lądowe otrzymują środki radiowe najnowszej generacji typu PRC zarówno w zakresie UKF, jak i KF. W szerokim zakresie wymieniane są aparatownie łączności na aparatownie z cyfrową techniką przekazywania danych. Powszechna cyfryzacja pozwala na wykorzystania innych technik przekazywania sygnałów elektrycznych w różnych konfiguracjach systemowych z wykorzystaniem zarówno sprzętu łączności wojskowego, jak i cywilnego, jednocześnie z możliwością zastosowania wysoko efektywnych metod utajniania. Biorą pod uwagę możliwości przemysłu krajowego, można wysunąć tezę, że związek taktyczny lat 2000-2025, będzie wykorzystywał system łączności „Storczyk” wraz z mobilnymi sieciami radiowymi pola walki z możliwością dostępu do sieci przewodowej, zarówno polowej, jak i stacjonarnej.

Posiadając odpowiednie środki łączności, możliwe jest wykorzystanie w wojskach związku taktycznego zautomatyzowanego systemu dowodzenia, jak i sterowania środkami walki. Z dostępnej literatury wiadomo, że prowadzone są już badania nad pilotażowym systemem dowodzenia „Szafran” produkcji krajowej. Wprowadzenie takiego systemu ułatwi pracę dowództwa, jak i pokaźnie skróci czas wypracowania decyzji, „obrotu” dokumentami bojowymi itp.

Współczesne systemy dowodzenia oparte są na komputerach różnego typu i mocach obliczeniowych. Komputer wspiera tylko pracę dowódcy, lecz nie podejmuje decyzji. Komputer, jako maszyna przyspiesza proces opracowywania dokumentów bojowych. Celowym jest również wprowadzenie do użytku zautomatyzowanych systemów sterowania środkami walki, zwłaszcza na

szczeblu oddziału związku taktycznego. Duże znaczenie przywiązuje się do wprowadzania do wojsk wysoce rozwiniętej techniki komputerowej z programami symulacji pola walki, jak i programów ułatwiających dowodzenie wojskami.

Kolejnymi determinantami, które mogą wpływać na obronę związku taktycznego, to rozwój i innych środków walki. Do nich należy zaliczyć systemy rozpoznawcze, systemy rozpoznawczo-uderzeniowe, zestawy przeciwlotnicze.

Nowoczesnym systemom rozpoznawczym, wyposażonym w środki elektroniczne, różnego rodzaju czujniki itp. przypisuje się ogromną rolę zwłaszcza w prowadzeniu obrony i to na terytorium własnego kraju. Już wcześniej można obszar przewidziany do prowadzenia działań bojowych nasycić w takiego rodzaju środki, które umożliwią prowadzenie wojsk przeciwnika po drogach przemarszu lub w rejonach, które leżą w bezpośredniej odległości od granic państwa. Dużą rolę w prowadzeniu obrony związku taktycznego mogą odegrać bezpilotowe środki rozpoznawcze. Ich zadanie to dostarczanie informacji o pododdziałach, oddziałach przeciwnika w rejonie patrolowania. Posiadanie punktów obróbki danych z rozpoznania w czasie rzeczywistym odegra istotną rolę w podejmowaniu decyzji.

Na podstawie otrzymanych danych, przy posiadaniu takich punktów obróbki, można będzie również opracować dane konieczne do zniszczenia rozpoznanych celów. Taką rolę odgrywać mogą systemy uderzeniowo-rozpoznawcze, będące w dyspozycji dowódców oddziałów na szczeblu związku taktycznego.

Istotną rolę w obronie związku taktycznego przypisać można systemom obrony przeciwlotniczej. Zadaniem takich systemów będzie osłona własnego ugrupowania wojsk, stanowisk dowodzenia oraz urządzeń logistycznych przed oddziaływaniem lotnictwa przeciwnika. Systemy obrony przeciwlotniczej mogą istotną rolę odegrać również w osłonie infrastruktury obszaru obrony oddziałów

związku taktycznego. Istotą takich zestawów jest posiadanie urządzeń zapewniających wykrycie celów oraz podjęcie samodzielnej walki. Założyć należy, że funkcjonujące zestawy przeciwlotnicze w oddziałach, wejdą do ogólnego systemu obrony przeciwlotniczej, co w istotny sposób umożliwi walkę z przeciwnikiem powietrznym i pozwoli na zmniejszenie strat od napadu powietrznego.

Posiadanie przez jednostki związku taktycznego nowoczesnego sprzętu inżynierskiego może w sposób znaczący wpłynąć na zachowanie broniących się pododdziałów. Wykorzystywanie w odpowiedniej liczbie i jakości koparek, urządzeń spychowych i innego sprzętu inżynierskiego, w tym np. wyrzutni ładunków kumulacyjnych, może przyspieszyć prace ziemne, maskujące rozmieszczanie środków ogniowych, dowodzenia i inne ważne obiekty broniących się pododdziałów.

Przeprowadzona analiza, pozwala na wyciągnięcie wniosków, że środki walki, posiadające m.in. następujące właściwości:

- mobilność;
- znaczna siła rażenia;
- żywotność;
- skuteczność ogniowo-elektronicznego oddziaływania;
- odporność na uderzenia;
- uniwersalność,

w istotny sposób wpłyną na zmiany w obronie związku taktycznego.

Jednak, żeby zrealizować wyżej wymienione przemiany w sprzęcie wojskowym w zdecydowanej większości jednostek wojskowych w siłach zbrojnych, należy posiadać odpowiednie środki finansowe.

Zakłada się, zdaniem decydentów, że ...,największe nakłady finansowe w 2002 roku resort obrony narodowej przeznaczy na jednostki współpracujące z NATO.

Zrealizowane zostaną też zobowiązania wobec sojuszników, sformułowane w tzw. celach sił zbrojnych”...¹⁰⁶

Optymizmem nowego w Siłach Zbrojnych RP może być wypowiedź ministra Jerzego Szmajdzińskiego z listopada 2001 roku, że „realizacja 6 – letniego programu modernizacji polskiej armii jest możliwa mimo, że ustawa o jego finansowaniu jest nierealna”.

Interesujące próby syntezy doświadczeń zebranych w wyniku działań bojowych, prowadzonych w ramach konfliktów końca XX wieku – są zawarte w opracowaniach amerykańskich oraz NATO-wskich m.in. w Raportach LO2020, których celem było m.in. wytypowanie priorytetowych, dla sił zbrojnych, technologii i kierunków badań naukowych – dla potrzeb planowania obronnego w pierwszych latach XXI wieku.

Spośród 40 systemów uzbrojenia i wyposażenia wojsk wytypowano 12, zweryfikowanych w trakcie trzech gier wojennych, ukierunkowanych na problemy technologiczne. Wśród nich wymienia się m.in. Wóz Bojowy o Wysokiej Mobilności, System Nie-Śmiercionośnych Zapór, 100-mm Działo Elektroniczne, System Uzbrojenia z Ukierunkowaną Energią o Częstotliwości Radiowej, System Zakłóceń Sensorów Optoelektronicznych, Robot Bojowy „Sentry” do rozpoznania w rejonach zurbanizowanych.

Prognozę LO2020 sporządzono przy założeniach, dotyczących technologii, że przed rokiem 2020 nie należy oczekiwać większych przełomów technologicznych. Kolejnym założeniem jest to, że wszystkie technologie będące przedmiotem raportu są dobrze znane i rozwijane w różnych krajach. Natomiast technologie, o których przewiduje się, że do roku 2010 nie będą wystarczająco dojrzałe do zastosowania w produkcji systemów uzbrojenia, wdrażanych przez rokiem 2020 – nie będą brane pod uwagę.

¹⁰⁶ Polska Zbrojna nr 46 listopad 2001.

Jednak w Polsce w najbliższej przyszłości nie należy oczekiwać tak daleko idących zmian w sprzęcie bojowym. Szansę radykalnej poprawy tego stanu rzeczy nie są jednak duże. Nieliczne egzemplarze nowoczesnego sprzętu bojowego, uzbrojenia trafią zapewne do wybranych elitarnych jednostek. Różnice między tymi jednostkami a resztą mogą być na tyle duże, że trzeba będzie liczyć się z istnieniem dwóch prawie niezależnych „sfer eksploatacji” – rozdzielonych luką kilku generacji.

Można przypuszczać, że jeszcze przez wiele lat podstawowym uzbrojeniem Wojska Polskiego będą stare generacje techniki, co prawdopodobnie nie będzie istotną przeszkodą w wykorzystaniu wojsk w nowych wariantach i misjach¹⁰⁷.

4.1.2. Cele i zadania

Zdaniem ekspertów wojskowych przeobrażenia jakie mogą dokonać się w pierwszym ćwierćwieczu XXI wieku na polu walki nie wpłyną na zmianę celów działań obronnych. W dalszym ciągu będzie to „udaremnienie przeciwnikowi opanowania terenu, zadanie mu maksymalnych strat, utrzymanie zajmowanego pasa (rejonu) oraz stworzenie warunków do działań zaczepnych”.¹⁰⁸

Mogą natomiast zmienić się zadania oraz sposób ich realizacji przez związek taktyczny.

Zadania oddziałów i pododdziałów związku taktycznego wynikają z ich przeznaczenia, a także z ich możliwości bojowych. Treści zadań dowiązane są ponadto do szerebła dowodzenia i miejsca w ugrupowaniu operacyjnym lub bojowym.

Głównym przeznaczeniem pododdziałów wojsk zmechanizowanych i pancernych jest odpieranie uderzeń zgrupowań pancerno-zmechanizowanych

¹⁰⁷ W. Miszański W., Inicjatywa zdolności obronnych NATO, Problemy logistyczne, Wojskowy Przegląd Techniczny i Logistyczny 3/2000.

¹⁰⁸ Regulamin ..., wyd. cyt., s. 80.

przeciwnika. Powietrzno-lądowy charakter pola walki wymusza podejmowanie walki z przeciwnikiem powietrznym, zwłaszcza śmigłowcami bojowymi, wszystkimi posiadanymi środkami i siłami.

Przeprowadzone analizy, jak i wnioski z prac naukowo-badawczych, potwierdzają, że związki taktyczne powinny być przygotowane do realizacji większego zakresu zadań niż dotychczas i o bardziej zróżnicowanym charakterze. Rzeczywistość potwierdza, że zadania te, mogą być realizowane na obszarze kraju lub poza jego granicami, w strukturach narodowych lub sojuszniczych, przy użyciu całości sił lub wydzielonych elementów. Można więc przyjąć, że związek taktyczny będzie brał udział w zapobieganiu konfliktom oraz wymuszaniu, przywracaniu i utrzymaniu pokoju.

Równolegle, jesteśmy świadkami wzrostu znaczenia operacji pokojowych, które w większości przypadku będą działaniami o charakterze niebrojnym (np. operacje specjalne).

Związki taktyczne, wchodzące w skład wojsk operacyjny i nie tylko, mogą realizować następujące zadania:

- organizowanie, prowadzenie obrony oraz branie udziału w przeciwuderzeniu na obszarze kraju;
- wsparcie ogniowe działań obronnych sił obrony terytorialnej;
- udział w operacjach militarnych i pokojowych poza granicami kraju;
- szkolenie rezerw osobowych.

Taka szeroka gama zadań wskazuje, że skład bojowy i struktura związku taktycznego powinna zapewnić wykonanie tych zadań. przez pododdziały i oddziały związku taktycznego, odpowiedniej struktury organizacyjnej oraz środków walki pozwoli na:

- prowadzenie aktywnych działań obronnych i wykonywanie zwrotów zaczepnych na dowolnym obszarze kraju;
- zdolność do prowadzenia działań zarówno o charakterze militarnym, jak i niemilitarnym;

- maksymalne wykorzystanie możliwości ogniowych, manewrowych środków walki;
- możliwości tworzenia różnorodnych zgrupowań taktycznych odpowiednich do rodzaju i skali zagrożeń.

Celowym jest, by związek taktyczny w obronie posiadał ciągłe i niezawodne wsparcie ogniowe ze strony lądowych i powietrznych środków wsparcia.

Należy się liczyć, że do zadań związku taktycznego w obronie będziemy nadal zaliczać:

- organizowanie obrony na kolejnych rubieżach i pozycjach opóźniania;
- utrzymanie ważnych obszarów (rubieży, rejonów);
- systematyczne i skuteczne obniżanie potencjału bojowego zgrupowań przeciwnika;
- dezorganizowanie, a w sprzyjających warunkach złamanie jego natarcia;
- izolowanie, wspólnie z lotnictwem, kierunków uderzenia przed napływem odwodów agresora;
- wykonanie przeciwuderzenia odzyskanie czasowo utraconych rejonów.

4.1.3. Struktura organizacyjna

Wyraźnie widoczne tendencje przeobrażeń sił zbrojnych i roli poszczególnych komponentów systemu obronnego państwa przybiorą postać zjawiska z jasno ukształtowanym kierunkiem ewolucji. Odbywać się to będzie przy niezmiennym zakresie zadań obronnych, które przyjdzie realizować w bardzo dynamicznych sytuacjach i szybko zmieniających się warunkach pola walki. Podczas działań wojennych oznacza to, że trzeba dysponować takimi

siłami zbrojnymi, które będą w stanie szybko zorganizować określony system walki, bitwy, czy też operacji¹⁰⁹.

Tworzeniu perspektywicznego modelu organizacji związku taktycznego towarzyszyć będzie proces przekształcenia wymiaru konfiguracji charakteryzującej kształt struktury, roli i pozycji organizacyjnych.

Badania potwierdzają, że będzie to czynione poprzez umiejętne wykorzystanie szans organizacyjnych i technicznych w kształtowaniu racjonalnej rozpiętości dowodzenia na poszczególnych poziomach organizacji, połączone z doraźną zmianą jej rozpiętości, szczególnie przez uzupełnienie istniejącej na stale hierarchii organizacyjnej doraźnymi strukturami zadaniowymi. Należy spodziewać się, że tworzona struktura organizacyjna pododdziałów, oddziałów związku taktycznego będzie racjonalnie niską hierarchicznie, pozwalającą w czasie pokoju na przygotowanie i utrzymanie w należytej sprawności podstawowych elementów wojska, na bazie których będzie tworzone odpowiednie struktury zadaniowe.

Zdaniem ekspertów wojskowych, zachodzi więc konieczność konstruowania uniwersalnych jednostek bojowych, w pełni przygotowanych do działań relatywnie autonomicznych i samodzielnych w różnych środowiskach powietrzno-lądowego pola walki. Niezbędna przy tym będzie duża elastyczność, konieczna do szybkiego dopasowania danej struktury do zmiennych potrzeb pola walki. Stanie się ono również nieodzowne do szybkiego, bezkolizyjnego i wielowarstwowego łączenia się w wyższe struktury organizacyjne.

Preferowane będą jednostki o jak najprostszej budowie modułowej, która skupiając jak najwięcej różnych środków walki i zabezpieczenia stanie się uniwersalną.

Doświadczenia ostatnich lat dowodzą, że w miarę zmian uwarunkowań i różnych istotnych czynników, koncepcje organizacyjne ulegają zmianom.

¹⁰⁹ Por. Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Przyszłe .

W pewnym okresie czasu lansowane były jako moduł podstawowy bataliony składające się z ok. 40 wozów bojowych, najlepiej uniwersalnych (UWB), łączące w sobie walory czołgów najnowszej generacji i bojowych wozów piechoty.

Kolejnym, był wariant pozostawiający strukturę dywizji w obecnym kształcie. Zaletą takiego wariantu jest, zdaniem ekspertów, możliwość odpierania uderzeń przeciwnika i wykonywanie zwrotów zaczepnych. Jednak dywizja nie zapewniała warunków do organizowania obrony ogniskowej przy użyciu zgrupowań taktycznych różnej wielkości¹¹⁰.

W innym wariacie, założono, że dywizja występować będzie w składzie 2 – 4 brygad zarówno pancernych i zmechanizowanych, które charakteryzować się miały zwiększonym potencjałem i nieznaczną samodzielnością bojową. Ponadto powinny wchodzić oddziały dowodzenia, rozpoznania, artylerii, saperów, środki obrony przeciwlotniczej oraz logistyki. W takim wariacie, brygada byłaby oddziałem odpowiedzialnym za bezpośrednie planowanie, organizowanie i kierowanie walką batalionów. Zadanie logistycznego zabezpieczenia walczących pododdziałów spadłoby na dywizję.

Wadą tak zaproponowanego wariantu było istnienie brygad pancernych i zmechanizowanych. Działanie brygad o zróżnicowanych składach bojowych, sprzęcie, powoduje, utrudnienie w procesie decyzyjnym, co ogranicza w istotny sposób swobodę ich wykorzystania.

Zdaniem części ekspertów¹¹¹ (biorąc przede wszystkim pod uwagę zadania oraz wymagania ze strony Sojuszu) rozwój struktur organizacyjnych Wojsk Lądowych SZ RP powinien przebiegać dwukierunkowo:

- stworzenie uniwersalnych związków taktycznych (samodzielnych oddziałów ogólnowojskowych (tzw. brygad mieszanych),

¹¹⁰ M. Huzarski, Działania taktyczne w operacji na obszarze kraju pk. „REDUTA”, AON, Warszawa 2000.

¹¹¹ Stanowisko zaprezentowane przez oficerów Wydziału Strategiczno-Obronno AON w „Siły Zbrojne RP – zasadnicze ogniwo utrzymania gotowości obronnej państwa „GOP – 2002”, AON, Warszawa 2002.

wyposażonych w BWP, czołgi i KTO zdolnych do obrony lądowego terytorium RP i jednocześnie gotowych do wydzielenia ze swojego składu sił lekkich, które mogłyby realizować zadania reagowania kryzysowego na obszarze kraju i poza nim oraz zadań w ramach misji pokojowych;

- stworzenie dwu typów specjalistycznych związków taktycznych (oddziałów): ciężkich- do obrony terytorium kraju i lekkich i lekko-ciężkich – przeznaczonych do reagowania kryzysowego i do udziału w operacjach innych niż wojna.

W wyniku ustawicznie prowadzonych badań określono, że najbardziej racjonalnym i zarazem podstawowym modułem sił zbrojnych będzie brygada ogólnowojskowa. Zakłada się, że to właśnie brygada ogólnowojskowa posiadać będzie wysoką mobilność, odporność pod względem oddziaływania zarówno ogniowego, jak i elektronicznego. Brygada ogólnowojskowa lat 2000 – 2025 w swoim składzie etatowym musi posiadać tzw. uniwersalne wozy bojowe, śmigłowce i inne współczesne środki walki zdolne do realizacji zadań niezależnie od warunków toczonej walki. Trudno byłoby prowadzić powietrzno-lądowe walki, bitwy, bez posiadania śmigłowców bojowych.

Brygada jako podstawowy moduł sił zbrojnych musi być w pełni autonomiczna. Brygada musi być usamodzielniona pod względem ogniowym oraz elektronicznym, zwłaszcza w nowoczesne środki i urządzenia walki radioelektronicznej. Potencjał ogniowy, a zwłaszcza elektroniczny, powinien zapewnić bezpieczeństwo i sprawne funkcjonowanie systemu informacji.

Skład brygady mógłby być następujący¹¹²:

- batalion dowodzenia;
- 3-4 bataliony zmechanizowane;
- 2-3 bataliony czołgów;

¹¹² Tomaszewski A., *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju*, AON, Warszawa 1999.

- batalion rozpoznania;
- dywizjon artylerii mieszanej, a w nim zestawy artyleryjskie i raketowe;
- mieszany dywizjon przeciwlotniczy;
- batalion walki radioelektronicznej;
- oddziały rodzajów wojsk.

Z dostępnych wyników badań wynika, że elementami składowymi brygady ogólnowojskowej będą samodzielne bataliony, zdolne do prowadzenia działań bojowych. To na bazie samodzielnych batalionów, zdaniem teoretyków wojskowych, tworzone będą zgrupowania wojsk lądowych, stosownie do charakteru zadania przewidzianego do realizacji. Bataliony byłyby zdolne do realizowania zadań w wymiarze powietrzno-lądowym. Zakłada się również, że i bataliony będą posiadać jednorodny charakter, w przeciwieństwie do aktualnie funkcjonujących. Należy zakładać, że bataliony czołgów, zmechanizowane (piechoty), będą w najbliższej przyszłości zmieniały swoją strukturę organizacyjną, jak i techniczną. Jednak przechodzenie ze struktur niejednorodny na jednorodne, wymaga zarówno czasu jak i nowoczesnych środków bojowych. Dlatego też, można przyjąć, że do 2025 proces przechodzenia na nowe struktury nie będzie zakończony i w większości przypadków jednostki bojowe pozostaną w starych strukturach, jak i środkach walki.

Jednak w niedalekiej perspektywie czasu celowym byłoby ukierunkowanie wysiłku na osiągnięcie uniwersalnego charakteru oddziału ogólnowojskowego. To takiego typu jednostki będą w niedalekiej przyszłości predysponowane do prowadzenia walki w różnych środowiskach. Będą mogły z powodzeniem realizować zadania zarówno defensywne, jak i ofensywne. W zależności od otrzymanego zadania, związki taktyczne będą zabezpieczane w odpowiednią ilość sił i środków, których wielkość gwarantować będzie wykonanie zadania. Dlatego też, takie oddziały będą mogły uczestniczyć w różnego rodzaju akcjach, w misjach poza krajem.

Wydaje się, że związki taktyczne tworzone na bazie modułowych batalionów i brygad mogą w zasadniczy sposób wpłynąć na prowadzenie w niedalekiej przyszłości obrony.

4.2. Przeobrażenia w prowadzeniu obrony przez związek taktyczny

W niniejszym podrozdziale przedstawione zostaną zasadnicze kwestie dotyczące działań obronnych związku taktycznego. Badania zmierzające do ustalenia przyszłych zmian w sposobach osiągnięcia celów obrony przez związek taktyczny przeprowadzone zostały w odniesieniu do przypuszczalnych zagrożeń militarnych.

W opinii specjalistów wojskowych w ciągu najbliższego ćwierćwiecza nie należy oczekiwać radykalnych zmian w sposobach prowadzenia walki obronnej przez związek taktyczny. Zasadniczą przesłanką do wyciągnięcia takiej tezy jest przekonanie, że w tym okresie nie nastąpią zasadnicze zmiany jakościowo-strukturalne w naszych siłach zbrojnych.¹¹³ Również analiza potencjalnych zagrożeń nie upoważnia do wyciągnięcia wniosku, że może to być obszar inspiracji zmian w koncepcji walki obronnej związku taktycznego.

Nie znaczy to, że zmian tych nie będzie. Działania wojenne (w tym i obronne) pierwszej połowy XXI wieku „będą charakteryzować się powiększoną głębokością, szerokością, wysokością i rozległością zmagania. Znacznie ważniejszymi elementami staną się m.in. wielowymiarowość akcji, precyzja oddziaływania, a także to wszystko, co wiąże się z systemami teleinformatycznymi oraz walką elektroniczną”.¹¹⁴ Działania obronne w

¹¹³ Patrz, „Polska 2025. Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju”, „Strategia Obronności RP”, „Strategia Bezpieczeństwa RP”.

¹¹⁴ Wypowiedź gen. Pietrzyka w czasie warsztatów nt. „2025 Przyszłość Sił Zbrojnych RP” - Warszawa, 6.06.2001.

przyszłości mogą „obejmować szeroką gamę wielowariantowych sposobów odpierania uderzeń przeciwnika”.¹¹⁵

Zdaniem teoretyków wojskowych bez względu na charakter przyszłych zmian koncepcyjnych, działania obronne tak jak od wieków charakteryzować się będą „ustalonym” przebiegiem i kolejnością podejmowanych działań. Należy przypuszczać, że w całej sekwencji tych działań, wyraźnie innymi co do ich charakteru, intensywności a także czasu trwania będą etapy (okresy) walki związku taktycznego przed głównym pasem obrony i walki o utrzymanie tego pasa obrony.

W przyszłości w czasie walki związku taktycznego przed głównym pasem obrony jeszcze większe znaczenie przywiązywać się będzie do wykonywania uderzeń na przeciwnika przed nawiązaniem z nim kontaktu przez wojska lądowe. Zadania ogniowe wykonywane będą przez lotnictwo wojsk lądowych, jak i artylerię z tymczasowych stanowisk ogniowych. Celem oddziaływania ogniowego będzie osłabienie potencjału bojowego wojsk przeciwnika oraz opóźnienie lub zerwanie natarcia. Będzie to etap obrony gdzie kardynalne znaczenie mieć będą: zasięg i precyzja ognia organicznego. Większy zasięg ognia to możliwość wcześniejszego rażenia podchodzącego przeciwnika. Nie tylko jest to przyczyna zmiany stosunku sił oraz dezorganizacji działań przeciwnika ale także (i to jest bardzo ważne) powód opóźnienia (osłabienia) ogniowego oddziaływania na wojska własne.

W tym etapie walki również należy oczekiwać zdecydowanie bardziej aktywnych niż dotychczas działań wojsk lądowych. Będą to przede wszystkim działania opóźniające a także uderzenia wojsk przed przednią linię obrony.

Możliwe zmiany przebiegu działań opóźniających zmierzać będą w kierunku wzrostu dynamiki i przestrzennego charakteru walki. Wzrastać też

¹¹⁵ M. Huzarski, Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych pk. „KONTRA”, AON, Warszawa 2002.

będzie „przewaga sposobów opóźniania z udziałem formacji szturm powietrznego”¹¹⁶. Należy oczekiwać, że w działaniach tych zdecydowania zwiększy się rola „rażenia bronią precyzyjną w połączeniu z minowaniem selektywnym wykazującym cechy inteligentne”.¹¹⁷

Zdaniem ekspertów wojskowych „w dobie prowadzenia powietrzno-lądowego natarcia i stosowania systemów rozpoznawczo-uderzeniowych model usystematyzowanych i „wyrównanych” działań opóźniających będzie bardzo trudny, a nawet wprost niemożliwy do osiągnięcia”.¹¹⁸ Działania opóźniające będą prowadzone nie tylko na różnych kierunkach ale także powstanie duża liczba odizolowanych od siebie ognisk walk, niejednokrotnie znajdujących się na różnej głębokości. Wszechobecny i w pełni uzasadniony powinien być w tym okresie działań manewr ogniem i wojskami.

W etapie walki z przeciwnikiem przed głównym pasem obrony również należy oczekiwać wzrostu znaczenia tzw. uderzeń przed przednią linię obrony. Działania takie będą także świadectwem aktywności obrony prowadzonej przez związek taktyczny. Należy działanie to postrzegać jako manewr i uderzenie określonego zgrupowania taktycznego wojsk, ale także jako działanie desantowe i desantowoszturmowe¹¹⁹ oraz o charakterze rajdowym i wypadowym.

Uderzenie takie pozwoli przede wszystkim zaskoczyć przeciwnika; dezorganizować jego działanie (przygotować się do natarcia lub podchodzenie i rozwijanie się) i zadać określone straty materialne. Obiektami uderzeń będą głównie ważniejsze środki ogniowe, elementy systemu dowodzenia, obrony przeciwlotniczej i logistyki.¹²⁰

¹¹⁶ M. Huzarski, Wpływ nowych ..., wyd. cyt., s.44.

¹¹⁷ Tamże, s. 44

¹¹⁸ W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, Przyszła wojna -jaka?, BUWIK, Warszawa 1995 r, s. 117.

¹¹⁹ Przy zastrzeżeniu, że ZT otrzyma odpowiednie wzmocnienie w śmigłowce transportowe i wielozadaniowe.

¹²⁰ Jednym z przykładów świadczących o tego typu aktywności obrońcy jest działanie egipskiego zgrupowania pancernego, które w wojnie arabsko-izraelskiej w 1967 r., z rejonu Kuntilla wtargnęło w pierwszym dniu wojny na terytorium Izraela i w pobliżu miejscowości Suiwila zaatakowało Brygadę Pancerną. Po zmuszeniu jej do odstąpienia ze strefy przygranicznej, zgrupowanie egipskie wycofało się na własne terytorium. S. Koziej, Rajdy bojowe, MON, Warszawa 1987, s. 68.

Przyjmując, że obiektem uderzenia wojsk ZT przed przedni skraj obrony będzie określony (wybrany) element zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, to celem takiego działania może być:

- zmuszenie przeciwnika do wcześniejszego rozwinięcia sił głównych;
- skierowanie uderzenia przeciwnika na określony obszar, rejon;
- ubezpieczenie sił głównych ZT od niespodziewanego uderzenia;
- opóźnienie (zyskanie na czasie) podejścia zgrupowań przeciwnika;
- uniemożliwienie jednoczesnego uderzenia głównego zgrupowania przeciwnika na przedni skraj obrony;
- zmylenie co do sposobu wykorzystania elementów ugrupowania obronne;
- dezorganizacja systemu ogniowego przygotowania natarcia przeciwnika.

Według niektórych teoretyków wojskowych manewr w celu uderzenia przed przednią linię obrony, nie musi ograniczać się tylko do uderzenia na określony element ugrupowania zaczepnego przeciwnika. „Może być działaniem pośrednim, tzn. w jego wyniku siły go wykonujące mogą zostać wykorzystane do celowego i świadomego pozostania w ugrupowaniu przeciwnika (lub ich część) i przejść do działań nieregularnych”.¹²¹

Szczególnym przypadkiem, ale zdaniem ekspertów, najlepszym sposobem wykonania manewru w celu uderzenia przed przednią linię obrony ZT będzie manewr w wymiarze powietrznym.¹²² „Szybkie przerzuty wojsk, ponad linią walczących wojsk i w lukach między nimi, niezależnie od warunków terenowych sprawiają, że ten obszar działania jest szczególnie istotny dla manewru”.¹²³

¹²¹ R. Bojarski, *Manewr w operacji ...*, wyd. cyt., s. 30.

¹²² Tylko w przypadku odpowiedniego wzmocnienia siłami ZT, środkami walki i transportu powietrznego.

¹²³ Z. Ścibiorek, *Rola manewru w obronie*, *Wiedza Obronna* 3/170, Warszawa 1991, s. 21.

Manewr w wymiarze powietrznym pozwalać będzie na wykonanie uderzeń o różnej głębokości, na cele (obiekty) zarówno jeszcze w rejonie wyjściowym do natarcia, jak też w czasie przegrupowania (marszu) do rubieży ataku, a także na elementy ugrupowania, które zabezpieczają natarcie. Manewr w wymiarze powietrznym, z wykorzystaniem śmigłowców będzie działaniem szybkim, zaskakującym dla przeciwnika i jednocześnie pozwalającym na zachowanie sił i środków ogólnowojskowych w określonym miejscu głównego pasa obrony ZT. Posiadanie tych sił w odpowiednim czasie walki obronnej może okazać się bardzo ważnym „argumentem siły” dowódcy ZT.

Na przyszłym polu walk (tak jak i obecnie) uderzenie przed przednią linię obrony pomimo cech aktywności, ofensywności i zdecydowania obrońcy, będzie działaniem dużego ryzyka. Zakładając jednak, że cele będą osiągnięte, działanie takie będzie działaniem bardzo opłacalnym.

Drugim zasadniczym okresem obrony związku taktycznego będzie obrona głównego pasa obrony. Na pewno działania te będą miały charakter przestrzenny. Przestrzenność działań obronnych wynikać będzie przede wszystkim z możliwości wielowymiarowego działania przeciwnika, który uderzać będzie mógł na całą głębokość ugrupowania obronnego związku taktycznego. Będzie to zarówno oddziaływanie ogniowe (pozwoli na to zasięg ognia jego środków) jak i uderzenia wojsk, szczególnie wojsk aeromobilnych (manewr pionowy). Konsekwencją takich możliwości działania przeciwnika będą liczne „ogniska” walk prowadzonych w różnych rejonach obrony ZT. Przy czym uwzględniając założoną logikę działania przeciwnika należy liczyć się z uderzeniami przede wszystkim na obiekty szczególnie dla niego ważne. „Stosując różne formy i metody oddziaływania, broń precyzyjną i systemy rozpoznawczo-uderzeniowe będzie zmierzał do zniszczenia (obezwładnienia) newralgicznych elementów ugrupowania obrońcy”¹²⁴ Realizacja tych zadań

¹²⁴ Z. Ścibiorek, *Wojna ...*, wyd. cyt., s. 148.

pozwole przeciwnikowi zdynamizować działanie i w rezultacie wyjść na tyły broniących się wojsk oraz w przestrzeń operacyjną. Taki scenariusz działań zaczepnych skłania niektórych teoretyków to formułowania tezy, że „O sile obrońcy nie zdecydują siły i środki w pierwszym rzucie, a potencjał bojowy znajdujący się w głębi oraz umiejętności jego wykorzystania”¹²⁵ Nie oznacza to, że w zasadniczy sposób zmieni się rola i zadania wojsk pierwszego rzutu. W dalszym ciągu wojska pierwszego rzutu dążyć będą do zatrzymania natarcia przeciwnika przed przednią linią obrony a w wypadku wdarcia się jego sił w głąb obrony do odzyskania utraconego terenu. Dlatego też, również przyjęte ugrupowanie obronne będzie musiało być „dopasowane” do tych między innymi zadań. Natomiast „konstrukcja” ugrupowania obronnego będzie wynikała przede wszystkim z konieczności prowadzenia działań obronno-zaczepnych, przy zachowaniu odpowiedniej głębokości obrony i warunków do manewru. Zawsze też trzeba będzie dążyć do „zapewnienia możliwości stawiania oporu na określonych kierunkach i we właściwym czasie oraz szybkiego skumulowania wojsk i wysiłków dla stworzenia zdecydowanej przewagi, nieodzownej do potęgowania oporu i wykonania zwrotu zaczepnego lub zaskakującego uderzenia.”¹²⁶ Prognozuje się w związku z tym wzrost znaczenia wojsk w głębi ugrupowania obronnego. Przeznaczone one będą do realizacji wielu zadań, jakie mogą wyniknąć w toku realizacji powietrzno-lądowego natarcia przez przeciwnika. Szczególnie duże możliwości użycie przez przeciwnika wojsk powietrzno-manewrowych zmuszać będzie do właściwego przeciwdziałania a w związku z tym i posiadania odpowiednich sił do walki z nimi. Zdaniem ekspertów wojskowych do tego rodzaju działań powinny być rozmieszczone w głębi ugrupowania obronnego wojska charakteryzujące się podobną (a najlepiej wyższą) do przeciwnika zdolnością manewru i walki. Takie możliwości mieć

¹²⁵ Tamże, s. 148.

¹²⁶ Tamże, s. 151.

będą wojska wyposażone w śmigłowce bojowe. Związek taktyczny posiadający w ugrupowaniu obronnym pododdział sił aeromobilnych, będzie w stanie przeciwstawić się powietrzno-lądowemu natarciu przeciwnika powietrzno-lądową obroną.¹²⁷

Podczas walki w głębi pasa obrony związku taktycznego podobne znaczenie jak obecnie mieć będzie kontratak. Przy czym zmienić się może sposób jego realizacji. Uniwersalizm wojsk rozmieszczonych w głębi pozwalać będzie na działania nie tylko z kilku kierunków ale także w dwóch płaszczyznach (powietrznej i lądowej). Zdecydowanie skróci się czas reakcji sił kontratakujących i jednocześnie zwiększy się ich dynamizm działania i siła uderzenia. W związku z prognozowanym „ogniskowym” charakterem przyszłej obrony, przewiduje się również, że częstszym niż dotychczas celem kontrataku będzie odblokowywanie sił będących w okrążeniu.

4.3. Wnioski

Niezależnie od przedstawionych w rozdziale czynników wpływających na obronę związku taktycznego, można wygenerować jeszcze inne, które wpływają z taktyki działania ZT. Do zbioru tego można zaliczyć determinanty opisane w instrukcjach, przepisach i regulaminach. W obszarze tym są prowadzone badania naukowe. Należy zgodzić się, że czynniki wpływające z taktyki działania są bardzo szczegółowe i będą brane pod rozważania w konkretnych sytuacjach i zadaniach.

Przeprowadzone w tym rozdziale badania upoważniają do sformułowania następujących wniosków:

¹²⁷ „Przy zakładanej znacznej przewadze przeciwnika, skuteczność obrony związków taktycznych i oddziałów prowadzonej w ramach operacji obronnej, podwyższana zostanie działaniami zgrupowań aeromobilnych. Przewiduje się ich użycie w rejonach i sytuacjach, w których wojska broniące się osiągają punkt kulminacyjny i przestają być zdolne do stawiania oporu stronie nacierającej”, Huzarski M, Wpływ nowych ..., wyd. cyt., s. 42.

1. W przyszłości zmiany w obronie związku taktycznego determinowane będą pośrednio, jak i bezpośrednio. Do pośrednich należeć będą następujące czynniki:

- sytuacja polityczno-militarna;
- doktryna Sojuszu i narodowa;
- strategia obrony kraju;
- sytuacja ekonomiczno-społeczna;

Natomiast bezpośrednio zmiany determinowane będą przez takie czynniki jak:

- zadania koalicyjne i narodowe ZT;
- środki walki oraz wyposażenia;
- organizacja ZT;
- teoria walki (narodowa i sojusznicza);
- środowisko walki;
- przeciwnik.

2. Związek taktyczny w obszarze materialnym (żołnierze, środki walki itd.) będzie się zmniejszał. Wymagany do realizacji nowych zadań potencjał bojowy będzie rekompensowany w stosunku do stanu pierwotnego nową jakością środków.

3. Na zmiany w obronie związku taktycznego będzie mieć wpływ również przeciwnik. Wszystkie faktyczne a także planowane w najbliższej perspektywie czasu zmiany w siłach i środkach przeciwnika, wywoływać będą (powinny) określone zmiany w ZT. Będą to zmiany natury materialnej (ilościowe i jakościowe) a także niematerialnej (konceptcja obrony).

4. Aktywność obrony, powinna być akcentowana we wszystkich etapach jej prowadzenia. Ważną rolę odgrywać będzie w początkowym etapie obrony, kiedy przeciwnik organizuje natarcie i kiedy jego zgrupowanie uderzeniowe podchodzi do rubieży ataku. Dezorganizacja przemieszczania się wojsk przeciwnika do rubieży ataku i oddziaływanie na elementy jego ugrupowania o

szczególnym znaczeniu będzie istotnym elementem koncepcji pokonania przeciwnika.

5. Wyraźnym w przyszłości kierunkiem zmian w sposobach prowadzenia obrony będzie dążenie do nadania obronie powietrzno-lądowego charakteru. Taka obrona pozwolić będzie na walkę z przeciwnikiem we wszystkich możliwych fazach jego działania.

6. Przy zwiększonej przestrzeni i dynamizmie działań, zdecydowanie zwiększy się rola i znaczenie manewru ogniem i wojskami. Czas reakcji, jej charakter (rodzaj i siła) a przede wszystkim celowość będą głównymi czynnikami decydującymi o zwycięstwie.

ZAKOŃCZENIE

Zaprezentowane w pracy wyniki badań są efektem zrealizowania przyjętej procedury badawczej. Przedstawione treści są zgodne z tematem pracy a także korespondują z zamiarami rozwiązania głównego problemu badawczego i osiągnięcia określonego celu. Przewidywania hipotetyczne potwierdziły się.

Wszelkie zmiany zachodzące zarówno w obszarze przygotowania jak i prowadzenia obrony przez związek taktyczny są determinowane przez różnorodne czynniki. Jest to historycznie ukształtowana grupa czynników o charakterze przede wszystkim politycznym, ekonomicznym, społecznym i militarnym. Ich wpływ na zakres i charakter zmian jest różny. Jedne mają wpływ bezpośredni, inne tylko pośredni.

W dalszym ciągu największy wpływ na zmiany w obronie związku taktycznego mają przeobrażenia zachodzące w sferze organizacyjno – koncepcyjnej działań potencjalnego przeciwnika oraz postęp naukowo – techniczny w dziedzinie uzbrojenia wojsk własnych, a także przeciwnika. Dostrzegalne jest specyficzne sprzężenie zwrotne między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia a środkami walki.

Nowym jakościowo determinantem zmian w obronie związku taktycznego jest przynależność do sojuszu i wynikająca z tego faktu potrzeba realizacji zadań już nie tylko narodowych ale również sojuszniczych.

Podczas rozwiązywania głównego problemu badawczego pojawiły się także obszary wymagające dalszych badań, szczególnie dotyczące zależności pomiędzy poszczególnymi determinantami zmian w obronie związku taktycznego. Głębszego zbadania wymaga też problematyka zmian w obronie w aspekcie naszej integracji z Sojuszem Północnoatlantyckim, a szczególnie w odniesieniu do zadań obrony kolektywnej w wymiarze taktycznym. Również permanentnie zmniejszająca się ilość związków taktycznych w SZ RP i ich

aktualna dyslokacja, obliguje do badań w zakresie zmian w obronie związku taktycznego, z uwzględnieniem przedstawionych ograniczeń.

Badania potwierdziły również, że zwiększające się różnice i wzrost specjalizacji rodzajów wojsk wpływa znacząco na potrzebą skutecznego koordynowania wysiłków walczących wojsk. Jednocześnie należy podkreślić, że będzie to coraz bardziej złożony i trudny do rozwiązania problem.

Mimo pewnych wątpliwości wynikających głównie z braku możliwości przeprowadzenia zamierzonych badań empirycznych, autorzy uznają, że problem główny został rozwiązany na poziomie wymaganej wiarygodności naukowej. Wnioski i propozycje zawarte w pracy stanowią twórczą, autorską interpretację uzyskanych wyników badań. Autorzy mają również świadomość, że istnieją również obszary, w których pojawiają się problemy wymagające kontynuacji podjętych badań.

BIBLIOGRAFIA

- ATP-40, Doctrine & procedures for airspace control in the zone,
- Babula J., Rozważania nad organizacją związków taktycznych wojsk lądowych, Myśl Wojskowa nr 6/1993.
- Battle Book, US Army Command & General Staff College, Kansas 1996.
- Brzozowski J., Ofensywne formy oddziaływania na przeciwnika przed przednim skrajem obrony, AON, Warszawa 1993.
- Bujak A., Powietrzno-lądowy wymiar walki w specyficznych warunkach terenowych, Myśl Wojskowa nr 2/1998.
- Bujak A., Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski, A. Marszałek, Toruń
- Bujak A., Środowisko walki jako determinant działań bojowych, ZN nr 4, AON, Warszawa 2000.
- Bujak A., Śliwa Z., Działania bojowe związku taktycznego i oddziału w specyficznych środowiskach, AON, Warszawa 1999.
- Cieślik J., Determinanty zmian w obronie związku taktycznego, AON, Warszawa 2001
- Cieślik J., Manewr w obronie związku taktycznego, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1998.
- Czajka K., Użycie artylerii do ognia pośredniego w obronie dywizji, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1992.
- Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki do 2020 roku, Bellona, Warszawa 1995.
- Działania taktyczne wojsk lądowych, AON, Warszawa 1995.
- Działania taktyczne wojsk lądowych, Podręcznik, MON, Warszawa 1996.
- Działania taktyczne wojsk lądowych w kontekście integracji z NATO, Konferencja naukowa, AON, Warszawa 1999.
- Działania taktyczne w operacji na obszarze kraju pk. „REDUTA”, AON, Warszawa 2000.
- Futton G., Symulacyjny model obezwładniania dywizji zmechanizowanej, Fakultet Inżynierii Instytutu Wojsk Lotniczych USA, Uniwersytet Lotnictwa, 1983.
- Galewski Z., Współdziałanie na polu walki, Warszawa 1983.
- Glen A., Zarządzanie przestrzenią powietrzną wojsk lądowych w strefie bojowej, Warszawa 1999.
- Gral T., Prowadzenie działań obronnych przez związki taktyczne w wojnach na bliskim wschodzie w latach 1973-1988, AON, Warszawa 1995.
- Gruszka S., Rola aktywności, oporu i ruchu w obronie dywizji, AON, Warszawa 1993.
- Griffin R. W., Podstawy zarządzania organizacjami, Warszawa 1999.
- Huzarski M., Obrona związku taktycznego, AON, Warszawa 1996.
- Huzarski M., Powietrzno-lądowe natarcie związku taktycznego, Warszawa 1993.
- Huzarski M., Przeobrażenia w taktyce ogólnej, AON, Warszawa 1993.
- Huzarski M., Teoretyczne podstawy taktyki wojsk zmechanizowanych i pancernych w operacjach i perspektywicznych uwarunkowaniach operacyjnych pk. „WOLTA”, AON, Warszawa 2000.
- Huzarski M., Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999.
- Huzarski M., Brzozowski J., Przedwojewski W., Zmiany w teorii walki, cz. 1 pk. „DZIAŁANIA-1”, AON, Warszawa 1997.
- Huzarski M., Brzozowski J., Przedwojewski W., Chrobak R., Zmiany w teorii walki, cz. 1 pk. „DZIAŁANIA-2”, AON, Warszawa 1998.
- Janiszewski F., Bęben W., Zwalczenie desantów powietrznych w obronie, Myśl Wojskowa nr 11/1974.

- Jarecki Cz., Biernacik R., Taktyka artylerii, AON, Warszawa 1998.
- Kaczmarek W., Pawłowski P., Właściwości obrony dywizji w nocy - historia i współczesność, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1993.
- Kaczmarek W., Ścibiorek Z., Przyszła wojna - jaka?, BUWIK, Warszawa 1995.
- Kuczmański Z., Działania wojsk lądowych w aspekcie operacyjnym i taktycznym, AON, Warszawa 1998.
- Kuczmański Z., Powietrzny wymiar w działaniach wojsk lądowych, Myśl Wojskowa nr 4 / 1997.
- Kołodziejczyk B., Co będzie jutro ?, BWW, Warszawa 1976.
- Koziej S., Łaski W., Sznajder R., Teren i taktyka, MON, Warszawa 1980.
- Mondrzycki Z., Metody oceny wpływu warunków fizyczno-geograficznych i niektórych elementów pokrycia terenu na jego dostępność, MON, Warszawa 1991.
- Nowak M., Właściwości taktyczne terenu, ASG WP, Warszawa 1974.
- Nowak Z., Manewr, zaskoczenie i ekonomia sił w obronie dywizji, AON, Warszawa 1993.
- Operation Desert Sabre, The Planning Process and Tactics Employed Br 1 st Armoured Division, 1993.
- Operation Grandby, British Army's Contribution To The Liberation Of Kuwait, 1992.
- Posobiec J., Koordynacja działań obronnych na szczeblach taktycznych „KOORDYNATA” 2001.
- Piórkowski L., Manewr w obronie dywizji i pułku, AON, Warszawa 1992.
- Prognoza sztuki operacyjnej „PROGNOZA-4”, ASG WP, Warszawa 1987.
- Prognoza zmian w taktyce ogólnej pk. „REAKCJA”, AON, Warszawa
- Prokop A., O roli taktycznego desantu powietrznego w działaniach zaczepnych, Myśl Wojskowa nr 3/1988.
- Przebieg oraz doświadczenia i wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej, MON, Warszawa 1991.
- Putignanony M.A., See Deep Shoot Deep. UAVs an the Future Battlefield, Military Review 1991, nr 2.
- Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych, cz.1(związek taktyczny, oddział), Sz. Gen. WP, Warszawa1994.
- Regulamin działań wojsk lądowych, DWL, Warszawa1999
- Rutkowski Z., Zwalczanie taktycznych desantów powietrznych w obronie dywizji zmechanizowanej, AON, Warszawa 1992.
- Schwarzkopf H.N., Nie trzeba bohatera, Ryton, Warszawa 1993.
- Stanag 2805, Washington 1994.
- Stoner J. A. F., Wankel C., Kierowanie, Warszawa 1997.
- Suchora S., Szustek R., Cieślak E., Lotnictwo wojsk lądowych i siły powietrznoszturmowe na polu walki, AON, Warszawa 1995.
- Szmyd R., Rozpoznanie w przeciwuderzeniu związku operacyjnego, AON, Warszawa 1994.
- Ścibiorek Z., Aktywność w obronie, „SUKCES”, AON, Warszawa 1996.
- Ścibiorek Z., Działania opóźniające, AON, Warszawa 1995.
- Ścibiorek Z., Wojna czy pokój, Ossolineum, Wrocław 1999.
- Ścibiorek Z., Wpływ nowych środków walki na działania bojowe wojsk lądowych, AON, Warszawa 1993.
- Ścibiorek Z., Zasady prowadzenia działań opóźniających przez oddziały i pododdziały ogólnowojskowe (OPÓR I), AON, Warszawa 1996.
- Taktyka ogólna wojsk lądowych, AON, Warszawa 2001.
- Teoretyczne podstawy operacji połączonych, Warszawa 1999.

- The Army Field Manual FM 100-5, Headquarters Department Of The Army, Washington, 1986.
- The Army Field Manual, Volume 1, Part 2 The Armoured Division in Battle, General Staff 1990.
- Toffler H.i.A., Wojna i antywojna, wyd. Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA S.A., Warszawa 1997.
- Tomaszewski A., Zieliński J., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, cz. 1, Miejsce i zadania wojsk lądowych w systemie obronnym kraju, AON, Warszawa 1996.
- Uniwersalna metodyka oceny wartości bojowej uzbrojenia oraz potencjału bojowego związków taktycznych i operacyjnych sił zbrojnych, MON, Warszawa 1993.
- Wiatr M., Trwałość obrony manewrowej, Rozprawa doktorska, AON, Warszawa 1994.
- Wiatr M., Między strategią a taktyką, Toruń 1999.
- Więcek J., Charakterystyka czołgów i BWP jako obiektów ognia artylerii w obronie, Myśl Wojskowa nr 3/1992.
- Wojska lądowe w systemie obronnym kraju „ARMIA” cz. IV, skład bojowy, struktura i operacje wojsk lądowych, Warszawa 1999.
- Wpływ integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej pk. „INTER”, AON, Warszawa 1999.
- Wpływ nowych środków walki, zwłaszcza broni precyzyjnej na przygotowanie i prowadzenie współczesnych operacji (walki), Podręcznik, ASG, Warszawa 1987.
- Wójcik T., Rozważania o współczesnym natarciu, Warszawa 1987.
- Zaliński A., Formy aktywności w obronie związku taktycznego, AON, Warszawa 1995.
- Zieliński J., Ogólne zasady działań operacyjnych wojsk lądowych, AON, Warszawa 1997.
- Zieliński J., Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, Studium operacyjne, AON, Warszawa 1995.
- Zieliński J., Siły zbrojne sąsiadów Polski, wyd. Bellona, Warszawa 1993.
- Zieliński J., Teoretyczne podstawy działań operacyjnych wojsk lądowych pk. „KORPUS”, AON, Warszawa 1997.

ZAŁĄCZNIKI

1. Kwestionariusz wywiadu
2. Sprawozdanie z badania opinii ekspertów
3. Struktura organizacyjna dywizji zmechanizowanej
4. Rodzaje manewru
5. Porównanie celów i istoty rodzajów obrony
6. Elementy ugrupowania ZT
7. Podział pasa odpowiedzialności obronnej dywizji
8. Struktura obrony ZT
9. Kompetencje w działaniach obronnych
10. Działania w pasie sił przesłaniania
11. Działania w styczności
12. Działania w głębi pasa obrony ZT
13. Determinanty zmian w obronie związku taktycznego

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

KWESTIONARIUSZ WYWIADU

Realizacja założeń doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej powoduje, że zainteresowanie teoretyków i praktyków wojskowych coraz częściej skupia się na obronie jako rodzaju walki. Ostatnie prognozy transformacyjne Sił Zbrojnych, w tym między innymi zmniejszenie liczby związków taktycznych wojsk lądowych do czterech dywizji, obligują do zdefiniowania w związku z powyższymi faktami potrzeb zgodnych z aktualnymi wymogami pola walki. Potrzeby te określają zakres zmian zarówno w odniesieniu do organizacji wojsk jak i koncepcji ich użycia.

Przedstawiane w różnych źródłach prognozy przyszłych działań bojowych akcentują w sposób szczególny wpływ nowych środków walki na sposoby ich prowadzenia. Zróżnicowane jakościowo siły i środki walki szczebla taktycznego charakteryzują się specyficznymi sposobami prowadzenia działań.

Zmiany zachodzące w teorii walki, w tym i w teorii obrony, zawsze przebiegały w sposób ewolucyjny. Wpływ na te zmiany miały różnorodne czynniki. Zbiór tych czynników jest zbiorem obszernym, zawierającym czynniki z różnych obszarów życia społecznego.

Przedmiotem zainteresowania prowadzących badania są: **działania obronne związku taktycznego w perspektywicznych uwarunkowań**. Prowadzący badania zwraca się do ekspertów wojskowych o zajęcie merytorycznego stanowiska i odpowiedź na następujące pytania:

1. Co Pana zdaniem determinuje zmiany w obronie związku taktycznego?
2. Które determinanty zmian w obronie związku taktycznego zdefiniował by Pan jako te, których wpływ na te zmiany jest największy, bezpośredni?
3. W czym przejawia się koordynacja działań w obronie?
4. Jakie wyznaczniki (środki) koordynacji działań będą wykorzystane w obronie?
5. Jakie czynniki powinny być uwzględniane w procesie koordynacji działań obronnych?
6. Jakie Pana zdaniem mogą być kierunki i charakter przyszłych zmian w obronie związku taktycznego?

DZIĘKUJĘ

SPRAWOZDANIE

Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW DOTYCZĄCEGO PROBLEMATYKI DZIAŁAŃ OBRONNYCH ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO PERSPEKTYWICZNYCH UWARUNKOWANIACH

- I. Temat badań: Działania obronne związku taktycznego
- II. Metody badawcze: Metoda ocen ekspertów.
- III. Cel badań: Uzyskanie opinii doświadczonych oficerów o przyczynach i kierunkach przeobrażeń w obronie ZT
- IV. Czas badań: maj 2002 – wrzesień 2002.
- V. Opis przebiegu badań:

Badanie przeprowadzono metodą ocen ekspertów i objęto nim (10) oficerów reprezentujących Wydział Wojsk Lądowych AON oraz Dowództwo Wojsk Lądowych i 1 WDZ.

Badania przeprowadzone były w oparciu o kwestionariusz zawierający sześć pytań wymagających wyrażenia osobistych poglądów ekspertów.

W oparciu o uzyskane opinie można sformułować następujące generalne wnioski:

1. Zdaniem ekspertów na zmiany w obronie związku taktycznego, mają wpływ czynniki przede wszystkim militarne, takie jak zmiany w teorii walki, środków walki, organizacji wojsk, itp. Na zmiany te duży wpływ, choć nie bezpośredni mają też czynniki polityczne, ekonomiczne i społeczne.
2. W odniesieniu do pytania nr 2 przeważa pogląd, że determinanty zmian w obronie związku taktycznego stanowią obszerny zbiór różnorodnych czynników, z wielu dziedzin działalności społecznej (min. polityki, ekonomii, itd.). Przy czym uważa się, że czynniki z tej grupy determinują zmiany w obronie związku taktycznego ale tylko w sposób pośredni. Zwykle wcześniej wywierają określony wpływ na otoczenie przedmiotu badań lub elementy systemu ale wyższego rzędu. Dopiero w

następnej kolejności ale już w formie przetworzonej, bardziej konkretnej i jednoznacznej wpływają na zmiany w ZT. Odpowiadając na pytanie eksperci byli zgodni w opinii, że do grupy czynników które najczęściej wywoływały i w dalszym ciągu wywoływać będą zmiany w obronie związku taktycznego zaliczyć przede wszystkim należy:

- środki walki;
- przeciwnik;
- koncepcja użycia;
- organizacja ZT.

Zdaniem ekspertów patrząc retrospektywnie na ten problem, to przede wszystkim zmiany jakościowe i ilościowe w wojskach potencjalnych przeciwników były zacznem przeobrażeń w wojskach własnych.

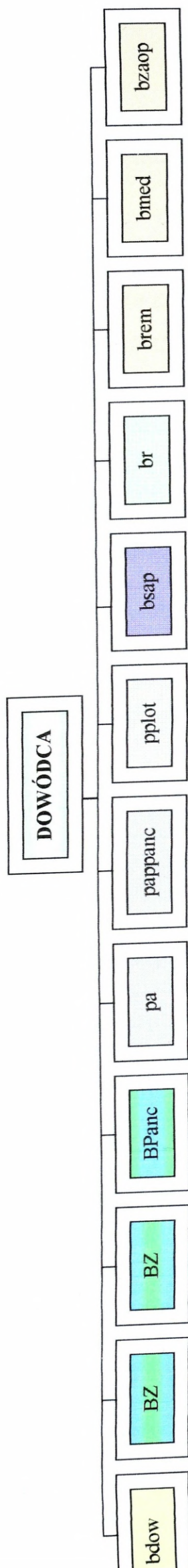
3. W opinii ekspertów koordynacja przejawia się przede wszystkim w ustaleniach i uzgodnieniach dokonywanych w procesie planowania, dotyczącym bezkolizyjnego wykonania zadań przez ogólnowojskowe zgrupowania taktyczne oraz inne elementy ugrupowania bojowego związku taktycznego. W czasie prowadzenia działań polega na reagowaniu na zaistniałą sytuację i korygowaniu działań. Spełnia ona funkcję kontrolną. Termin koordynacja nie jest nowy, występował w przeszłości w kontekście współdziałania, jako droga, sposób do jego dochodzenia. Osiągane ono było właśnie poprzez koordynację elementów ugrupowania. Koordynacja w tym przypadku realizowana była w koncepcjach działania wojsk własnych, gdzie dowódca rozpatrywał pod kątem osiągnięcia celu walki kolejność użycia poszczególnych elementów ugrupowania bojowego.
4. W koordynacji działań szczególne miejsce zajmują swego rodzaju „wyznaczniki” (środki), względem których dokonuje się lub które wykorzystuje się w procesie koordynacji działań (szczególnie w funkcji kontrolnej). Określane są one jako punkty – zwykle geograficzne, które w dowodzeniu i kierowaniu działaniami umożliwiają i ułatwiają: dokonanie podziału kompetencji, ograniczają strefy i zakres prowadzenia działań, ukierunkowują podległych dowódców w planowaniu i prowadzeniu działań, zapewniają swobodę działania w ramach obszaru odpowiedzialności. Działania mogą być koordynowane względem:

- linii,
- obiektów,
- punktów,
- rejonów (obszarów),
- czasu (jako głównego wyznacznika synchronizacji).

W działaniach prowadzonych w wymiarze powietrznym istotna staje się również koordynacja względem wysokości i kategorii zwalczanych celów.

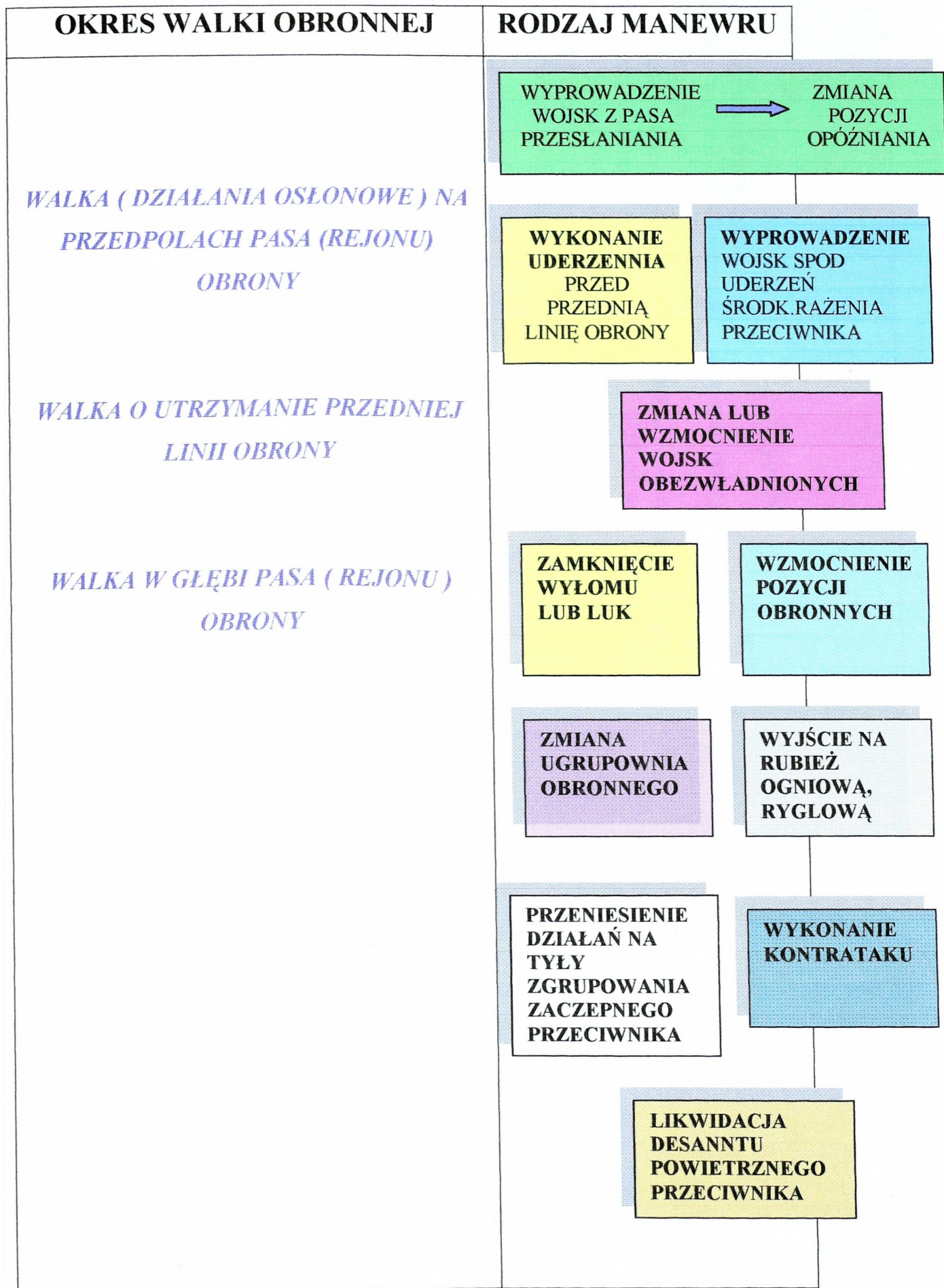
5. Złożoność procesu koordynacji wskazuje na potrzebę uwzględniania szeregu istotnych czynników, do których należy zaliczyć: uwarunkowania sytuacji operacyjno – taktycznej, działania przełożonego na korzyść broniących się wojsk, zasady sztuki wojennej, możliwości i specyfikę oraz odmienny charakter każdego ze zgrupowań nacierającego związku taktycznego, zależności jakie mogą wystąpić w toku działań pomiędzy zgrupowaniami. Czynniki te wpływają w sposób bezpośredni lub pośredni na koordynację. Mają również wpływ na zakres i treść przedsięwzięć koordynacyjnych.
6. Odpowiedź na pytanie szóste nie była jednomyślna. Z jednej strony uważa się, że fakt naszej integracji z NATO wymusza potrzebę dostosowania się do rozwiązań koncepcyjnych i organizacyjnych sojuszników, ale przede wszystkim na poziomie operacyjnym i strategicznym. Z drugiej strony istniejąca zawsze możliwość wspólnego działania na poziomie taktycznym, obliguje do znalezienia rozwiązań pozwalających na takie działania. W tym przypadku chodzi między innymi o możliwość skutecznego dowodzenia związkiem taktycznym w sytuacji koniecznego współdziałania z innymi wojskami Sojuszu, lub w sytuacji dowodzenia nimi (otrzymanym elementem / elementami bojowym). Przyszłe zmiany w obronie związku taktycznego, wynikać będą z potrzeby skutecznego przeciwdziałania natarciu ewentualnego przeciwnika. Również nowe zadania wspólnej obrony koalicyjnej mogą zmiany te wymuszać. Determinantami zmian będą prawdopodobnie już tradycyjnie nowe środki walki wprowadzane na wyposażenie oraz zmiany w organizacji związku taktycznego.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA DYWIZJI ZMECHANIZOWANEJ

ZESTAWIENIE STANU OSOBOWEGO, ZASADNICZEGO UZBROJENIA I WYPOSAŻENIA DYWIZJI ZMECHANIZOWANEJ

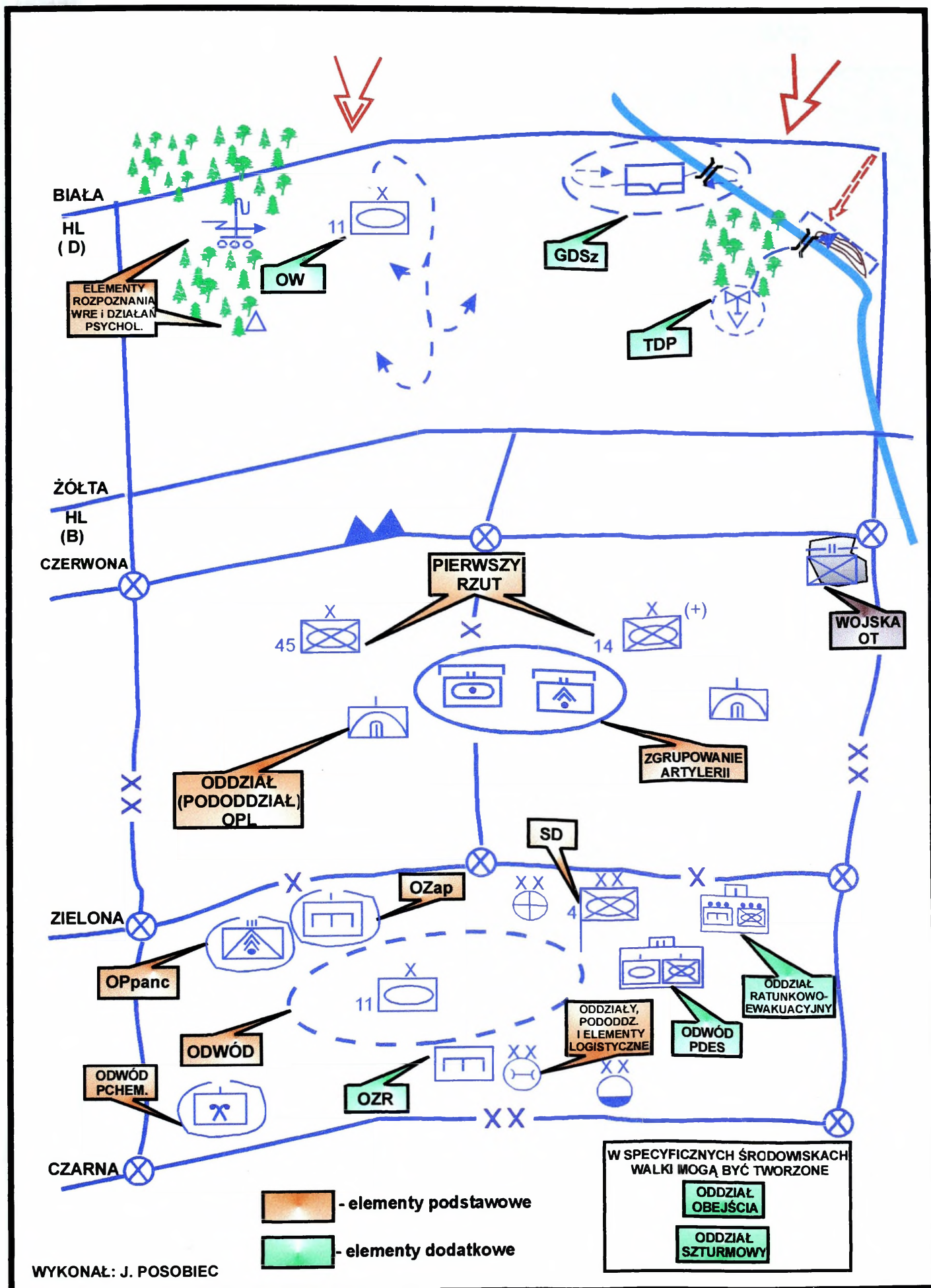
Wyszczególnienie	Dztwo Sztab	bdow	BZ	BZ	BZ	BPanc	pappa nc	pa	pplot	br	bsap	bzaop	brem	bmed	kzap	bŻW	Razem
Stan osobowy	159	755	3978	3494	3494	3494	757	841	874	411	659	696	517	255	155	353	17882
Czołg T-72			30	30	90												150
BWP			90	90	30												210
Hbs 2S1			18	18	18			18									72
BM-21								18									18
9P133			6	6	6	9											27
„Malutka”																	
9K111”Fagot”			4	4	4												12
85 mm D-44			12	12	12	48											84
PRWB „OSA”							16										16

RODZAJE MANEWRU

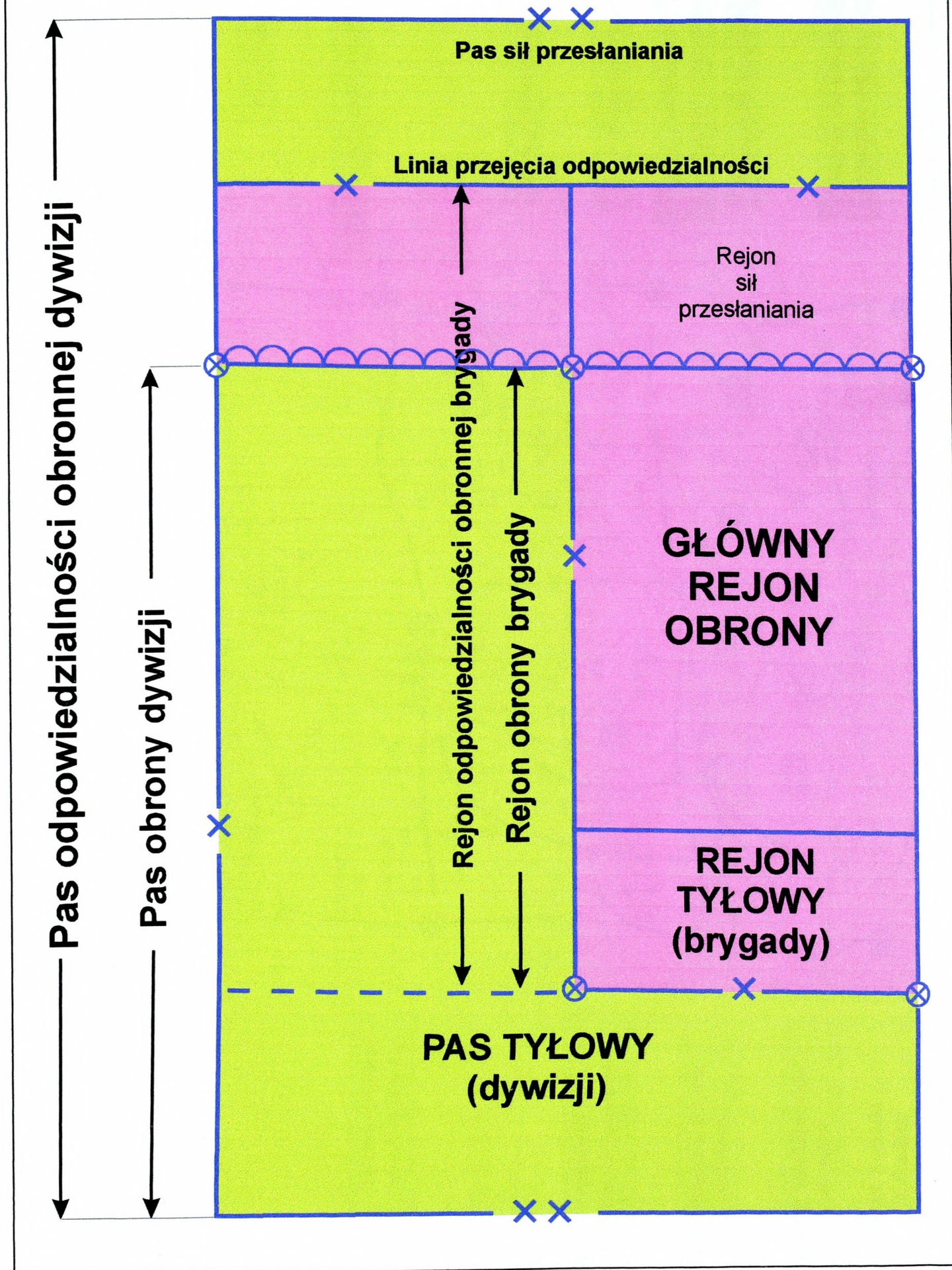
**PORÓWNANIE CELU I ISTOTY RODZAJÓW OBRONY
ZAWARTYCH W REGULAMINACH WYBRANYCH ARMII PAŃSTW NATO**

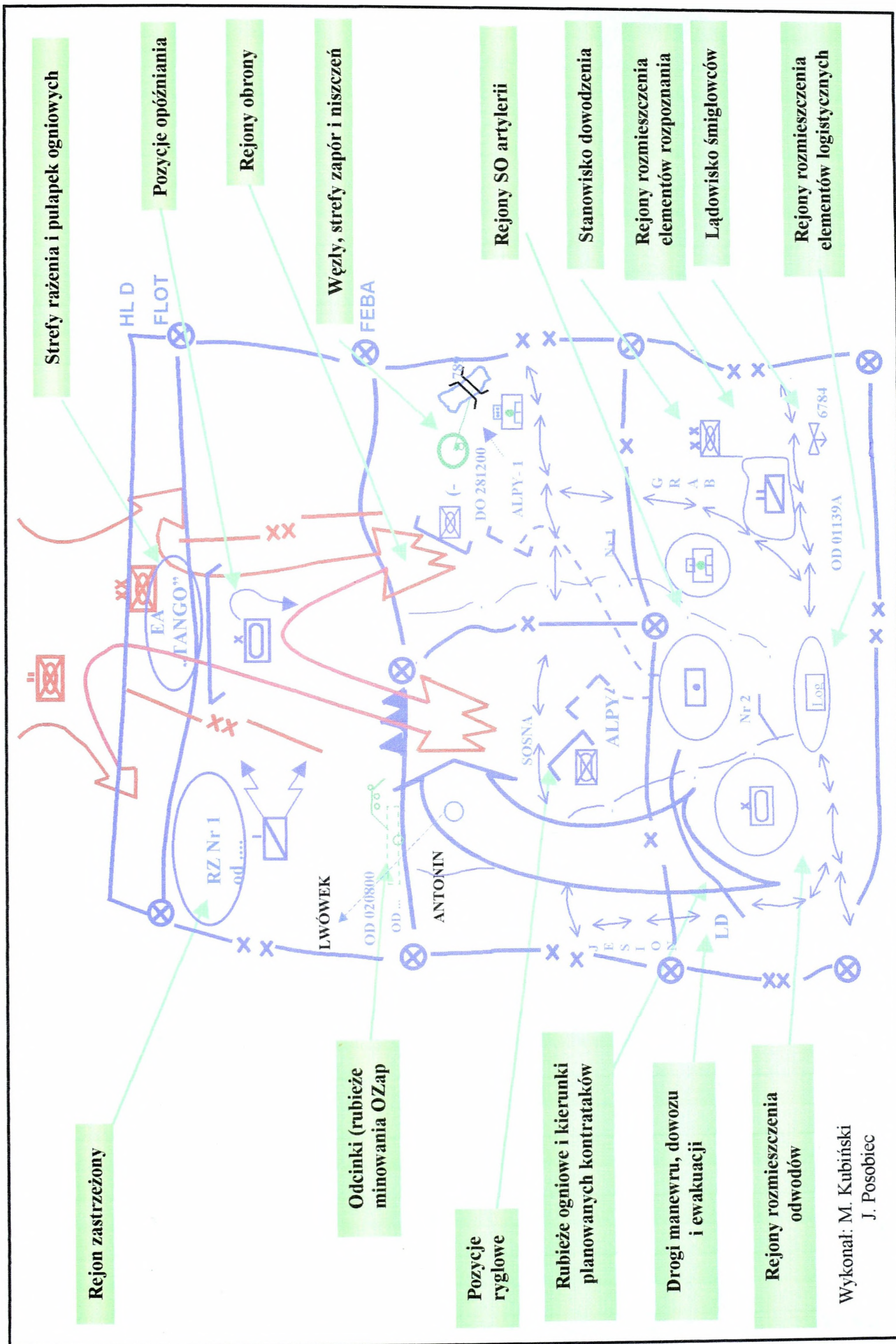
ATP-35(B)	FM 100-5	HDv 100/100	Regulamin działań wojsk lądowych wyd. DWL
<p>A. MANEWROWA</p> <ul style="list-style-type: none"> - niszczenie nacierających wojsk poprzez dopuszczenie by podeszły one do pozycji, które wystawią je na kontrataki i okrażenie przez ruchome odwody; - nacisk kładziony jest raczej na zwalczanie przeciwnika niż na utrzymanie lub odbijanie terenu; - stosuje się połączenie działań zaczepnych obronnych o opóźniających. <p>B. REJONU</p> <ul style="list-style-type: none"> - skupia się na utrzymaniu terenu poprzez wchłonięcia przeciwnika w szereg wewnętrznych pozycji obronnych; - wysiłek skupiony jest na utrzymaniu lub odzyskaniu terenu; - gross sił przeznaczone jest do utrzymania terenu stosując połączenie pozycji obronnych i niewielkich odwodów manewrowych. <p style="text-align: right;">p. 04016 a i b</p>	<p>A. RUCHOMA</p> <ul style="list-style-type: none"> - kombinacja ognia i manewru, natarcia, obrony i opóźniania w celu rozbicia ataku przeciwnika; - mobilność obrońcy musi być większa lub równa mobilności napastnika; - potrzebny jest duży odwód i duża głębia terenu. <p style="text-align: right;">s. 268</p> <p>B. POZYCYJNA</p> <ul style="list-style-type: none"> - większość sił jest rozwinięta w celu utrzymania terenu przy użyciu kombinacji pozycji obronnych i małych ruchomych odwodów; - statyczne ugrupowanie zapewnione przez pozycje obronne; - dążenie do niszczenia nieprzyjaciela za pomocą ogni ryglowych lub lokalnych kontrataków. <p style="text-align: right;">s. 269</p>	<p>A. RUCHOMA</p> <ul style="list-style-type: none"> - ciągle oddziaływanie na nieprzyjaciela z różnych kierunków; - szybkie przenoszenie punktu ciężkości; - wyprowadzenie wojsk spod oddziaływania broni nieprzyjaciela; - ponowne odzyskanie swobody działania. <p style="text-align: right;">s. 165</p> <p>B. REJONU</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przeciwdziałanie natarciu przeciwnika w oparciu o rozbudowane inżynierynie i powiązane ogniem pozycje obronne, rozmieszczone w głąb obrony; - kontrataki mają charakter lokalny. <p style="text-align: right;">s. 165</p>	<p>A. MANEWROWA</p> <ul style="list-style-type: none"> - oparta na ruchliwości wojsk i ich aktywności oraz na obronie obiektów i rejonów kluczowych; - celem jest osłabienie i wyhamowanie natarcia przeciwnika, zyskanie czasu dla stworzenia przewagi na wybranym kierunku, zatrzymanie na dogodnej rubieży terenowej oraz rozbitcie kontratakami. <p>B. POZYCYJNA</p> <ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie terenu, dążenie do rozbicia nacierającego przed przednią linią obrony lub w rejonie oddziałów pierwszego rzutu; - w wypadku wdarcia się przeciwnika w głąb obrony dąży się do jego zatrzymania, przy czym przez wykonanie kontrataku do odzyskania terenu. <p style="text-align: right;">s. 83</p>

Elementy ugrupowania ZT w obronie
(schemat ideowy)

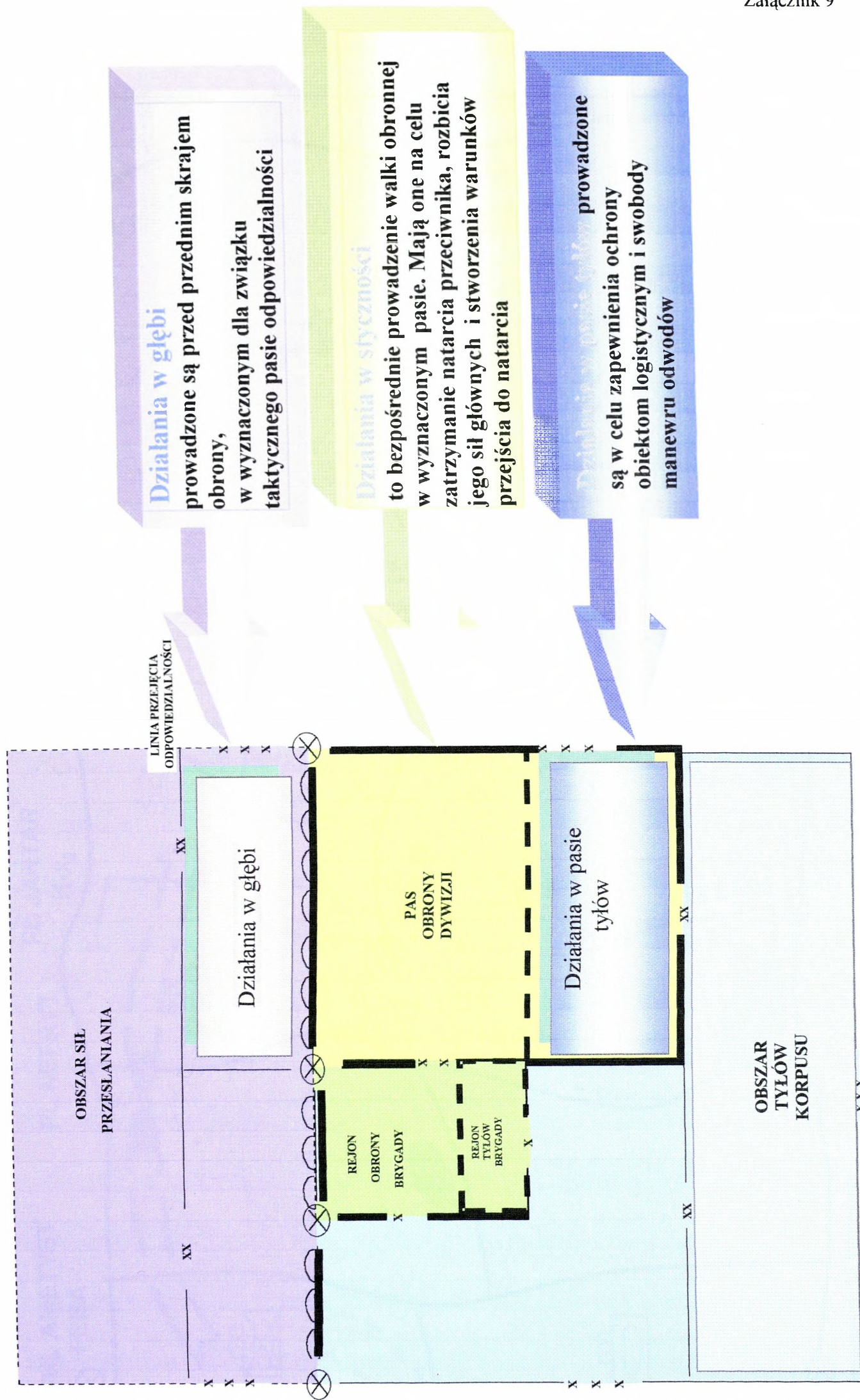
Podział pasa odpowiedzialności obronnej dywizji.

Wykonał: M. Kubiński
J. Posobiec

STRUKTURA OBRONY ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO (SCHEMAT IDEOWY)

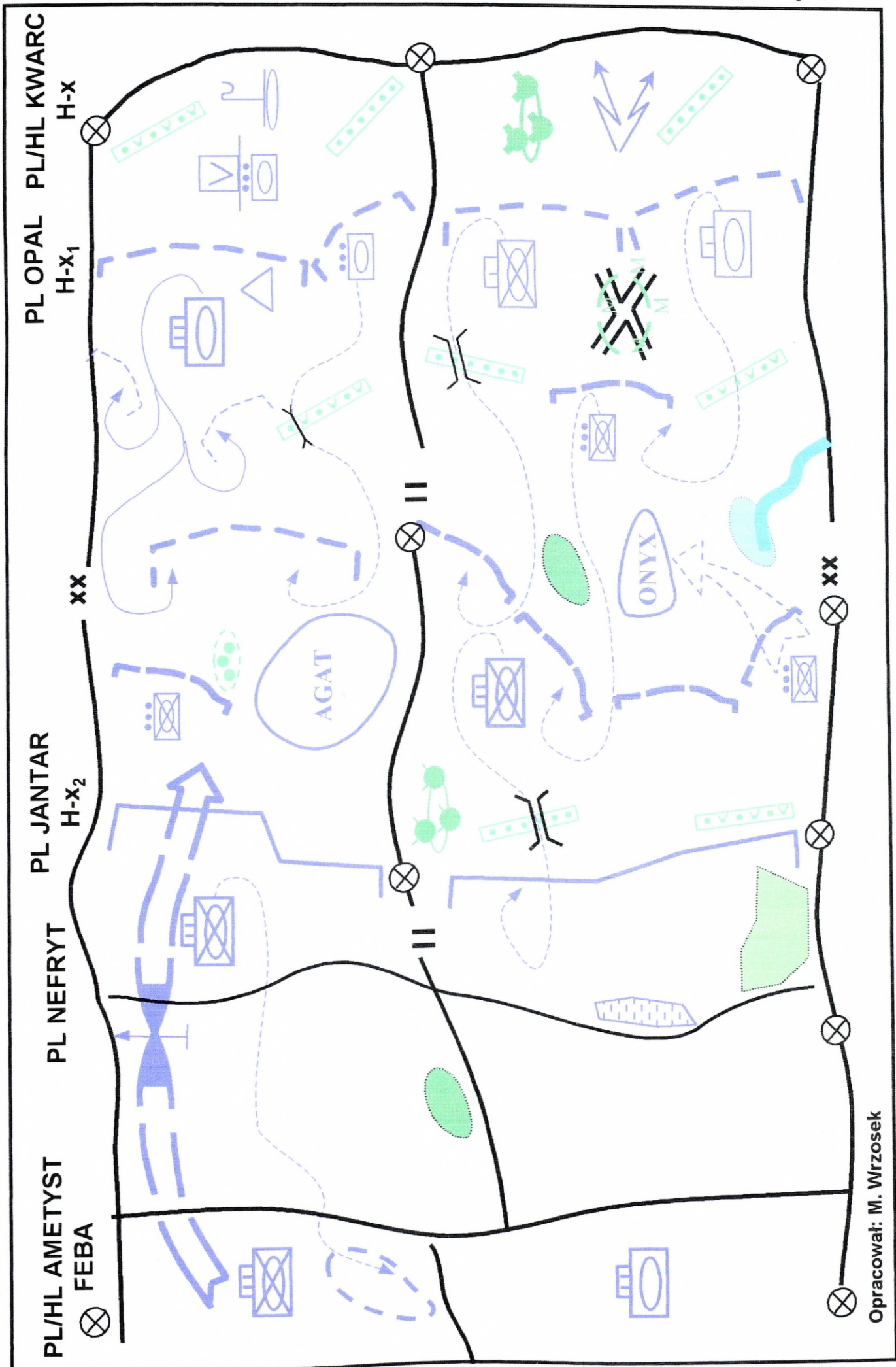

Działania w głębi
 prowadzone są przed przednim skrajem obrony, w wyznaczonym dla związku taktycznego pasie odpowiedzialności

Działania w styczności
 to bezpośrednie prowadzenie walki obronnej w wyznaczonym pasie. Mają one na celu zatrzymanie natarcia przeciwnika, rozbicia jego sił głównych i stworzenia warunków przejścia do natarcia

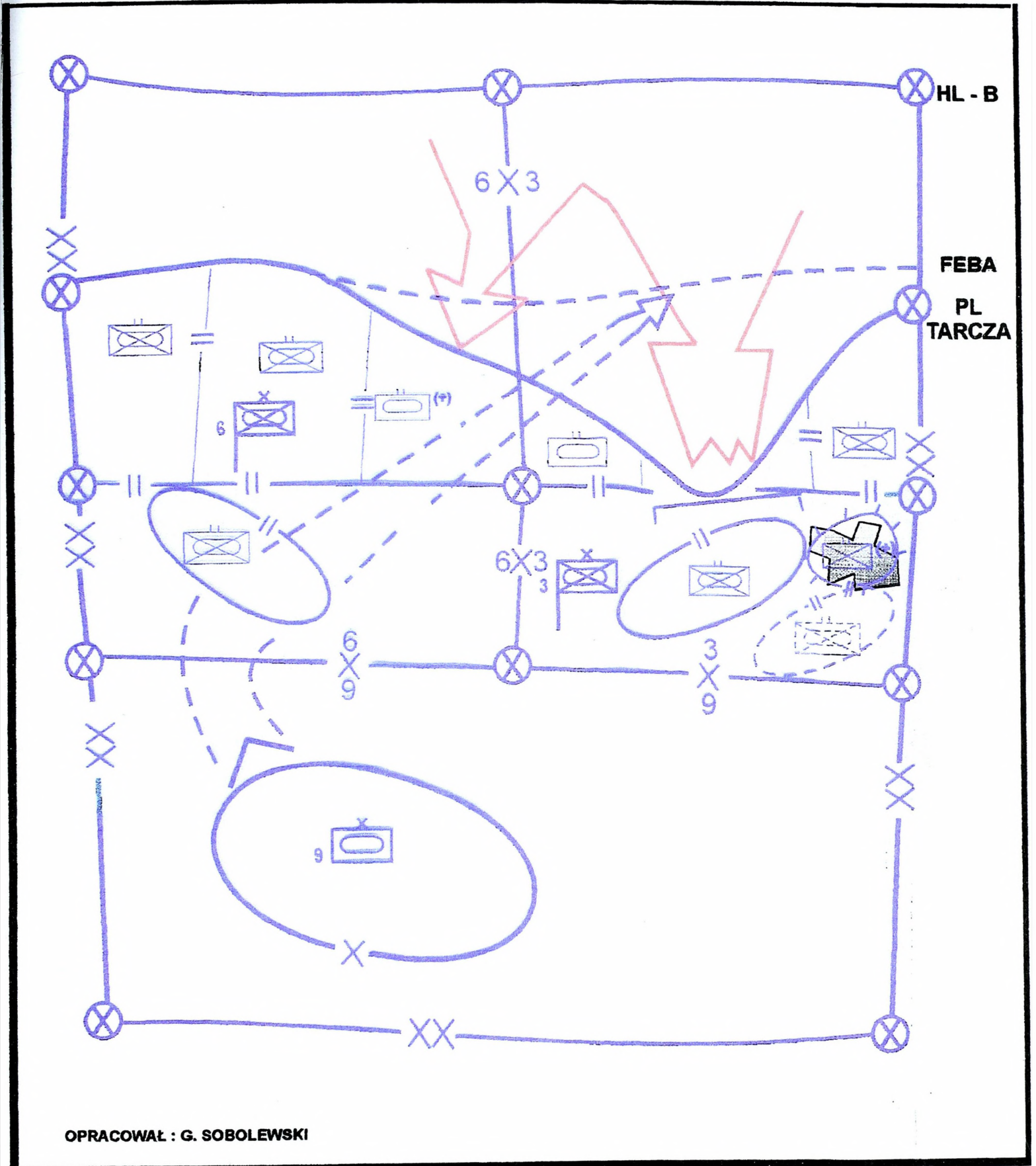
Działania w pasie odwodów
 są w celu zapewnienia ochrony obiektom logistycznym i swobody manewru odwodów

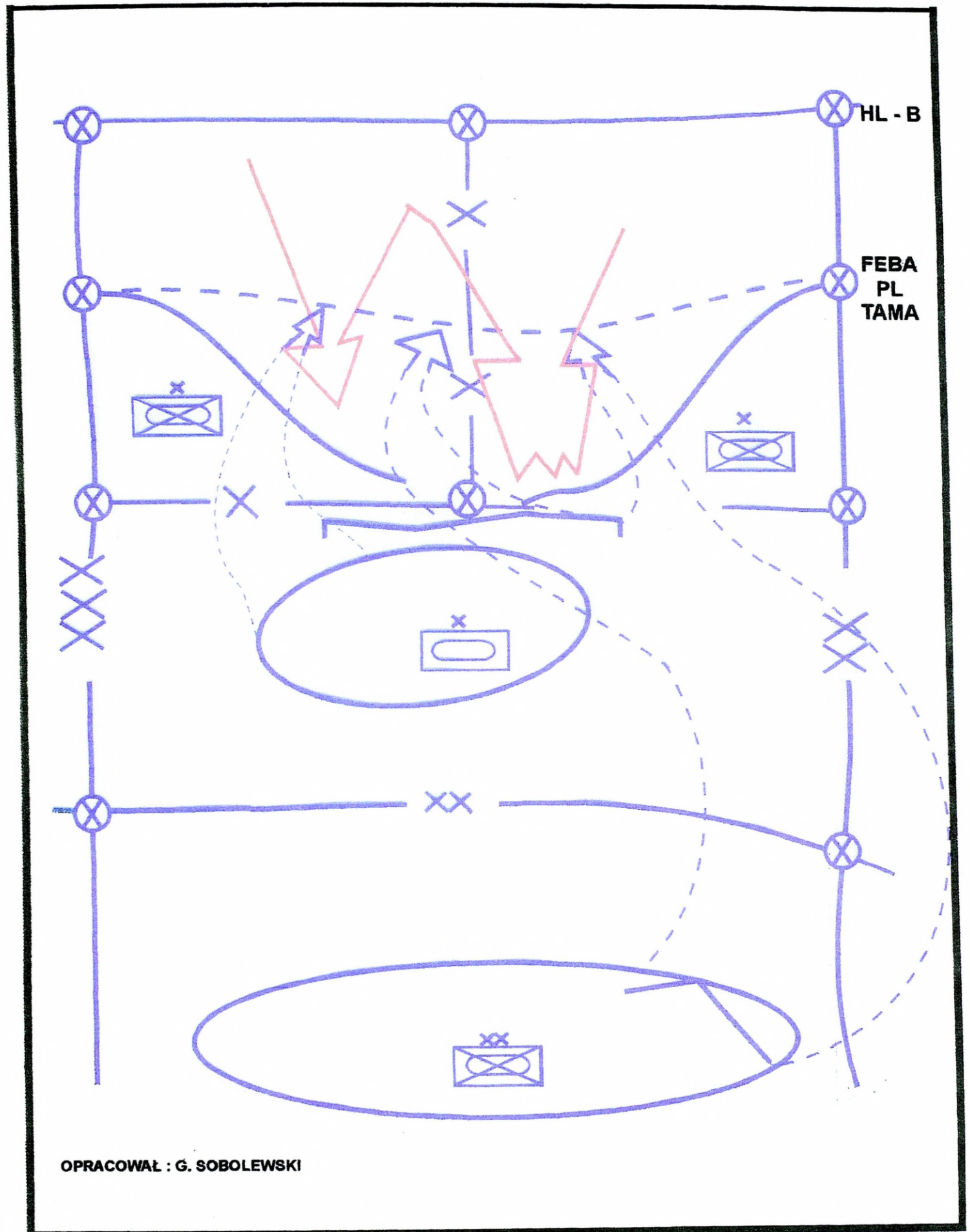
KOMPETENCJE W DZIAŁANIACH OBRONNYCH

DZIAŁANIA W PASIE SIŁ PRZESŁANIA ZT

Opracował: M. Wrzosek

DETERMINANTY ZMIAN W OBRONIE ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

2000

OŚ CZASU

2025

PRZYCZYNA

DETERMINANTY *

1. Polityczno - militarne
 - Likwidacja UW;
 - Okres poza sojuszami wojskowymi;
 - PdP;
 - NATO;
 - Doktryna sojuszu i narodowa;
 - Strategia obrony RP;
 - Zadania SZ RP (OW, K, ZT);
 - Nowa teoria walki (w tym obrony);
 - Potencjalny przeciwnik – siły, środki, koncepcja działań zaczepnych;
 - Organizacja, uzbrojenie, wyposażenie oraz koncepcja obrony ZT;
 - Wnioski z doświadczeń wojennych;
 - Inne;
2. Środowisko walki
 - Teren;
 - Klimat;
3. Ekonomiczne
 - Możliwości finansowe państwa i wojska;
4. Społeczne
5. Inne

* czynnik który zmiany wywołuje

SKUTEK

OBRONA ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO * PRZYGOTOWANIE / PROWADZENIE

1. Przestrzeń walki;
2. Czas operacyjny;
3. Struktura obrony;
4. Ugrupowanie bojowe;
5. Koncepcja obrony;
6. Organizacja obrony;
7. Inne.

* czynnik którego zmiana dotyczy

